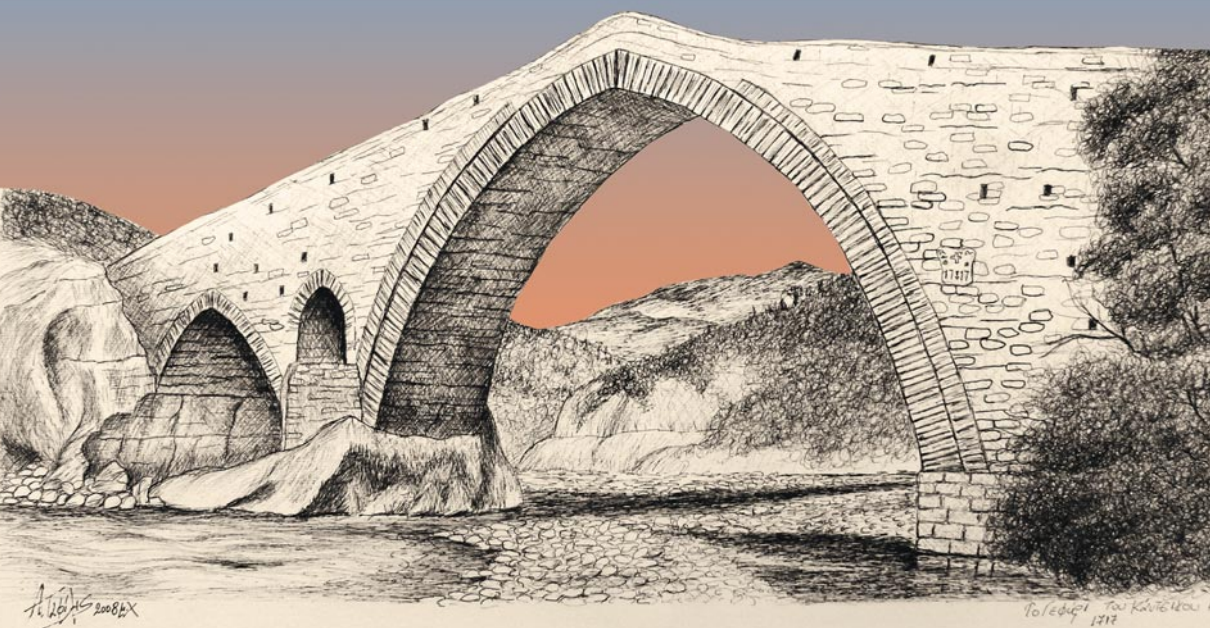

Τα Καντιλιώτικα

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑΣ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΤΕΥΧΟΣ 27 • ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2020 • ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Τα Καντιώτικα

Ενημερωτική και Πολιτιστική Έκδοση
της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών Δήμου Κόνιτσας
Τεύχος **27**, Αύγουστος 2020
ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Υπεύθυνος έκδοσης: Άρτεμις Ζιώγα,
Πρόεδρος Δ.Σ. Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών
Επιμέλεια: Κώστας Αργύρης
Σχεδιασμός-σελιδοποίηση: Θωμάς Γκινούδης

Διευθύνεται από συντακτική επιτροπή
της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών Δήμου Κόνιτσας

Συγγραφείς της παρούσας έκδοσης:
Θωμάς Β. Ζιώγας, Ιωάννης Γ. Παπαϊωάννου,
Αργύρης Π.Π., Πετρονώτης, Βασίλης Γ.
Παπαγεωργίου, Φωτεινή Τσάνου - Ζαφείρη,
Σταύρος Ζηκούλης, Χαρίλαος Γ. Γκούτσος, Νικ. Βασ.
Φασούλης, Δημήτρης Θεοδ. Στρατσίανης,
Αθανάσιος Δ. Ζιώγας, Νίκος Δημητρούλης, Θωμάς
Μουκούλης

Φωτογραφίες:
Χαρτιάκης Ι. Παπαϊωάννου, Αρχείο του περιοδικού
«Αρμολοί & Μουσείου Ηπειρωτών Μαστόρων,
Πυροσόγιαννη».

Εικόνα εξωφύλλου:
*Το γεφύρι του Κάνταικου, έργο με μελάνη και
πένες, 2008μ.Χ. του Αργύρη Παφίλη: "πέτρινη κορ-
μοσασιά του δέους, που με τη βαριά αρματωσιά
του δρασσελάει τον ορμητικό Σαραντάπορο στη γη
των μαΐστορων της πέτρας και σαν παλιά τοιογραφ-
φία διηγείται πέτρα την πέτρα, τους θρύλους που
ζώνουν τα υγρά του θεμέλια και ιστορεί για το πώς
η ανάγκη γίνεται σπουδή τέχνης και προεκτείνει
την ομορφιά της φύσης".*

- Άρθρα και επιστολές που έχουν σταλεί για δημοσίευση, ενδέχεται, λόγω θεματολογίας ή περιορισμένου χώρου, να δημοσιευτούν σε επόμενα τεύχη.
- Δημοσιεύονται μόνο ενυπόγραφα κείμενα, που δεν εκφράζουν απαραίτητα και τις απόψεις του εκδότη.
- Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού μπορεί να δημοσιεύσει τα άρθρα ή τις επιστολές κατά την κρίση της, χωρίς όμως να αλλάξει το ύφος και το νόημα του κειμένου.

**Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών
Δήμου Κόνιτσας**
Δροσοπηγή 441 00, τηλ.: 26550 81414
E-mail: info@drosopigi.gr
www.drosopigi.gr

Περιεχόμενα

Η Φούρκα και τα σχολεία της πριν το 1910
Θωμάς Β. Ζιώγας 4

**Το κωδωνοστάσιο του ενοριακού ναού
Αγίου Βλασίου Μεγάλου Παπίγκου Ζαγορίου**
Ιωάννης Γ. Παπαϊωάννου 11

**Από την πρωτοκαθεδρία των μαστόρων στην
επώνυμη τέχνη.**

Μετοικεισίες και υπερπόντια ταξίδια.
Αργύρης Π.Π., Πετρονώτης
Βασίλης Γ. Παπαγεωργίου 18

**Προκαταλήψεις, δοξασίες,
πρόληψεις από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας**
Φωτεινή Τσάνου - Ζαφείρη 26

Από τη ζωή και τα έργα των μαστόρων
Βασίλης Γ. Παπαγεωργίου 31

**Γιαννούλα Ζιώγα συζ. Βασιλείου
(1918-2015)**
Σταύρος Ζηκούλης 35

Οι Ιταλοί για τους Βλάχους της Πίνδου το 1896
Χαρίλαος Γ. Γκούτσος 37

Οι Καντιώτες της Τασκένδης
Νικ. Βασ. Φασούλης 39

**Το Κεράσσο στο πέρασμα των χρόνων
και τα γύρω χωριά**
Δημήτρης Θεοδ. Στρατσίανης 44

Πανδημία COVID-19
Αθανάσιος Δ. Ζιώγας 49

Ανέσεις μεν αλλά...
Νίκος Δημητρούλης 55

Μοναξιάς ονειροφантаσίες
Θωμάς Μουκούλης 57

**...οι μήνες που πέρασαν
στον τόπο μας! 68**

Βεβαίως και δεν πιστεύουμε στις προλήψεις. Θυμίζουμε, όμως, ότι παραδοσιακά ο λαός θεωρεί πως στα *δίσεκτα* έτη μπορεί να συμβούν πολλά κακά στους ανθρώπους. Ίσως, κάποιο φθονερό δαιμόνιο απεργάζεται γι' αυτούς φυσικές κα-

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

ταστροφές, ασθένειες και επώδυνα δυστυχήματα. Η πρόληψη αυτή τυχαίνει αραιά και που να επαληθεύεται, αυτοσυντηρώντας τον ψευδή εαυτό της. Το τρέχον έτος 2020 έχει 366 ημέρες και είναι *δίσεκτο*. Έλαχε να επαληθευτεί και πάλι αυτή η λαϊκή πρόληψη, καθώς στη διάρκειά του χτύπησε την παγκόσμια κοινωνία το μέγα κακό του *κορωνοϊού*, που εξελίχθηκε σε *πανδημία*, η οποία σημάδεψε και άλλαξε τη ζωή όλων. Οι ειδικοί αποφαινόνται ότι ο κορωνοϊός ήλθε αιφνιδίως, προκάλεσε πανδημία και θανατικό, και θα παραμείνει για πολύ ακόμη, μέχρι να βρει η επιστήμη τον τρόπο καταπολέμησής του. Είθε να είναι σύντομος ο χρόνος! Διαφορετικά, οι ήδη μεγάλες απώλειες ανθρώπων και οικονομικών πόρων θα γιγαντωθούν και θα καταστούν μη διαχειρίσιμες. Έως τότε πρέπει να προσαρμοστούμε όλοι στη νέα κατάσταση πραγμάτων και να τηρούμε τα πρωτόκολλα ασφαλούς κοινωνικής συμβίωσης. Η Αδελφότητά μας δεν εξαιρείται από αυτόν τον κανόνα. Συμμορφούμενη προς τις οδηγίες των ειδικών, δεν προγραμματίσει για φέτος το καλοκαίρι συλλογικές εκδηλώσεις στο χωριό, προς αποφυγή συγχρωτισμού. Έτσι, ότι σχεδιάζαμε για το καλοκαίρι του 2020, π.χ. πανηγύρι, χοροί, εκθέσεις, ομιλίες, κ.λπ., μταιώνεται. Προέχει η διαφύλαξη της ζωής των συγχωριανών και δεν διακινδυνεύουμε να πράξουμε οτιδήποτε το ενάντιο. Ας είμαστε όλοι καλά και σύντομα θα έλθουν καλύτεροι καιροί. Διατηρούμε ακμαία την πίστη, ότι η γνώση και η επιστήμη θα βρουν τη λύση και θα κατανικήσουν τον ιό και τον εξ αυτού εσωτερικό μας φόβο.

Για να ενημερώσουμε τους συγχωριανούς μας στο θέμα της τρέχουσας πανδημίας και στους τρόπους

προφύλαξης, ζητήσαμε από τον συγχωριανό μας Αθανάσιο Δ. Ζιώγα, οδοντίατρο και πλέον κατάλληλο για την περίπτωση, να γράψει ένα σχετικό άρθρο στο περιοδικό «Καντσιώτικα». Το δημοσιεύουμε στο παρόν τεύχος και τον ευχαρι-

τούμε για την ανταπόκρισή του και τη λεπτομερή και κατανοτή παρουσίαση των ιστορικών και ιατρικών στοιχείων, καθώς και των οδηγιών προφύλαξης. Είναι πλήρες και σας προτρέπουμε να το μελετήσετε με προσοχή και να τηρήσετε σχολαστικά τα αναφερόμενα σ' αυτό μέτρα προστασίας, για το καλό όλων μας.

Χαιρόμαστε ιδιαίτερα που η έκκλησή μας, στο προηγούμενο τεύχος, για αποφυγή εσωστρέφειας και απομονωτισμού είχε απήχηση, τουλάχιστον στο θέμα του περιοδικού μας. Αρκετοί, από άλλα χωριά των Μαστοροχωριών, μας έστειλαν άρθρα προς δημοσίευση, με πολύ ενδιαφέρουσα ύλη, όπως ιδίως όμμασι θα διαπιστώσετε διαβάζοντας το παρόν τεύχος. Τους ευχαριστούμε και ελπίζουμε να συνεχίσουν, γιατί με παρόμοιες τεκμηριωμένες γραφές αναδύεται η άγνωστη και άγραφη ιστορία του μεθόριου τόπου μας.

Το καλοκαίρι στη Δροσοπηγή, πρέπει κανονικά να συνέλθει η Γενική Συνέλευση της Αδελφότητας. Υποχρέωση και θέλησή μας είναι να γίνει, αλλά χωρίς κανέναν κίνδυνο για την υγεία των μελών που θα προσέλθουν. Εν μέσω πανδημίας και απαγορεύσεων θα εκτιμήσουμε την κατάσταση και θα ενεργήσουμε αναλόγως. Το εάν είναι δυνατό να μεθοδευτεί αυτό θα το δούμε όταν πλησιάσει ο καιρός. Πάντως εμείς, για παν ενδεχόμενο, ετοιμαζόμαστε ως Δ.Σ. για τον απολογισμό του έργου μας και θα σας περιμένουμε για τη λογοδοσία μας.

Ευχόμαστε σε όλους υγεία και καλή ασφαλή αντάμωση στη Δροσοπηγή.

Το Δ.Σ. της Αδελφότητας Δροσοπηγής.

Ευχαριστούμε θερμά τα παρακάτω μέλη και φίλους της Αδελφότητας για την οικονομική τους ενίσχυση: **Δημητρώλη Νικόλαο** 600€, **Μουκούλη Αθ.** **Θωμά** 150€, **Κοτσίνα Θεοδώρα** 150€, **Τσιγκούλη Γιώργο** 100€, **Ζιώγα Παύλο** 100€, **Καθάρη Σύλβια** 10€, **Πολυζών Βιργινία** 10€

Η Φούρκα και τα σχολεία της πριν το 1910

(Φωτ. 1): Το ανακαινισμένο κτήριο του παλιού Σχολείου της Φούρκας, όπως ήταν το 2015. [Πηγή: Διαδίκτυο www.konitsa.gr].

Με τον καταλυτικό για τη κρατική διαμόρφωση της βαλκανικής Ρωσο-τουρκικό πόλεμο του 1877, η Ρουμανία, που συνέπραξε τότε επί του πεδίου της μάχης με τη νικήτρια Ρωσία, απέκτησε την κρατική ανεξαρτησία της, με βάση τους όρους της συνθήκης του Αγίου Στεφάνου, όπως αυτοί τροποποιήθηκαν και επικυρώθηκαν στο συνέδριο του Βερολίνου το 1878. Ανακηρύχθηκαν τότε ανεξάρτητα και τα άλλα σημερινά βαλκανικά κράτη, πλην της Αλβανίας.

Από το 1862, αλλά κυρίως μετά το 1878, στη Ρουμανία, όπως και σε όλα τα νεοφυή γειτονικά κράτη, επικράτησαν μεγαλοϊδεατικές διεκδικήσεις επί των εδαφών και πληθυσμών της υπό διάλυση οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η Ρουμανία ήγειρε αξιώσεις επί των βλαχόφωνων πληθυσμών που κατοικούσαν νότια του Δούναβη, κυρίως στη Μακεδονία, Ήπειρο και Αλβανία, προσπαθώντας να τους εμψυχήσει την δική της εθνική ταυτότητα. Έτσι προέκυψε πολιτικό ζήτημα το οποίο επί δεκαετίες ταλάνισε τις κοινωνίες και τις σχέσεις των επί μέρους κρατών.

Στην επαρχία Κόνιτσας και στα πέριξ βλαχόφωνα χωριά, κάποιοι τσίμπησαν το δόλωμα της τότε ρουμανικής προπαγάνδας. Μαρτυρείται ότι στη Φούρκα λειτούργησε ρουμάνικο σχολείο τη δεκαετία του 1880 [el.wikipedia.org], κατά μίμηση του κακού παραδείγματος της γειτονικής **Σαμαρίνας**, για την οποία γράφτηκε¹ το εξής αρνητικό: «Ούτως είχαν τα πράγματα της αδελφότητος ταύτης μέχρι του 1876, ότε το πόνημα τούτο συνεγράφομεν. Έκτοτε όμως τα πάντα μετεβλήθησαν, η δε μεταβολή αύτη εκώρησεν επί τοσοούτον, ώστε το έτος τούτο (1880) πάντα σχεδόν τα μέλη της αδελφότητος ταύτης προτίθενται να μεταχειρισθώσι του λοιπού το ειρημένον κεφάλαιον [30.000 περίπου γρόσια] και τας προσόδους αυτού προς ενίσχυσιν και διάδωσιν της ρωμουνικής γλώσσης υπό την εποπτείαν του

*Μακεδονο-ρωμουνικού συλλόγου. Και ήδη απο-
ταθέντες προς τον σύλλογον τούτον ούτοι, ως
και πολλοί των προκρίτων της Σαμαρίνης, εζή-
τησαν παρ' αυτού και έλαβον διδάσκαλον της
Ρωμουνικής γλώσσης. Περιμένουσι δε και δι-
δασκάλισαν. Οι νήπιοι! Κατεχόμενοι υπό παχυλής
των πραγμάτων αγνοίας, dos δ' ειπείν και υπό
ιδιοτελείας, γινόμενοι δε και όργανα ουχί της
Ρωμουνικής πολιτικής, αλλ' ετέρας, αλλοτρίας
και ξένης και μισώσης τας εν τη Ανατολή εθνι-
κότητας και αυτήν την Ρωμουνίαν, ουκ οίδασι
ποί φέρονται και ποί φέρουσιν αθώους λαούς,
κατοικούντας ελληνικάς χώρας προ αιώνων και
Έλληνας εαυτούς μέχρι του νυν αποκαλούντας
και μετά των λοιπών αδελφών Ελλήνων τα πάν-
δεινα υποστάντας και κοινάς τας ελπίδας αισίου
μέλλοντος έχοντας.».*

Το φαινόμενο, δυστυχώς, υποτροπιάσε με-
ρικώς και για λίγο στα χρόνια της ιταλικής κα-
τοχής 1941/43, υποκινούμενο από τις ιταλικές
αρχές κατοχής που εφάρμοζαν τον δοκιμασμένο
ανά τους αιώνες κανόνα «*διαίρει και βασίλευε*».
Τότε, μερικοί άφρονες καιροσκόποι, συνεργάτες
των Ιταλών, δεινώς ταλαιπώρησαν τον κόσμο
της Πίνδου και κραύγαζαν κομπαστικώς το
αδιανόητο και μισελληνικό «*Βομβαρδισιάστου
Αθήνα, πρωτευουσιιάστου Σαμαρίνα, παραπρω-
τευουσιιάστου Περιβόλι*», θεωρώντας, μάλιστα,
τους εαυτούς των όμαιμους με τους Ιταλούς,
λόγω της βλάχικης γλώσσας τους, και ξεχνώντας
την υπερχιλιετή συμβίωση τους με τους πα-
ροικούντες ελληνόφωνες (Γραικούς/
Έλληνες/Ρωμιούς) και την κοινή τους ανά τους
αιώνες μοίρα και διαδρομή.

Στη δίνη αυτού του προβλήματος, παρά τις
αντιδράσεις των σωφρόνων πολιτών, μπλέκτηκε,
πολύ πριν το 1900 και επί αρκετά έτη μετά, και
η δική μας Φούρκα και τα σχολεία της, όπως
μαρτυρούν κάποια κείμενα που βρήκα σε εφη-
μερίδες της τότε εποχής, και συνέβησαν οικτρά
γεγονότα που επισώρευσαν δεινά στους κα-
τοίκους της. Επί πλέον προέκυψε στη Φούρκα

και το ζήτημα του κληροδοτήματος/διαθήκης
του Στέργιου Νικολαΐδη (ταυτίζεται με τον Γα-
λιλαίο;;;) που σχετίζεται με τα σχολεία, για την
τύχη του οποίου δεν βρήκα αναφορές στις νε-
ότερες γραφές των εκ Φούρκας συγγραφέων.

Τα ανευρεθέντα κείμενα καταχωρούνται πιο
κάτω, όχι για να ξύσω παλιές πληγές ή να
εισάγω καινά δαιμόνια, αλλά με μοναδικό σκοπό
την ιστορική τεκμηρίωση των συμβάντων και
την ενημέρωση, προς αποφυγή τυχόν λανθά-
νουσας μελλοντικής υποτροπής, καλυμμένης
υπό το πρόσχημα της, θεμιτής και δικαιωματικής
κατά τα άλλα, διατήρησης/ διάσωσης του ιδιαί-
τερου βλάχικου γλωσσικού ιδιώματος, γιατί
στις πολιτισμικές παραδόσεις τους σε τίποτε
δεν διαφέρουν από τους πέριξ ελληνόφωνες.

Όσον αφορά την Ελλάδα, το διακρατικό θέμα
που δημιουργήθηκε τότε εν σχέσει με τους
βλαχόφωνους καταγράφεται² πως αντιμετω-
πίστηκε ως εξής:

*«Αλλά δεν ήταν μόνο οι Σέρβοι και οι Βούλγαροι
που διεκδικούσαν τη Μακεδονία. Από το 1881
παραυσιιάστηκαν και οι Ρουμάνοι. Αρχηγός τους
ήταν ο Απόστολος Μαργαρίτης, Κουτσόβλαχος
με μεγάλη μόρφωση. Όταν στο Βερολίνο οι αν-
τιπρόσωποι των μεγάλων δυνάμεων, ύστερα
από την αναθεώρηση της συνθήκης του Αγίου
Στεφάνου, παραχώρησαν τη Θεσσαλία καί Ήπειρο
(τμήμα) στην Ελλάδα, ο Μαργαρίτης, με υπόμνημά
του, διαμαρτυρήθηκε τονίζοντας ότι η Θεσσαλία
και η ανατολική Ήπειρος κατοικούνται από Κου-
τσόβλαχους.*

*Είν' αλήθεια πως στην περιοχή της Πίνδου και
Θεσσαλίας και πάνω ως το Μοναστήρι κατοικούσαν
πολλοί Βλάχοι από τα βυζαντινά ακόμα χρόνια.
Όμως οι πιο πολλοί απ' αυτούς ήταν στα χρόνια
αυτά κτηνοτρόφοι. Δεν είχαν καθόλου ρουμανική
εθνική συνείδηση και ήταν πολύ καθυστερημένοι
και οργανωμένοι σε πατριές (τσελιγκάτα). Όσοι απ'
αυτούς ξεσηκώθηκαν αποχτήσανε οι πιο πολλοί
ελληνική εθνική συνείδηση. Το ίδιο και όσοι ήταν
κοντά στα Γιάννενα, Άρτα, Τρίκαλα, Βόλο.*

Το μόνο θετικό επιχείρημα του Μαργαρίτη ήταν η γλώσσα που μιλούσαν οι Κουτσοβλάχοι. Δε μιλούσαν όλοι τα ελληνικά αλλά τα βλάχικα. Μα μόνο η γλώσσα δεν καθορίζει την εθνικότητα ενός λαού. Και στη Βουλγαρία, Ρουμανία και Ρωσία υπήρχαν ελληνικές κοινότητες και χιλιάδες Έλληνες. Όμως οι πληθυσμοί αυτοί, σιγά σιγά, ξέμαθαν τα ελληνικά και αφομοιώθηκαν με τον τόπιό πληθυσμό.

Κι' απόδειξη ότι η προπαγάνδα του Μαργαρίτη δεν είχε γερά στηρίγματα, είναι ότι ύστερα από το θάνατό του έπαψε η κουτσοβλάχικη προπαγάνδα στην Ήπειρο και Μακεδονία. Οι Ρουμάνοι μεγαλοϊδεάτες του Βουκουρεστίου δε βρήκαν άλλο πράχτορα για να συνεχίσουν την προπαγάνδα τους στις περιοχές αυτές. Το μόνο που αργότερα πέτυχαν, ήταν να γίνει δεχτό το αίτημά τους από την κυβέρνηση του Βενιζέλου για την ίδρυση βλαχικών σχολείων. Σ' αυτό είχαν δίκαιο. Οι εθνικές μειονότητες που ζουν σε ξένες χώρες έχουν το δικαίωμα να καλλιεργήσουν σ' όλες τις εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής τους την εθνική τους παράδοση.».

Επί του θέματος, στο κεφάλαιο περί του 2^{ου} βαλκανικού πολέμου και την υπογραφέισα συνθήκη του Βουκουρεστίου (10-08-1913), ο αυτός ιστορικός [ιδέ σημ. 2] γράφει:

«Πρέπει να προσθέσω, ότι ο Βενιζέλος βρήκε υποστήριξη από τη ρουμανική κυβέρνηση και κυρίως από τον υπουργό εξωτερικών Τάκε Ιωανέσκου, γιατί υποχώρησε στις παλιές αξιώσεις των Ρουμάνων σχετικά με την προστασία των Κουτσοβλάχων που ήταν εγκαταστημένοι στη δυτική Μακεδονία και Ήπειρο. Ο Βενιζέλος δέχτηκε να ιδρυθούν σχολεία Κουτσοβλάχων. Οι Κουτσοβλάχοι εξασφάλισαν τη σχολική και εκκλησιαστική τους αυτονομία και σε αντάλλαγμα οι ελληνικές κοινότητες στη Ρουμανία αναγνωρίστηκαν ως νομικά πρόσωπα.».

Τα κείμενα, μεταγραφμένα μονοτονικά από μένα, είναι κατανοητά και τώρα παρά την καθεύουσά τους, έχουν δε ως έπεται.

[Εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ,
φύλλο 9/13-13-1893, σελ. 3]

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΔΙΑΦΟΡΑ

.....
Ένεκα **διχονοιών** της κοινότητος έκλεισαν εντελώς τα σχολεία της κωμοπόλεως **Πυρσόγιαννης** της επαρχίας Λεσκοβίκιου.

Επίσης **ένεκα των αυτών λόγων έκλεισαν** τα σχολεία εν **Φούρκα** της Κονίτσης, τα οποία όμως αμέσως κατελήφθησαν δια της βίας υπό του **ρωμουνοδιδασκάλου** όστις **επί πολλά έτη** διδάσκει εν τινι οικία εν Φούρκα και μόλις αριθμεί περί τους τρεις μαθητάς και τούτους εκ του συγγενικού κύκλου. Και ο διδάσκαλος μεν ούτος εξεβλήθη βία εκ των σχολείων, αλλ' εν όσω ταύτα μένουσι κλειστά ενδέχεται ν' αποσκιρτήσωσι πολλοί εκ των μαθητών εις τους οποίους οι ρωμουνοδιδάσκαλοι πολλά υπόσχονται προς προσηλυτισμόν.

Εν **Παλαιοσελίω** δε της αυτής επαρχίας εστάλη ρωμουνοδιδάσκαλος υπό του διαβόπτου **Μαργαρίτου**, αλλ' απεπέμφθη οικτρώς υπό των κατοίκων.

Τα αυτά έπαθεν και έτερος διδάσκαλος αποσταλείς εις το χωρίον του Πωγωνίου **Μεντζιτιέ**³. Πολλοί των διδασκάλων τούτων μένουσιν αργοί και μισθοδοτούνται χάρις στην ευφυΐα του Μαργαρίτου.

[Εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, Αθήνα,
φύλλο 162/10-11-1895, σελ. 2]

ΦΟΥΡΚΑ

Οι κάτοικοι της Φούρκας - Τα όρια - Η βιομηχανία - Η επικρατούσα γλώσσα - Ο διδάσκαλος

μορφωμένος - Αλλά εις δεν δύναται να επαρκέση - Το κληροδότημα Γαλιλαίου και η Εθνική Τράπεζα - Ο Σύλλογος των Ελλ. Γραμμάτων - Οι ρωμουνοδιδάσκαλοι - Ενενήκοντα λίρας.

Η Φούρκα κείται προς Β. της Κονίτης ης απέχει οκτώ ώρας· αυτή υπάγεται διοικητικώς και εκκλησιαστικώς εις την επαρχίαν Κονίτης και αποτελεί το έσχατον όριον της πολιτικής και εκκλησιαστικής διοικήσεως της Κονίτης ως αρχομένης περαιτέρω της Φούρκας της επαρχίας Χρουπίστης υπογομένης εις την Μακεδονίαν.

Η Φούρκα έχει ως όρια προς Δ. το Κεράσσοβον, προς ΝΑ. την Σαμαρίνα, προς Β. το Κάντσικον, προς Α. την Ζούζουλην υπαγομένην εις την επαρχίαν Γρεβενών και το Βροβιτσόν [εννοεί Μπουρμπουτσκό] υπαγόμενον εις την επαρχίαν Χρουπίστης. Η Φούρκα έχει τοποθεσίαν μαγευτικήν και γραφικήν κειμένην επί του δάσους Βέργον.

Έχει διακοσίας οικογενείας και περί τους **χιλίου** κατοίκους. Οι κάτοικοι της Φούρκας επαγγέλλονται ως επί το πλείστον την ραπτικήν, αλλά και πολλοί μετέρχονται την κτηνοτροφίαν και γεωργίαν. Αι γυναίκες μετέρχονται την βιομηχανίαν μαλλίνων υφασμάτων κατασκευάζουσαι βελέντζας, διμιτοκάλτσες, φλανέλλας, άτινα πωλώσιν εν Κονίτη κατά Σεπτέμβριον, ότε τελείται η ετήσια εμπορική πανήγυρις. Παράγει εξαίρετον βούτυτρον, ούρδες, τυρόν και ολίγους δημητριακούς καρπούς ως μη έχουσα ευρείαν πεδιάδα και στερουμένη υδάτων προς άρδευσιν.

Επικρατούσα γλώσσα είναι η Βλαχική· λαλείται δε και η Ελληνική υφ' όλων σχεδόν, ανδρών και γυναικών. Ως εκπαιδευτήρια έχει πλήρες **δημοτικόν** Σχολείον και **ατελές ελληνικόν**· εν αμφοτέροις **ένα** μόνον διδάσκαλον απόφοιτον της Ζωσιμαίας Σχολής καλώς κατηρτισμένον λαμβάνοντα ετησίως είκοσι και πέντε λίρας οθωμανικάς. Εν αμφοτέροις τοις Σχολίοις φοι-

τώσιν εκατόν και δεκαπέντε (αριθ. 115) μαθηταί. Ο διδάσκαλος ει και φέρει τα απαιτούμενα προσόντα και έχει την αγαθήν πρόθεσιν να διδάξη καρποφόρως ως Φουρκιώτης, αλλ' ως στερούμενος χρόνου δεν δύναται να διδάξη ανελλιπώς. Τα Σχολεία συντηρούνται εκ των εσόδων της εκκλησίας, των πολιτών **μη συναινούντων** να συνεισφέρωσιν.

Προ δεκάδων ετών **Γαλιλαίος** τις καλούμενος εκ Φούρκας, αποθανών κατέλιπε την περιουσίαν αυτού εις την Εθνικήν Τράπεζαν της Ελλάδος και εμφορούμενος ευγενών αισθημάτων περί διαδόσεως των φώτων της παιδείας εν τη φίλη αυτού πατρίδι, ώρισεν δια διαθήκης ίνα η Φούρκα λαμβάνη ετησίως δέκα (αριθ. 10) εικοσάφραγκα υπέρ των εκπαιδευτηρίων. Αλλά προ πολλών ετών καθυστερούνται οι τόκοι υπό της ρηθείσης τραπέζης ως αποθανόντος του εκτελεστού της διαθήκης και των κατοίκων της Φούρκας επιδειξάντων ασύγγνωστον αδράνειαν· ήδη δε γίνεται σκέψις να εισηγηθώσι τα δέοντα προς είσπραξιν των καθυστερουμένων τόκων. Η τράπεζα κακώς πράττει να παρεμβάλλη προσκόμματα και να ζητή την τήρησιν και των ελαχίστων τύπων εν τοιαύταις περιστάσεσιν.

Ο σύλλογος προς διάδοσιν των ελληνικών γραμμάτων καλώς θα πράξη να επέλθη αρωγός εις τα εκπαιδευτήρια της Φούρκας ίνα και άπαντες λαλώσι και διαλέγωνται ελληνιστί ως και φρονούσιν ελληνιστί. Η Φούρκα έχει **δυο ρωμουνοδιδασκάλους εκ Φούρκας**· αμφοτέροι λαμβάνουσιν ετήσιον μισθόν ενενήκοντα (αρ. 90) εικοσάφραγκα, έχουσι δε **μόνον οκτώ μαθητάς** συγγενείς των, εις ους δύναται να επηρεάσωσι. Διδάσκουσι δε εν μια αιθούση του ελληνικού Σχολείου, ην αυθαιρέτως κατέλαβον. Οι κάτοικοι της Φούρκας δια των αρχών επανειλημμένως απήτησαν να κενώσωσιν αυτήν. Οι Ρωμουνοδιδάσκαλοι ει και ανεγνώρισαν τας δικαίας παραστάσεις των κατοίκων της Φούρκας και υπεσχέθησαν ότι θα αποσυρθώσι του Σχολείου, εν τούτοις ακόμη αναβάλλουσι την εκτέ-

λεσιν, και τούτου ένεκα θα συμβώσι λυπηρά επεισόδια.

Ένεκα των μouxταρικών αναφύονται ζητήματα προκαλούντα **διχονοίας** και **διαπληκτισμούς** μεταξύ των κατοίκων των διηρημένων ένεκα τούτου εις δύο αντιθέτους μερίδας διακειμένας εχθρικώτατα προς αλλήλας.

[Εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, Αθήνα, φύλλο 169/29-12-1895, σελ. 2]

ΦΟΥΡΚΑ

Η διαθήκη Νικολαΐδου - εχάθησαν και εκτελεσται και τόκοι - Διατί η τράπεζα να μη λάβη μίαν πρόνοιαν δια το μέλλον;

Κατόπιν της εν τη υπ' αριθ. 162 φίλη «Φωνή της Ηπείρου» διατριβής περί της ιδιαιτέρας μου πατρίδος Φούρκας σπεύδω να παρακαλέσω υμάς ευαρεστούμενοι καταχωρήσπε τα εξής:

Εν έτει 1868 πατριώτης μου τις **Στέργιος Νικολαΐδης** αποθανών εν Αθήναις, κατέλιπε διαθήκην δημοσιευθείσαν εν Αθήναις κατά την δημοσίαν συνεδρίασιν της 16 Φεβρουαρίου 1866 δι' ης ώρισεν όπως οι ετήσιοι τόκοι δραχμών 6.000 ας κατέθεσεν εις την Εθνικήν Ελλ. Τράπεζαν αποστέλλωνται εις την ιδιαιτέραν του πατρίδα Φούρκα, προς διατήρησιν ή μισθοδοσίαν ενός διδασκάλου δραχ. 300 και το υπόλοιπον του τόκου προς 6% ετησίως να διανέμονται οι κατά καιρούς ιερείς της εκκλησίας του χωρίου. Ο διαθέτης ώρισεν εκτελεστάς της διαθήκης του τους κ. Δημ. Παναγιούλιν, Κοσμάν Β. Κασσελάν και Γεώργιον Δ. Κασσελάν άπαντας κατοίκους Αθηνών, οίτινες αγνωώ αν ζώσιν έτι ή απεβίωσαν, και μετά τον θάνατον αυτών τους κατά καιρούς διοικητάς της Ελλ. Εθν. Τραπεζης και μέχρι μεν του 1876 οι τόκοι απεστέλλοντο τακτικώς εις τον προς ον όρον, έκτοτε όμως όχι μόνον ανεστάλη η επιβαλλομένη αύτη απότισις ιερού καθήκοντος, αλλά εις τους πρό

τινων ετών πληρεξουσίου της κοινότητος Φούρκας ελθόντας εις Αθήνας, ηρνήθησαν οι αρμόδιοι να τοις αναγνωρίσωσι το δικαίωμα τούτο, αγνωώ τίνος ένεκεν, και έκτοτε ουδέν προς τούτο διάβημα εγένετο.

Εν Φούρκα καίτι η φυσική γλώσσα των κατοίκων είνε η Βλαχική ανέκαθεν όμως ήκμασε σχολείον Ελληνικόν και ακμάζει έτι τοιούτον, εν δε ταις οικίαις ομιλούσι την ελληνικήν γλώσσαν, ως και εις τας δημοσίας συνδιαλέξεις η μόνη διάλεκτος είνε η ελληνική.

Η κοινότης δεν έχει εισοδήματα προς διατήρησιν του σχολείου, ευρισκομένη δε εις προσωπικάς **διαμάχας** ως εκ της ασυμβιβάστου συμπεριφοράς των κορυφαίων αυτής παραμελείται οσημέραι η παιδεία, αφίνουσα ελεύθερον στάδιον εις **ξένας προπαγάνδας** όπως αναδειχθώσι και εκεί οι κύριοι όπως εις πολλές άλλας κώμας της αυτής ως η Φούρκα κατηγορίας, αφ' ενός μεν ως εκ της ακηδεΐας των δημογερόντων, αφ' ετέρου δ' ως εκ της απόνου αδρανεΐας της ελληνικής Κυβερνήσεως.

Έχει δε η διαθήκη ως εξής:

Εν Αθήναις σήμερον 24^η Ιανουαρίου του 186 έτους ημέραν Δευτέραν εν τη επί της οδοϋ Νήσου της ενορίας της εκκλησίας του Μεγάλου Μοναστηρίου οικία και κατοικία μου, εγώ ο Στέργιος Νικολαΐδης γεννηθείς εν τω χωρίω Φούρκα της επαρχίας Κονίτσης της Ηπείρου, ετών (70) και έχων σώας τας φρένας προσεκάλεσα τον κ. Γεώργιον Δ. Οικονόμου δικηγόρον και κάτοικον Αθηνών και τον παρεκάλεσα να μου γράψη την κατωτέρω μυστικήν διαθήκην, όπως παρεδέχθη την παράκλησίν μου και ήρχισε καθ' υπαγόρευσίν μου να την γράφη ως έπεται·

Εγώ ο ανωτέρω Στέργιος Νικολαΐδης αφήνω και εγκαταλείπω κληρονόμον μου τον δια της από 15^{ης} του ισταμένου μηνός και έτους υπ' αριθ. 27 αποφάσεως του δικαστηρίου του εν Αθήναις πρωτοδικείου κηρυχθέντα θετόν μου υιόν Δημήτριον Πούλιον τον εξ ανεψιάς μου γαμβρόν μου κάτοικον Αθηνών και διατελούντα

παρ' εμοί, εις όλην την μετά τον θάνατόν μου ευρεθησομένην ακίνητον, κινητήν και χρηματικήν περιουσίαν.

Εκ των δραχμών έξ χιλιάδων (6.000) τας οποίας έχω κατατεθειμένας εν τη Ελλην. Εθν. Τραπέζη Αθηνών δια 2 έτη επί τόκον με τέσσαρα και ήμισυ και πέντε τοις εκατόν κατ' έτος επιθυμώ, θέλω και διατάπτω ώστε αι δραχμαί αύται να μείνωσι παρά τη Εθν. Ελλ. ταύτη τραπέζη επί το άπειρον δια παντός και να μη δύναται ούτε αυτός ούτε οι κληρονόμοι αυτού να τας λάβωσι και διατάπτω τον ειρημένον κληρονόμον μου και τους μετ' αυτόν να λαμβάνωσι μόνον τους τόκους αυτών και αυξηθησομένους κατά τας περιστάσεις και εξ αυτών διατάπτω να στέλλη κατ' έτος·

1) Εις το σχολείον της πατρίδος μου, το χωρίον μου Φούρκα, προς διατήρησιν ή μισθόν ενός διδασκάλου δραχμάς τριακοσίας (300)·

2) Εις τους ιερείς της εκκλησίας του χωρίου μου, όσοι και αν ώσι τον αριθμόν, μόνον δραχμάς εκατόν (100) κατ' έτος, δια να τας διανέμωμαι εξ αναλογίας και παρακαλουμένους υπό του διαθέτου να τον εγγράψωσιν εις τα ψυχολογία των και να τον μνημονεύωσι·

3) το δε υπόλοιπον, αφ' ού πληρώνωνται τετρακόσiai δραχμαί ως ανωτέρω κατ' έτος εις το σχολείον και εις τους ιερείς, το λοιπόν δηλ. του τόκου, αν αυξηθή να το λαμβάνη ο κληρονόμος μου και οι απόγονοι αυτού από της τραπέζης·

4) Εκτελεστάς της διαθήκης μου ταύτης διωρίζω τον κ. Δημήτριον Παναγούλην οينوπώλην· και Κοσμάν Β. Κασσελάν και Γεώργιον Δ. Κασσελάν, άπαντας κατοίκους και κτηματίας Αθηνών και φίλους μου, τους οποίους παρακαλώ να τιμήσωσι και δεχθώσι το κατά τον Απόστολον κοινόν τοις ανθρώποις βάρος τούτο· και μετά τον θάνατον ενός εξ αυτών ή και όλων αφίνω εκτελεστάς της παρούσης μου και επιτηρητάς ως προς την αποστολήν των τετρακοσίων δραχμ. εκ του τόκου των ανωτέρω (6.000) κατ' έτος τους κατά καιρούς διοικητάς της Εθνικής Τραπέζης, ους παρακαλώ από τούδε να δεχθώσι το βάρος τούτο.

Ταύτα πάντα καθ' υπαγόρευσίν μου γραφέντα είνε η τελευταία και αληθής θέλησίς μου να ενεργηθώσιν ως εξετέθησαν ακριβώς και αμετατρέπτως. Προς βεβαίωσιν δε της παρούσης μου μυστικής διαθήκης υπεγράφη αύτη παρ' εμού του Διαθέτου και του γράψαντος αυτήν Γεωργίου Δ. Οικονόμου και εκρολογήθη εις όλας τας σελίδας και εις το τέλος αυτής.

Εν Αθήναις τη (24) Ιανουαρίου του 1866 έτους

Ο διαθέτης

Ο γράψας αυτήν

Στερ. Νικολαΐδης

Γ. Δ. Οικονόμου

Εδημοσιεύθη εν Αθήναις κατά την δημ. συνεδρίασιν της 16 Φεβρουαρίου του 1866 έτους.

(Απόστ. Σ. Αναστασιάδης)

Ο γραμμ.

Ι. Παπαδιαμαντόπουλος

Ότι ακριβές αντίγραφον εις το πρωτότυπον εις την υπ' αριθ. 13754 της 26 Ιανουαρίου 1866 πράξιν του γραφείου μου.

Αθήνησι 19 Ιανουαρίου 1873

Ο συμβολ. Αθηνών

Ταβανάκης

[Εφημερίδα ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ, Αθήνα,
φύλλο 702/16-2-1907, σελ. 1]

ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Ο χειμών κατέστη δριμύτερος καθ' όλην την Ήπειρον. Χιών ύψους 5-7 σπιθαμών καλύπτει τα πλείστα χωρία, εις τρόπον ώστε εντελώς διεκόπη η συγκοινωνία μεταξύ των χωρίων και των πόλεων.

Ως γνωστόν εις **Φούρκα** εφονεύθη υπό ανταρτικού⁴ σώματος αποτελουμένου εκ 10 ανδρών ο τέως **ρωμουνοδιδάσκαλος**. Εξ Ιωαννίνων ανεχώρησε προς καταδίωξιν των ανταρτών και ενέργειαν ανακρίσεως εις χιλίαρχος (μπίμπασης) όστις όμως ένεκα των χιόνων ηναγκάσθη να παραμείνη μετά των υπ' αυτού ανδρών εις Ραβένια επί διήμερον.

ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

.... - ο φόνος του Βλαχοδιδάσκαλου -

Έγραψα ήδη ότι την 9^{ην} Ιανουαρίου εφονεύθη ο εν Φούρκα Βλαχοδιδάσκαλος. Ως γνωστόν εν τη επαρχία Κονίτσης υπάρχουνσι πέντε βλαχόφωνα χωρία **εμμένοντα στερρώς εις τα πάντα** μεθ' όλας τα συντόνους και χρυσάς ενεργείας της ρωμουνικής προπαγάνδας. Δυστυχώς όμως από ετών κατώρθωσε να προσελκύση αργυρώνητά τινα οντάρια, άτινα και διδασκάλους ωνόμασεν εν **Φούρκα, Μπριάζα και Παλαιοσέλι**. διδασκάλους όμως άνευ μαθητών και ων έργων υπήρξεν η ραδιουργία και συκοφαντία των ψύχων χωρικών παρά ταις επιτοπίοις αρχαίς. Ο εσχάτως φονευθείς μάλιστα πολλάκις μετέβαινε και εις Ρουμανίαν, ένθα διωργάνου συλλαλητήρια κατά των εκεί εργαζομένων και μη αναγνωριζόντων την ρωμουνικήν προπαγάνδα. ούτω δε κατώρθωσε δια των ατίμων και αισχρών ενεργειών να κλείση πολλά σπίτια.

Δυστυχώς τα αποβράσματα ταύτα **ευρίσκουσι μεγάλην προστασίαν παρά τοις αρμοδίοις** εναντίον και αυτών των συμφερόντων της Σεβαστής Αυτοκρατορικής Κυβερνήσεως, ένεκα του χρήματος. Εφονεύθη βερατλής Μητροπολίτης, ο αοίδιμος Κορυτσάς Φώτιος, και ουδείς εταράχθη. Φονεύεται εν αποφώλιον τέρας, βλαχοδιδάσκαλος (άνευ μαθητών) εν Φούρκα, και οι εν Ιωαννίνοις τα πάντα ενεργούσι προς εύρεσιν του ενόχου ή μάλλον του θύματος. Επειδή δε οι το πρώτον αποσταλέντες προς επιτόπιον ανάκρισιν και εξέτασιν κυβερνητικοί υπάλληλοι τίμιοι όντες ουδένα των κατοίκων ηθέλησαν να ενοχοποιήσωσιν αδίκως, απεστάλη εις Φούρκαν ετέρα επιτροπή εκ του καϊμακάμη Κονίτσης και του μπίμπαση της χωροφυλακής επίτηδες εξ Ιωαννίνων αναχωρήσαντος με την ρητήν εντολήν να αποστείλωσιν εις Ιωάννινα

τους προκρίτους του χωρίου. Ευτυχώς τίμιοι όντες και οι το δεύτερον αποσταλέντες και ουδένα εκ των προκρίτων ευρόντες ένοχον δεν συνεμορφώθησαν προς την δοθείσαν αυτοίς εντολήν αλλά ηναγκάσθησαν να οδηγήσωσιν εις Ιωάννινα **δεσμίως περί τους 10 άλλους ποιμένας** και δούλους επί απλή και αδικαιολογήτω υποψία! Ίδωμεν επί πόσους μήνας οι δυστυχείς ούτοι θα σήπωνται εις τας φυλακάς όλως αθώοι των προσαπομένων αυτοίς κατηγοριών, κατά τας διαβεβαιώσεις και αυτής το πρώτον μεταβάσης προς επιτόπιον εξέτασιν ανακριτικής επιτροπής.

Σημειώσεις

- ¹ Όρα "Περί των εν Ηπείρῳ αγαθοεργημάτων", του ιατρού Ιωάννου Λαμπρίδου, Αθήνα **1880**, μέρος Α', σελ. 153-154.
- ² Ιδέ ΜΕΓΑΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ, του Γιάννη Κορδάτου, εκδόσεις 20^{ος} αιώνας, τόμ. 12^{ος}, σελ. 564-565. | Ομοίως στον τόμ. 13, σελ. 340.
- ³ Το σημερινό χωριό **Κεφαλόβρυσο** Πωγωνίου.
- ⁴ Η Ελλάδα προωθούσε ήδη το 1907 **αντάρτικες** ομάδες στα τουρκοκρατούμενα ακόμη εδάφη βόρεια από τα σύνορά της με την οθωμανική επικράτεια, για να στηρίξει, όσο μπορούσε, τους ελληνικούς πληθυσμούς, εν όψει της διαφαίνομενης τότε σύρραξης με την Τουρκία, που έγινε το 1912-13 (1^{ος} βαλκανικός πόλεμος).

Αθήνα, 06-01-2020
Ο Επιμελητής Θωμάς Β. Ζιγώγας
Email: thovaziogas@gmail.com

Το κωδωνοστάσιο του ενοριακού ναού Αγίου Βλασίου Μεγάλου Παπίγκου Ζαγορίου:

όσα ξέρουμε...
κι όσα δεν ξέρουμε...

Οι φωτογραφίες που συνοδεύουν το κείμενο είναι του
Χαρτάκη Ι. Παπαϊωάννου

Το κωδωνοστάσιο (καμπαναριό) του ενοριακού ναού του Αγίου Βλασίου Μεγάλου Παπίγκου Ζαγορίου βρίσκεται στο μεσοχώρι, στη δυτική πλευρά του προαύλιου χώρου του ναού και είναι το πρώτο κτίσμα που συναντά ο επισκέπτης μπαίνοντας από τον κεντρικό δρόμο στο χωριό (εικ.1). Είναι ένα επιβλητικό και μεγαλόπρεπο κτίσμα, εξαγωνικού σχήματος, φτιαγμένο από σκληρό ντόπιο ασβεστόλιθο. Έχει ύψος περίπου δεκαπέντε μέτρα και αποτελείται από τρεις ορόφους, με έξι μεγάλα τοξοειδή παράθυρα στον κάθε όροφο. Στο εσωτερικό του υπάρχει σκάλα, κατά το ήμισυ πέτρινη και κατά το άλλο ήμισυ ξύλινη, η οποία φθάνει έως την κορυφή. Είναι ένα από τα υψηλότερα καμπαναριά της Ηπείρου.

εικ. 1. Το καμπαναριό σήμερα (2010).

εικ.2. Η ένθετη με κόκκινα τούβλα επιγραφή του καμπαναριού το 1887 (ΑΩΠΖ).

Χτίστηκε, όπως μαρτυρά η ένθετη με κόκκινα τούβλα επιγραφή στην κορυφή του τοίχου της βορεινής πλευράς του, το 1887 (ΑΩΠΖ) (εικ.2), δηλαδή 35 χρόνια μετά την ολοκλήρωση της κατασκευής του ναού του Αγίου Βλασίου το 1852 (εικ.3).

Ο αείμνηστος Αναστάσιος Ευθυμίου, καταγόμενος από τη Βούρμπιανη, σπουδαίος ιστοριοδίφης και λαογράφος της Κονίτσης και των χωριών της, στην κριτική του που έκανε στην α' έκδοση του βιβλίου μου «Ο ΑΓΙΟΣ ΒΛΑΣΙΟΣ», αναφέρει ότι «...τη θαυμάσια αυτή εκκλησία του Αγίου Βλασίου Παπίγκου, την έχτισαν οι περίφημοι λαϊκοί αρχιτέκτονες Γιοσαίοι από τη Βούρμπιανη».

Το καμπαναριό κατασκευάστηκε από ταλαντούχους καλλιτέχνες, γλύπτες της πέτρας, που από ακαλαίσθητα κοτρώνια, σμιλεύοντας τα, έφτιαξαν τέλεια έργα γλυπτά, προκαλώντας θαυμασμό ακόμα και σήμερα... Οι δεξιότεχνες αυτοί μαστόροι, καταγόμενοι από τα Μαστοροχώρια Κονίτσης, χωρίς πτυχία και περγαμηνές, έχτισαν αυτό το υπέροχο κτίσμα, μνημείο αθάνατο, σήμα κατατεθέν του χωριού και μέρος πλέον της «ταυτότητας» όλων όσων κατάγονται από το Πάπιγκο. Συνάμα, ευρισκόμενο στην κεν-

εικ.3. Η κτητορική επιγραφή 1852 του ναού του Αγίου Βλασίου, διακρίνεται στη νότια όψη του.

τρική είσοδο του χωριού, προκαλεί αυθόρμητα θαυμασμό και δέος σε όλους τους επισκέπτες, εντόπιους και ξένους, του Παπίγκου (εικ. 4 και 5).

Χτίστηκε με δαπάνες των ίδιων των Παπιγκιωτών, κατοίκων Παπίγκου και αποδήμων του χωριού στις όχθες του Δούναβη, στο Τούρνο Σεβερίν της σημερινής Ρουμανίας.

Κρίμα που το όνομα του αρχιμάστορα και των μελών του συνεργείου του παραμένει προς το παρόν ακόμα άγνωστο... Μου έλεγε ο μακαρίτης ο πατέρας μου, ιερέας Γεώργιος Δ. Παπαϊωάννου (1908-1997), «όταν χτίζονταν το καμπαναριό, ένας μάστορας έπεσε από τη σκαλωσιά και σκοτώθηκε. Την καμπάνα την αγόρασαν από τα Γιάννινα και με κάρο (;) την έφεραν ως την Καλλιθέα και επειδή δεν μπορούσε να φορτωθεί σε ζώο, ήταν πολύ βαριά, την μετέφεραν τέσσερις λιάπηδες».

Ψάχνοντας στο αρχείο μου, (ξανά-) βρήκα στο φάκελο των παλαιών εγγράφων τον επίσημο Ισολογισμό της Κοινότητας Παπίγκου του έτους 1887 που αφορά το έργο της κατασκευής του «περί ου ο λόγος» καμπαναριού («Λογαριασμός του κωδωνοστασίου Αγίου Βλασίου κατά το έτος 1887» στο πρωτότυπο) (εικ. 7).

Το έτος κατασκευής

Εκεί διαβάζουμε ότι πράγματι η κατασκευή του καμπαναριού ολοκληρώθηκε το 1887. Δεν είμαστε σε θέση να γνωρίζουμε βέβαια εάν η κατασκευή του ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε στο ίδιο έτος, δηλαδή στα 1887, ή είχε αρχίσει νωρίτερα από το 1887, π.χ. στα 1886 ή στα 1885 και ολοκληρώθηκε το έτος αυτό, μια και δεν έχει βρεθεί μέχρι στιγμής κάποιο σχετικό συμφωνητικό μεταξύ των αρχών του χωριού και του αρχιμάστορα. Βέβαιο είναι πως στα 1882 δεν υπήρχε το καμπαναριό, αφού άλλωστε στο περίφημο έργο του συγχωριανού μας Πολυχρόνη Αναγνωστόπουλου με θέμα «Η δυτική πλευρά Μεγάλου και Μικρού Τμήματος Παπίγκου, Ικνογραφία παρά Π. Α., 1880, Ιουλίου 20» δεν απεικονίζεται το καμπαναριό του Αγίου

εικ.4. Το καμπαναριό το 1960 (Λεπτομέρεια από χαρακτηριστικό του Τάσου στο εξώφυλλο του βιβλίου του Γ. Σαραλή, «Ζαγόρι».

Βλασίου. Σημειώνουμε ότι το εν λόγω έργο έχει μεγάλη αξία διότι αποτελεί την πρώτη –και μάλιστα με απόλυτη ακρίβεια– απεικόνιση των δύο οικισμών του χωριού, πολύ πριν προκύψει η πρώτη φωτογραφική αποτύπωση αυτών. Στο εν λόγω έργο, που είναι υψηλής καλλιτεχνικής και αρχιτεκτονικής αξίας, αποτυπώνεται με ακρίβεια ο ενοριακός ναός του Αγίου Βλασίου και ο περίβολος χώρος αυτού με το προς δυσμάς χαγιάτι, αλλά όχι το καμπαναριό, αφού αυτό δεν υπήρχε (εικ. 6).

εικ.5. Η τοξωτή στοά εισόδου του καμπαναριού. Στο πάνω μέρος της η ένθετη μαρμάρινη επιγραφή.
ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΔΑΠΑΝΑΙΣ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΟΣ ΤΟΥΡΝΟ
ΣΕΒΕΡΙΝ ΕΝ ΕΤΕΙ 1887

Το κόστος κατασκευής

Το συνολικό κόστος κατασκευής του καμπαναριού, σύμφωνα με τα αναγραφόμενα στον επίσημο Ισολογισμό του έργου, ανήλθε σε 9.504,30 γρόσια και κατανέμεται ως εξής:

- 4.892,20 γρόσια για ημερομίσθια μαστόρων (515 ημερομίσθια),
- 1.834 γρόσια για ημερομίσθια βοηθών («παιδιών» στο πρωτότυπο) (262 ημερομίσθια),
- 1.520 γρόσια για ημερομίσθια ημιονηγών («μουλαριών» στο πρωτότυπο) (380 ημερομίσθια). Στην πραγματικότητα δεν ξέρουμε εάν τα ημερομίσθια αυτά αντιστοιχούν σε εκείνα των ημιονηγών ή των υποζυγίων.
- 609,10 γρόσια για σιδηρικά και άλλα υλικά («σιδηρικήν, βελόνες, περόνια, σανίδια κλπ» στο πρωτότυπο)
- 404 γρόσια για τους πριονάδες («εις σιαρτζίδες» στο πρωτότυπο),
- 110 γρόσια για την πέτρα (11 ημερομίσθια). Προφανώς το ποσό και ο αριθμός των ημερομισθίων εδώ αφορά την εξόρυξη της πέτρας. Εκτιμούμε ότι τα 11 ημερομίσθια είναι πολύ λίγα για την πέτρα που χρησιμοποιήθηκε για να χτιστεί το καμπαναριό, οπότε πιθανόν η πέτρα να είχε εξορυχτεί κατά το παρελθόν και το αναγραφόμενο εδώ ποσό να αφορά συμπληρωματική εξόρυξη πέτρας.
- 135 γρόσια για τον σιδερά («του στούμπου δια τα σίδερα» στο πρωτότυπο).

εικ.6. Ο Ναός του Αγίου Βλασίου από τα δυτικά, όπου φαίνεται η θέση στην οποία αργότερα χτίστηκε το καμπαναριό (λεπτομέρεια από το έργο-γκραβούρα του Πολυχρόνη Αναγνωστόπουλου «Ικνογραφία Μεγάλου και Μικρού Τμήματος Παπίγκου, 1882»).

Οι δωρητές του έργου

Το κόστος κατασκευής καλύφθηκε, κατά το μεγαλύτερο μέρος, από δωρεές των ιδίων των κατοίκων και κυρίως των αποδήμων Παπιγκωτών που βρίσκονταν στο Τούρνο Σεβερίν και μόνο εκεί (χωρίς δηλαδή τη συμμετοχή εκείνων που ήταν ταξιδεμένοι σε άλλα μέρη). Έτσι 34 ομογενείς- δωρητές από το Τούρνο Σεβερίν (μεταξύ των οποίων –εκτός από τους Παπιγκιώτες– και δύο «Αρτσιστινοί», δηλαδή από την Αρτσίστα, σημερινή Αρίστη) έδωσαν συνολικά 4.840 γρόσια. Παρομοίως 31 μόνιμοι κάτοικοι του Παπίγκου έδωσαν 1.610,1 γρόσια, συμπεριλαμβανομένων και 482 γροσιών από την πώληση ξύλων ή τα δικαιώματα υλοτόμησης δασών («από τα ξύλα» στο πρωτότυπο).

Συνολικά δηλαδή, από τους μόνιμους κατοίκους και από τους ομογενείς συγκεντρώθηκαν 6.450,1 γρόσια, δηλαδή το 68% του συνολικού κόστους. Από αυτά το 17% δόθηκε από τους

μόνιμους κατοίκους και το 51% από τους ευρισκόμενους στο Τούρνο Σεβερίν. Το υπόλοιπο ποσό (3.054,2 γρόσια που αντιστοιχεί στο 32%) προφανώς προήλθε από το αποθεματικό της Κοινότητας Παπίγκου από τα προηγούμενα χρόνια.

Τα ποσά που εδόθησαν από τους δωρητές βεβαιώνονται από τον κ. Α.Χ. Δημητρίου, ο οποίος υπογράφει ως «Επιστάτης και Ταμίας των Συνεισφορών».

Βιβλιογραφία

Παπαϊωάννου Ι. 1994. Το Πάπιγκο, ένα από τα ωραιότερα χωριά του Ζαγορίου. Γ' έκδοση του ίδιου.

Παπαϊωάννου Ι. 2012. Ιστορία του Ιερού Ναού Αγίου Βλασίου και λοιπών λατρευτικών Μνημείων του Παπίγκου. Έκδοση της Εκκλησιαστικής Επιτροπής Ενορίας Ι.Ν. Αγ. Βλασίου Παπίγκου-Κληροδότημα Διώχνων Ντάσκα.

Συνεισφορά εκ Σεβερίνου

Ο κύρος	Γρόσια
Μ. Πολυχρονίου	475
Α. Γκικολέσκου	285
Κ. Τσιέλλιος	665
Κ. Οικονόμου	190
Α.Χ. Δημητρίου	190
Ι. Κατσανίκου	237,20
Χρ. Αποστόλου	237,20
Ι. Κωνσταντινίδης	142,20
Χρ. Αναγνωστόπουλος	190
Α. Χρ. Λάμπας	142,20
Π. Κατσανίκου	95
Κ.Μ. Δαλαγιάννη	78,30
Π. Αναγνωστόπουλος	118,30
Σπύρος Αλεξίου	37,20
Ι. Σκούρτη	23,30
Λ. Λαζαρίδης	71,10
Δ. Πασχάλης	47,20
Π.Χρ. Λαζάρου	71,10
Αφοί Μυλωνόπουλοι	237,20
Θ. Δαλαγιάννη	47,20
Ι. Δαλαγιάννη	71,10
Ν. Αναστασίου	71,10
Κ.Β. Μασσιούλας	95
Μ. Αναστασίου	95
Β. Ζησουλέκου	47,20
Θ. Μιχαήλ	92,30
Α. Πανταζόπουλος	190
Γ. Χριστοδούλου	166
Χρ. Σακελλαρίου (αρτσιαστινός)	23,30
Κ. Γκούβης (αρτσιαστινός)	23,30
	4.650
Χριστοδουλίνα Ιωαννοπούλου	95
Β. Γκέκη	47,20
Γ. Σκούρτη	23,30
Μ. Μπάντου	23,30
	4.840

Συνεισφορά εκ Παπίγκου

Από τα ξύλα	482
Δημήτριος Τσιέλλιος	95
Δημήτριος Γ. Λάμπας	47,20
Βασίλειος Ζησιάδης	95
Αναστάσιος Τσατσόπουλος	47,20
Ιωάννης Ρωμανέλης	47,20
Νικόλαος Δάσκας	95
Μάνθος Ιωαννόπουλος	108
Γεώργιος Νικολάου	216
Βασίλειος Μασσιούλας	47,00
Θωμάς Μουζάς	40
Ιωάννης Χ. Λαζάρου	20
Μίκος Τσιέλλιου	20
Χρήστος Σκαπέρδας	10
Αθανάσιος Ρωμανέλης	20
Χριστόδουλος Κωτσιορίδης	47,20
Γεώργιος Τσιωτίδης	47,20
Θωμάς Παπακώστας	20
Μιχαήλ Παπα Αθανασίου	30
Ιωάννης Αρχιμανδρίτης	30
Θωμάς Μουζάς	
δια πέτρα	20
Δημήτριος Τσιέλλιου,	
δια πέτρα	42
Βασίλειος Ζησιάδης,	
διά πέτρα	20
Αριστοτέλης Βασιλείου,	
διά πέτρα	20
Παναγιώτης Βασιλείου, διά πέτρα	20
Ιωάννης Κατσανίκου, διά πέτρα	10
Ανώνυμος	23
Πανταζής Δερβένης	23,30
Αδελφοί Σιομπόλου	23,30
Χριστόδουλος Δόκος	44,20
Χριστόδουλος Κ. Λαζάρου	30
Γεώργιος Θ. Τσιέλλιου, 2 γριντές	
	6.450,10

Από την πρωτοκαθεδρία των μαστόρων στην επώνυμη τέχνη. Μετοικεσίες και υπερπόντια ταξίδια.

Απόσπασμα από την ανέκδοτη εργασία
ΜΑΣΤΟΡΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ
ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ, ΤΟΜΟΣ Β΄,
ΑΡΓΥΡΗΣ Π.Π. ΠΕΤΡΟΝΩΤΗΣ -
ΒΑΣΙΛΗΣ Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Οι φωτογραφίες είναι από το αρχείο του περιοδικού
«Αρμολόι & Μουσείου Ηπειρωτών Μαστόρων,
Πυρσόγιαννη».

Ο 18^{ος} αιώνας, ιδιαίτερα από το 1715, πρέπει να ήταν περίοδος οικονομικής ανάπτυξης. Ο αντίκτυπός της είναι αισθητός και στην αρχιτεκτονική: ιχνηλατείται στην παραπέρα εξέλιξη των αρχοντικών και στην ανάπτυξη των τρίκλιτων ξυλόστεγων βασιλικών. Για την οικοδομή νέων αρχοντικών διασώθηκαν αρκετά τεκμήρια. Τα τελευταία βεβαιώνουν τη συμμετοχή και μαστόρων από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας. Βεβαιωμένη είναι και η κατασκευή νέων βασιλικών στο χώρο μας.

Ο εν συνεχεία 19^{ος} αιώνας μας διασώζει περισσότερα αρχιτεκτονικά τεκμήρια. Παράλληλα πρέπει να δεχτούμε ότι σημειώνεται και μεγαλύτερη κατασκευαστική δραστηριότητα και κινητικότητα των μπουλουκιών. Η εποχή της δεσποτείας κατά τα έτη 1788-1820/22 του Αλή Πασά Τεπελενλή (1744/50-1822) είναι «καλές ημέρες» ακμής για την οικονομία, το εμπόριο, την ασφάλεια. Παρατηρείται ιδιαίτερα έκρηξη ναοδομίας, καθώς ο Αλή Πασάς Τεπελενλής παραχωρεί δεκάδες οικοδομικές άδειες επισκευής, ακόμα και εκ θεμελίων κατασκευής ναών ή ακόμα και ανέγερσης καμπαναριών (στη δεύτερη και τρίτη περίπτωση παρά τον μουσουλμανικό Ιερό Νόμο Şeriat).

Ήταν εποχή πράγματι που άνοιξαν οι δουλειές και τα μπουλούκια της Κόνιτσας βγήκαν για καλά από τα μέρη τους. Πρωτοξανοίχτηκαν στα Πωγώνια, στην κοντινή Αλβανία, στα Ζαγόρια ιδίως στο Βλαχοζάγορο, στα Γραμμενοχώρια και στη Θεσπρωτία (Τσιάμ'κο). Μετά όλο και νοτιότερα περνώντας στα μέρη της Φιλιπιάδας, Πρέβεζας του Κραβασαρά (σημ. Αμφιλοχία), αριστερότερα στην Ευρυτανία και ορεινή Ναυπακτία και χαμηλότερα στο Ξερόμερο και Βάλτο (τη σημερινή Αιτωλοακαρνανία) με στέκια στο Βραχώρι (Αγρίνιο) για Στρατσανιότες στο Μεσολόγγι οι Πυρσογιαννίτες. Οι Πληκαδίτες και

Περσία. Γέφυρα Γκιρντανέ σιδηροδρομικής γραμμής Κουμ-Τεχεράνης, 1936. Δούλεψαν Στρατσιανίτες και Πυρσογιαννίτες μαστόροι.

πριν από την επανάσταση κατεβαίνουν για δουλειές στα αρβανιτοχώρια της Αττικής. Η παρουσία και δραστηριότητα μαστόρων από την Βούρμπιανη στην ανοικοδομούμενη Οθωνική πρωτεύουσα και το Λαύριο τεκμηριώνεται από δικαιιοπρακτικά έγγραφα. Το 1883 ιδρύεται η «ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ». Πρόκειται για τον αρχαιότερο ηπειρωτικό σύλλογο στην Αθήνα.

Οι μαστόροι μας «περνάνε το αυλάκι» και από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα τους συναντάμε σε όλη την Πελοπόννησο. Ιδιαίτερα την περίοδο των μεγάλων έργων του Χαρίλαου Τρικούπη (1832-1896) κατακλύζεται ο Μωριάς από Δυτικομακεδόνες, Τζουμερκιώτες και Κονιτσιώτες μαστόρους.

Το Άγιον Όρος και η Χαλκιδική ήταν ανέκαθεν ευλογημένος τόπος για τους μαστόρους. Είχε σίγουρη δουλειά και καλό καιρό. «Ρωτούσαν

οι καλόγεροι: Ήρθαταν μαστόροι να μονάσετε; Όχι έλεγαν οι μαστόροι, ήρθαμν να ξεχειμωλιάσουμε»¹.

Για την ειρηνική και γεμάτη έργα περίοδο του Αλή Πασά από τότε ειπώθηκε ότι «έπαιζε ο λύκος με τ' αρνί κι ο γκιώνης με τ' αηδόνι» (όπως έγραψε ο Χατζή Σεχρέτης στην Αληπασιάδα του). Μα και 110 χρόνια μετά τον θάνατο του Αλή Πασά έγραφε ο Πυρσογιαννίτης δάσκαλος Νικόλαος Παγώνης (1932) υπενθυμίζοντας τους καλούς καιρούς επί του Τεπελενλή: «Όπως... συνέβαινε και εις πλείστα άλλα χωριά κατά την προ και μετά την αληπασσαλίδικη εποχήν φόβου και τρόμου...».

Γενικά κατά το πρώτο μισό και το εν συνεχεία επόμενο διάστημα τα μπουλούκια με επικεφαλής

¹ Βασίλης Γ. Παπαγεωργίου, «Ταξίδι στην Περσία, 1935. Ο μαστορας Νίκος Κούκης (1908-1993) και οι γέφυρες στο Γκιρντανέ», Περιοδικό «Εκ Χιονάδων», τεύχος 10, Καλοκαίρι 2007, σσ. 22-42.

τον πρωτομάστορα ως λαϊκό αρχιτέκτονα κυριαρχούν στον επαρχιακό χώρο. Όμως στο ίδιο διάστημα εκδηλώνεται ένα φαινόμενο - τομή που θα ανατρέψει το από αιώνων σύστημα κατασκευής παντός είδους οικοδομών στο χώρο μας: Η παρουσία μηχανικών και αρχιτεκτόνων δειλά από τα χρόνια του Αλή, βαθμιαία στα Επτάνησα επί Αγγλοκρατίας, δραστικότερα στην ανοικοδομούμενη Αθήνα θα παραμερίζει όλο και περισσότερο την πρωτοκαθεδρία του πρωτομάστορα (και των συντρόφων του) ιδίως γύρω στα 1850. Χαρακτηριστικά γράφει ο Δημήτρης Φιλιππίδης (*Διακόσμηση*, σ. 52): «Η τέχνη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα είναι πια επώνυμη». Όμως τούτο έχει ισχύ για τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Μετοικεσίες

Κατά την περίοδο από τα μέσα (και λίγο πριν) του 19^{ου} αιώνα εμφανίζονται και άλλα ανατρεπτικά γεγονότα. Η οικονομική ακμή του πρώτου μισού αιώνα προκάλεσε αύξηση του πληθυσμού και στα Μαστοροχώρια μας. Ο υπερπληθυσμός βρήκε διέξοδο σε μια μορφή αποικισμού. Πρώιμα το 1841 και μετά μια εικοσαετία το 1861 μαστόροι με τις οικογένειές τους από το Πληκάτι μετακινούνται στη Δυτική Μακεδονία και στην περιοχή της Φλώρινας ιδρύουν ή εμπλουτίζουν αντίστοιχα τα δύο χωριά πρώτα τη Μπελκαμένη (σήμερα Δροσοπηγή), και μετά (το 1861) τη Νεγκ(κ)οβάνη (τώρα Φλάμπουρο). Από το 1864 μαστόροι από τη Μπλιζιανη (Λαγκάδα) εγκαθίστανται με μεγάλο αριθμό οικογενειών στη Δρακότρυπα (πριν Σκλάταινα) Καρδίτσας.

Ήταν ταξίδια χωρίς επιστροφή. Έπαιρναν μαζί και τις οικογένειές τους για οριστική εγκατάσταση. Ο γραμματέας της Κοινότητας Στρατσανης γράφει με μολύβι στο Μητρώο Αρρένων, δίπλα στα ονόματα μαστόρων που εγκαταστάθηκαν στο Φανάρι Καρδίτσας, τη λέξη «**φευγάλα**», μια λέξη με ιδιάζον φορτίο.

Πιο έντονα εξιστορεί την μετακίνηση των μα-

1905-1910. Καζακλάρ (Αμπελώνας).

Η οικογένεια Θώδα που ήρθε από το Πληκάτι το 1881 με το όνομα Θεολόγου.

στόρων από το Πληκάτι στη Μπελκαμένη, Νεγκοβάνη και Καζακλάρ ο ΠΑΠΑ-ΧΡ. ΝΕΓΚΟΒΑΝΗ στο ποίημα «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΛΗΚΑΤΙ», 1904.

*Την Παναγία των ξέχασαν
Τα μάτια δεν γύρισαν όποτε έφυγαν
Μας αφήσανε για πάντα!*

Μια εικοσαετία περίπου αργότερα, εν όψει, και μετά την πραγματοποίηση το 1881 της ενσωμάτωσης της Θεσσαλίας στην Ελλάδα, ομάδες ομάδες από τα Μαστοροχώρια μας μετακινούνται οικογενειακά και εγκαθίστανται στους θεσσαλικούς οικισμούς. Από την Καστάνιανη στη Βατσουνιά επίσης Καρδίτσας, (όπου από την οικογένεια Γραβάνη δημιουργήθηκε ολόκληρος μαχαλάς). Από τη Στράτσιανη (Πύργος) στο Φανάρι πάντοτε της Καρδίτσας, όπου έκαναν τον μαχαλά Μαστόρ'κα. Αρκετοί άλλαξαν επάγ-

γελμα κι έγιναν κανατάδες (έφκιαναν στάμνες που κατέβαζαν με τα γαϊδούρια κάθε Τετάρτη στην Καρδίτσα)².

Οικογένειες από τη Φετόκο / Θεοτόκο τράβηξαν στην Πάνω και Κάτω Υδρούσα (παλιά Πάνω και Κάτω Κόττορι) της Φλώρινας. Από το Κάντσικο πολλοί μαστόροι και αμπελουργοί επιλέξαν τον «άμπελόφυτα» Τύρναβο της Λάρισας.

Ο τόπος που τράβηξε πολλούς είναι το Καζακλάρ (σημ. Αμπελώνας). Συγκεκριμένα μεγάλος αριθμός μαστόρων από το Πληκάτι, Βούρμπιανη, Σέλτσπη (Οξυά), Κάντσικο (Δρο-

² Κίτσος Μακρής, «Οι κανατάδες του Φαναριού», Εφημ. *Το Βήμα*, 20^{ος} Φεβρουαρίου 1966. Ο ίδιος *Βήματα* (Αθήνα) Κέδρος, 1979, σσ.175-176.

σοπηγή), Τούρνοβο (Γοργοπόταμος), είχε αγοράσει γη εκεί και αλλού στη Θεσσαλία από τους Τούρκους που άρχισαν να εκποιούν τις περιουσίες τους και να μεταναστεύουν ομαδικά στη Μικρά Ασία. Ειδικά στο Καζακλάρ της Λάρισας έφτασαν Έλληνες από διάφορα μέρη, ακόμα και από την Πελοπόννησο (όπως από το Σάγκα, χωριό της Τρίπολης) και πολλοί μαστόροι από την άλλη Ήπειρο και Δυτική Μακεδονία: «Ο παλιός δάσκαλος Γ. Σαντικός γράφει μεταξύ άλλων. Μια λαϊκή παροιμία λέγει: *Η λίγδα στο παστό τρέχει*. Και αληθώς ο Αμπελών είναι ολόκληρος παστό. Το μυρίστηκαν από τα πέρατα της χώρας και ελθόντες εγκαταστάθηκαν. Από πόθεν και δεν ήλθον»³. Να τονίσουμε ότι στην απογραφή του 1913 δηλαδή 32 χρόνια μετά την εγκατάστασή τους (1881) στο Καζακλάρ εντοπίζουμε: από το Πληκάτι 11 οικογένειες με 101 άτομα, από το Κάντισκο (σημ. Δροσοπηγή) 7 οικογένειες με 39 άτομα, από το Τούρνοβο (σημ. Γοργοπόταμος) 10 οικογένειες με 63 άτομα, από τη Σέλτσπ (σημ. Οξυά) 2 οικογένειες με 10 άτομα και από την Βούρμπιανη 2 οικογένειες με 30 άτομα⁴.

Για τους Ηπειρώτες (οι περισσότεροι μαστόροι) που εγκαταστάθηκαν στο Καζακλάρ προστίθενται μερικές λεπτομέρειες. Οι Πληκαδίτες έκαναν δική τους συνοικία, τα «Αρβανίτικα». Γόρταζαν όλοι οι Ηπειρώτες τον Άγιο Γεώργιο τον Νεομάρτυρα (18 Ιανουαρίου). Οι δε απογραφέντες Δυτικομακεδόνες, υπερτερούσαν με πρώτους τους 308 από το Μπουρμπουτσκό (σημ. Επταχώρι).

Από το 1880 στην οικοδόμηση της νεότερης πολιτείας του Βόλου εργάστηκαν περίπου 100 μαραγκοί και μαστόροι από το Λισκάτι (σημ. Ασημοχώρι), τη Βούρμπιανη και την Πυρσόγιαννη. Αρκετοί εγκαταστάθηκαν στο Βόλο και στις μεγάλες πόλεις της Θεσσαλίας, Καρδίτσα, Λάρισα και Τρίκαλα.

³ Μιχ. Θ. Λαφαζάνης, 1995.

⁴ Με βάση το ως άνω κείμενο του Μιχ. Θ. Λαφαζάνη, 1995.

1929. Θεμελίωση γέφυρας στη θέση Συμέλη στο 44^ο χιλιόμετρο της σιδηροδρομικής γραμμής Καλαμπάκας - Βέροιας.

Ιδιαίτερα χρήσιμη είναι η ανάγνωση της κατάστασης μελών του ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΚΤΙΣΤΟΕΡΓΑΤΩΝ ΚΑΡΔΙΤΗΣΗΣ – έτος ιδρύσεως 1912. Απογράφονται 109 μέλη (κτίστες 76, βοηθοί 24, λατόμοι 4, γλύπτες 2, κτιστεργάτες 1, λιθοξόος 1, μυλωθρός 1).

Οι περισσότεροι προέρχονται από τα μαστοροχώρια της Κόνιτσας, Πυρσόγιαννη, Στράτσιανη (σημ. Πύργος), Σέλτσπ (σημ. Οξυά), της Καστοριάς και Βοΐου, Ψέλτσκο (σημ. Κυψέλη), Μπουρμπουτσκό (σημ. Επταχώρι), Ζούζουλη,

Λάγκα, Βύσαντασκο (σημ. Πευκόφυτο), Βράχο, Σλάτνα (σημ. Χρυσή), Ροδοβίσι (σημ. Ροδοχώρι), Κριμίνι, Ντόλο (σημ. Βυθός), Ζουπάνι (σημ. Πεντάλοφος), των Τζουμέρκων Κουσοβίτσα (σημ. Κτιστάδες). Αρκετοί τεχνίτες είναι και από τα μαστοροχώρια της Κορυτσάς και της Κολώνιας στην Αλβανία.

Το πρώτο διοικητικό συμβούλιο αποτέλεσαν οι: Βασίλειος Κ. Φρόντζος, πρόεδρος (Πυρσόγιαννη), Δημήτριος Ντινόπουλος, αντιπρόεδρος (Κριμίνι), Απόστολος Τίλιος, ταμίας (Κορυτσά-Αλβανία), Χαράλαμπος Θ. Τσαγγάρης, γενικός γραμματέας και σύμβουλοι, Λάμπρος Κ. Φλώρος (Πυρσόγιαννη), Αθανάσιος Λάζος (Σέλτσν), Ευθύμιος Νάτσης (Ψέλτσκο), Χρήστος Παπανικολάου, Θεόδωρος Χ. Θεοχάρης (Λάγκα).

Από τους 40 περίπου μαστόρους που εντοπίσαμε τα χωριά καταγωγής τους, στο σύνολό τους εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην Καρδίτσα και στα χωριά της, Μπόσκαβο (σημ. Αμπελικό), Φανάρι, Κανάλια, Σκλάταινα (σημ. Δρακότρυπα).

Ταξιδεύουν για δουλειές σε όλη τη Θεσσαλία, Ευρυτανία, Φθιώτιδα και Βοιωτία.

Μηλισγιανίτες από τη Δρακότρυπα, Στρατσιανίτες από το Φανάρι Καρδίτσας και μαστόροι από το Επαχώρι (Μπουρμπουτσκό) εργάστηκαν στα 1929-31 στην κατασκευή της εγκαταλειφθείσας σιδηροδρομικής σύνδεσης «Καλαμπάκας - Βέροιας μέσω Γρεβενών και Κοζάνης».

Πληκαδίτες και Ζουπανιώτες από το Καζακλάρ διακρίθηκαν στην κατασκευή του ναού της Παναγίας, του πετρόχτιστου σχολείου του χωριού τους και της δεκάτοξης γέφυρας του Τυρνάβου επί του ποταμού Τιταρπσίου (Ξεριά). Δυτικομακεδόνες και Πυρσογιαννίτες έχτισαν στα 1915-21 στην Καρδίτσα τα εμβληματικά κτήρια της Εθνικής Τράπεζας και του ξενοδοχείου ΑΡΝΗ. Το 1894 Βουρμπιανίτες εγκαταστημένοι στη Λάρισα και τα Τρίκαλα μαζί με άλλους Ηπειρώτες και Δυτικομακεδόνες μαστόρους δούλεψαν στην κατασκευή του πρώτου εργοστασίου ζάχαρης στην Ελλάδα. Έργο του μεγαλοκτηματία

Χρηστάκη Ζωγράφου στη Λαζαρίνα Καρδίτσας. Είχε αγοράσει από τους Τούρκους μεγάλες εκτάσεις γης.

Αγορές κτημάτων στην Καρδίτσα⁵ έκανε από το 1875 και ο Πυρσογιαννίτης Αντώνης Χρήστου Σούρλας (1840/50-1903), πατέρας του καθηγητή της Νομικής Κίμων Σούρλα (1888-1979). Στις δημοτικές εκλογές του 1901 εξελέγη δήμαρχος Γόμφων (Μουζάκι και χωριά)⁶.

Υπερπόντια ταξίδια

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ιδίως από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα αρχίζουν τα υπερπόντια ταξίδια των μεμονωμένων μαστόρων με την ελπίδα να καζαντίσουν. Είτε το πετυχαίνουν, είτε όχι, πολλοί αλλάζουν επάγγελμα.

Όταν περνούσαν μερικά χρόνια διαμονής και προσαρμογής αντιμετωπιζόταν η προοπτική μονιμότερης εγκατάστασης. Από τους 100 περίπου Καστανιανίτες και άλλους τόσους Πυρσογιαννίτες που ταξίδεψαν στην Αμερική, οι μισοί και παραπάνω έζησαν και πέθαναν εκεί. Τη μόνιμη εγκατάσταση επέλεξαν και οι περισσότεροι από τους Βουρμπιανίτες που ταξίδεψαν στην Αβησσυνία (Αιθιοπία).

Αυτοί που επέστρεφαν εκτός από τα οικονομικά ενδεχομένως οφέλη που απέκτησαν, αποκόμισαν και πρωτόγνωρες εμπειρίες «... **κι αν δεν κερδίσουμεν χρήματα τουλάχιστον είδαμεν κόσμον...**» (Brocton, Mass. Αμερική την 22/4 Οκτωβρίου 1907). Επιστολή ταξιδεμένου από το Λισκάτσι (σήμερα Ασημοχώρι)⁷.

⁵ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟΓΡΑΦΟΥΝΤΟΣ ΕΙΡΗΝΟΔΙΚΗ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ ΟΙΤΑΙΟΚΑΡΥΔΗ (1881-1882). ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ-ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ. Αντώνης Αντωνίου-Κωνσταντίνος Πεσλής – ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG.

⁶ Φώτης Βογιατζής, «Οι δήμαρχοι Γόμφων», Α' Τόμος των «Καρδιτσιώτικων Χρονικών», 1995.

⁷ Βασίλης Παπαγεωργίου ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ – ΔΗΜΟΣ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΩΝ Μετανάστευση σελ. 65. Εκδόσεις «Ελλά», Τρίκαλα 2005.

1904-1908. Αμερική (κάπου στο Νιου Τζέρσεϊ). Ηπειρώτες μαστόροι κι άλλοι τεχνίτες από διάφορες περιοχές στην κατασκευή έργων σιδηροδρομικής γραμμής.

Νωρίτερα προηγήθηκαν ταξείδια εκτός του ευρύτερου Ελληνικού χώρου, ιδιαίτερα στη Βλαχία (σημερινή Ρουμανία) και Κωνσταντινούπολη. Αργότερα στην Παραλιακή Τουρκία (Σμύρνη, Ζουγκουλδάκ, Προύσα). Πληκαδίτες και Κολωνιάτες μαστόροι δούλεψαν στη Ρωσία, στον Υπερσιβηρικό σιδηρόδρομο, από το Ιρ-κούτσκ μέχρι το Βλαδιβοστόκ. Στην Αφρική ιδίως στο Σουδάν, Αβησσυνία (Αιθιοπία), Αίγυπτο, Ταγκανίκα (Τανζανία), Κογκό έως τη νότια άκρη της Ηπείρου. Από το 1900 αρχίζει η μεγάλη μετανάστευση προς τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Οι Καστανιανίτες έφτασαν μέχρι την Αλάσκα. Κατά την δεύτερη και τρίτη δεκαετία λίγοι στη Γαλλία. Την τρίτη δεκαετία ιδίως το 1935, πολλοί θα δουλέψουν στην Περσία και αλλού (όπως πριν σε αφρικανικές χώρες)⁸, σε μεγάλα τεχνικά έργα, όπου υπάρχει αυξημένη ανάγκη ειδικευμένων τεχνιτών, εξέλιξη που

οδηγεί τους μαστόρους στην εξατομικευμένη σχέση εργασίας. Έτσι η συλλογικότητα υποχωρεί και μαζί η παραδοσιακή δομή των μπουλουκιών.

«Τα μπλούκια των μαστόρων εκείνα τα χρόνια, κοντά στο '35 (1935), είχαν λιγοστέψει. Είχε σπάσει το παλιό, δεν έβγαζαν λεφτά. Λιγόστεψαν και οι καλοί πελεκάνοι. Σα να πούμε, στέρεψε η πηγή. Από κει κι ύστερα κανένας δεν έμαθε πελέκι. Μόνο μπετά και καλούπια ξέρουν οι καινούργιοι μαστόροι. Στα χαμένα, δεν είναι τέχνη τα τσιμέντα. Τότε, που λες, και με τον Μεταξά ύστερα, χάλασαν τα μπουλούκια, χάλασε κι η τέχνη κι άρχισε ο κα-θένας να δουλεύει για πάρτη του...»⁹.

⁸ Στον υπό έκδοση Β' τόμο της εργασίας μας «ΜΑΣΤΟΡΟΙ ΧΤΙΣΤΕΣ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΣΤΟΡΟΧΩΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΝΙΤΣΑΣ» υπάρχουν πίνακες με τα ονόματα μαστόρων, το χωριό καταγωγής τους και τις χώρες που ταξίδεψαν.

⁹ Πυρσόγιαννη 1977. Διήγηση του μαστορά Τάκη Γκουντή (1900-1987). ΑΡΜΟΛΟΪ, τεύχος 6, Ιούνιος 1978.

Τα μακροχρόνια ταξίδια επιφέρουν τώρα και μια άλλη βαθειά τομή σε μακραιώνες πρακτικές: αντικαθιστούν την ετήσια περιοδικότητα των μέχρι τώρα μετακινήσεων.

Τετέλεσται

Καστανιανή 16-3-2010.

Διήγηση του μάστορα Κυριάκου Μησιακούλη στον Βασίλη Παπαγεωργίου.

«Είμαι γεννημένος το 1937. Η ηλικία μου, είμασταν οι τελευταίοι, που άλλος λίγο, άλλος πολύ, ξέραμαν από πέτρα. Μάθαμαν κοντά στους πατεράδες μας. Άλλαξαν όμως οι καιροί, άλλαξαν τα υλικά, το γυρίσαμε κι εμείς και γίναμε μπετατζήδες, καλουπουτζήδες, τουβλατζήδες.

Τελείωσε η πέτρα. Πώς το λένε, αυτό που λένε οι παπάδες: Τετέλεσται!

Εκεί στα 1960 και μέχρι το 1980, κάμποσοι, αρκετοί από εμάς, πήγαν για δουλειές στη Γερμανία, Σαουδική Αραβία, Ιράκ, Λιβύη και εμείς οι Καστανιανίτες κάτω στην Αφρική, στο Καμερούν.

Είχε πάρει η ΕΔΟΚ ΕΤΕΡ ΠΑΝΤΕΧΝΙΚΗ μεγάλο έργο οδοποιίας στο Καμερούν. Φκιάξαμαν τρεις μεγάλες γέφυρες με άνοιγμα 25-30 μέτρα στο δρόμο Κονκσάμπα-Ντουάλα. Είμασταν 6-7 Καστανιανίτες και όλοι μαζί οι Έλληνες 35-40. Άλλοι από Μακεδονία, άλλοι από Αθήνα. Οι μηχανικοί ήταν Γάλλοι. Οι μισοί στο Καμερούν μιλούσαν γαλλικά.

Η υγρασία άλλο καλό. Έστυβες τη φανέλα απ' τον ιδρώτα. Το 30άρι η δικιά μας θερμοκρασία είναι 50άρι εκεί.

Οι εργάτες ήταν όλοι Καμερουνέζοι. Να εδώ στη φωτογραφία γράφει 1 Ιουνίου 1976. Είμαι στη μέση και γύρω μου οι Καμερουνέζοι εργάτες.

Προκαταλήψεις, δοξασίες, προλήψεις από τα Μαστοροχώρια της Κόνιτσας

Η επιθυμία των ανθρώπων να αποτρέψουν και να ξεорκίσουν το κακό και να επιφέρουν το καλό, τους οδήγησε μέσα από το πέρασμα του χρόνου, στην επινόηση ορισμένων προληπτικών, αποτρεπτικών, όπως νόμιζαν, πράξεων και εκφράσεων. Εδώ είναι μερικές απ' όσες μπόρεσα να συλλέξω από την Στράτσιανη και την Πυρσόγιαννη:

– Όταν ξεκινούσε το ταξίδι του κάποιος από την οικογένεια έριχναν στην οξώθυρα νερό, για να κυλίσουν οι δουλειές του σαν το νερό, και τον βαρούσαν με κρανιές, για να σταθεί γερός σαν το ξύλο της κρανιάς. Εκείνη τη μέρα ούτε σκούπιζαν, ούτε έδιναν κάτι δανεικό.

Τόχαν για κακό.

– Το βράδυ της Πρωτοχρονιάς ο γεροντότερος της οικογένειας έπαιρνε το φτυάρι και ανακάτευε τη χόβολη στο τζάκι σταυρωτά, λέγοντας: ζιάρα υγεία, ζιάρα καλά, ζιάρα παιδιά, ζιάρα σοδειά, ζιάρα ζωντανά, εννοώντας όλα πλούσια. (ζιάρα ήταν η χόβολη, όσοι οι κόκκοι της στάχτης τόσα και τα καλά στο σπίτι).

– Την Πρωτοχρονιά το πρωί η νοικοκυρά ή μία κόρη πήγαινε για νερό στη βρύση (τότε δεν υπήρχε δίκτυο στα σπίτια), για να φτιάξουν το ζυμάρι για την κρεατόπιτα, όπου θα έβαζαν το ξεμέτι (το νόμισμα). Έπρεπε να πάνε πρωί – πρωί να μην βρούν κανένα στο δρόμο και μιλήσουν (αμίλητο νερό). Και να βρίσκανε κάποιον δεν μιλούσαν, αλλά και ούτε έδιναν σε άλλον να πιεί. Μέσα σ' αυτό το νερό ρίχνανε το νόμισμα και μετά το βάζανε στην πίτα. Εκτός από το νόμισμα μέσα στην πίτα βάζανε ένα μικρό κομμάτι κλήμα και μία σαλάμκα (μικρό κομμάτι στάχυ σιταριού) για να πάνε καλά τα αμπέλια και τα σπαρτά.

Εκείνη τη μέρα έπρεπε να σου κάνει ποδαρικό στο σπίτι κάποιο καλό πρόσωπο –συνήθως μικρό παιδί. Το κερνούσαν χρήματα και διάφορα γλυκά, ενώ έπρεπε να μπει στο σπίτι πάντα με το δεξί. Κρατούσαν ακόμη στη μνήμη τους και ποιον θα έβλεπαν ή θαμίλαγαν πρώτα – πρώτα εκείνη τη μέρα, και ανάλογα πως θα τους πήγαινε η χρονιά τον χαρακτήριζαν τυχερό ή γρουσουζή.

– Το δωδεκάημερο, το διάστημα ανάμεσα στα Χριστούγεννα και τα Φώτα, το τζάκι έμενε πάντα αναμμένο, μην και κατέβουν οι καλικάντζαροι να τσουρουφλιστούν. Αυτές τις μέρες ρούχα πλυμένα δεν άφηναν απλωμένα έξω από το σπίτι, και καλό ήταν και οι άνθρωποι να μην πολυγυρίζουν έξω τα βράδια.

– Την πρώτη του Μάρτη έβαζαν τις κλωσσιές. Για να καθίσει λοιπόν η κλώσσα στα αυγά, έπρεπε η νοικοκυρά του σπιτιού να κάθεται εκείνη τη μέρα πάνω σε μια σκούπα, ο δε πρώ-

τος επισκέπτης θάπρεπε να είναι γυναίκα, για να βγούνε από τα αυγά κότες και όχι κοκόρια.

– Το πρωί της πρώτης του Μάρτη μάζευαν κλωνάρια κρανιάς και τα έβαζαν στην πόρτα του σπιτιού αλλά και κάτω από τα προσκέφαλα, για να είναι οι νοικοκυραίοι γεροί σαν το ξύλο της κρανιάς. Στα μικρά παιδιά βάζανε το μαρτίτσι – μια κοκκινόασπρη κλωστή δεμένη στον καρπό του χεριού – για να μην τα κάψει ο ήλιος. Την κλωστή αυτή, όταν πέρναγε ο Μάρτης, τη δένανε σε μια τριανταφυλλιά, να την πάρουν τα χελιδόνια, να χτίσουν τις φωλιές τους.

– Στις 25 του Μάρτη ο νοικοκύρης ή ένα παιδί του σπιτιού έπαιρνε ένα κουδούνι και άρχιζε να κουδουνίζει πρώτα στο σπίτι μετά στην αυλή και στους κοντινούς κήπους, λέγοντας «φευγάτε φίδια, φευγάτε γκουσταρίτσες, φευγάτε κακούδια κι έλατε καλούδια».

– Τις ασιωτρίτες (ημέρα Τρίτη την άνοιξη που να γεμίζει το φεγγάρι) κλάδευαν και έκαναν αγροτικές δουλιές, για να ασιώσουν – να μεγαλώσουν – τα φυτά. Η καλύτερη μέρα για να φυτέψουν τα φυτά τους ήταν η Μεγάλη Πέμπτη, ενώ στις εννιά του Μάη φύτευαν κολοκυθιές και φασολάκια για να απλώνουν πολύ. Τη Δευτέρα γενικά δεν φύτευαν.

Ειδικά δεν φύτευαν ποτέ σκόρδα και κρεμμύδια, για να μη φάνε (τα κρεμμύδια και τα σκόρδα) μαζί πατέρας και γιος. Εννοούσαν να μην καεί η καρδιά του γονιού από το παιδί του, όπως καίει το κρεμμύδι και το σκόρδο.

Τα κρεμμύδια και τις πατάτες τα φύτευαν στη χάση του φεγγαριού, για να καρπίσουν και να μη θεριέψουν τα φύλλα τους και δεν δέσει ο καρπός. Για τα κρεμμύδια επίσης έλεγαν ότι φυτεύονταν τις μέρες που τρώγονταν, δηλαδή Τετάρτη και Παρασκευή.

– Την κοπριά στα χωράφια την έριχναν όταν έπαιρνε να τοιμηθεί το φεγγάρι (στην αρχή της χάσης), για να μη βγάζει χορτάρια.

– Τις κολοκύθες, τις πατάτες και τα κρεμμύδια, που ήταν χειμων' κά (τα κρατούσαν για το χειμώνα) τα μάζευαν με παλιό φεγγάρι, δηλαδή πανσέληνο, και μάλιστα μέρες που δεν είχαν ρο (ρο όπως νερό), όπως Πέμπτη ή Σάββατο, για να μην σαπίσουν.

Επίσης την ξυλεία, για το χτίσιμο ενός σπιτιού, την έκοβαν το καλοκαίρι στη χάση του φεγγαριού, που τα δέντρα τραβάνε κάτω τους χυμούς τους. Και εδώ πάλι έπρεπε να είναι μήνας και μέρα χωρίς ρο, για να κρατηθούν γερά και να μην σαπίσουν.

– Όταν ήταν να ξεκινήσουν καινούριες δουλιές, όπως π.χ. να χτίσουν ένα σπίτι ή να ανοίξουν ένα μαγαζί, δεν το έκαναν ποτέ Τρίτη, ούτε οι ταξιδιώτες ξεκινούσαν το ταξίδι τους αυτή τη μέρα. Τη δε Δευτέρα δεν έσπερναν ποτέ το κεινόπωρο, γιατί δεν πρόκοβαν τα σπαρτά.

– Τετάρτη και Παρασκευή τα νύχια σου μη κόψεις και Κυριακή να μη λουστείς αν θέλεις να προκόψεις.

– Όταν έριχνε πολύ δυνατό χαλάζι, για να σταματήσει, η νοικοκυρά του σπιτιού έρριχνε στην αυλή της μια πυροστιά ανάποδα ή έδινε στο πρωτότοκο παιδί, να λιώσει στο στόμα του ένα σπυρί χαλάζι.

– Εάν έλεγες ή μολογούσες κάτι κακό, ο αντίλογος ήταν «δάγκασ' τ' γλώσσα σ' ή σπαράξ' απ' τον τόπο σ' ή κούφια η ώρα που τ' ακούει», χτυπώντας συγχρόνως με το χέρι τους κάτι στέριο (στερεό), όπως π.χ. ξύλο, πέτρα κλπ.

– Όταν ήθελαν να καταραστούν κάποιον, έφτυναν την τεντωμένη τους παλάμη, φωνάζοντας φτου-φτου (όπως δηλαδή τίποτα δε στέκεται στην τεντωμένη παλάμη, έτσι τίποτα να μην έχει ποτέ και αυτός, τον οποίον καταριόταν).

Βαρύτερη κατάρα ήταν, όταν γυρνούσαν τα σκουτιά που φορούσαν, ανάποδα τραβώντας τα προς τα πάνω και καταριώντας, λέγοντας

συνήθως, ποτέ καλό να μη δει, να μη φτάκει και να μη σώσει, αστραπή να σε βαρέσει και άλλα τέτοια.

Εκφράσεις, όπως: κακή σου μέρα κακή ή κακό χρόνο νάχεις, ήταν ελαφρύτερες κατάρες και λέγονταν συνήθως επάνω στο θυμό.

Άλλες φορές επικαλούνταν και κάποιο άγιο για βοήθεια, λέγοντας π.χ. ου π' να λαλήσουν κουκλουφάγιες σπίτι τ' αγιώρη μ' (Αγιώρη).

Αν αλυχτούσαν τη νύχτα τα σκυλιά ή αν έκραζαν τα κοράκια, το είχαν για κακό, πως κάποιος θα πεθάνει ή κάτι κακό θα συμβεί.

– Το βράδυ –δηλαδή μετά τη δύση του ήλιου– δεν έδιναν σε άλλον εκτός σπιτιού προζύμι, αλάτι, αυγά, κάρβουνα ή λεφτά, και όταν τα έδιναν –τη μέρα εννοείται– δεν τα έδιναν χέρι το χέρι, αλλά τα άφηναν κάτω, για να τα πάρει μόνος του, αυτός που τα ζητούσε. Ήταν δε πάντα δανεικά και έπρεπε να επιστραφούν οπωσδήποτε. Χέρι το χέρι δεν έδιναν επίσης σαπούνη, ψαλίδι ή μαχαίρι. Το είχαν για κακό (μάχαιραν έδωσες μάχαιραν θα λάβεις), ούτε άφηναν ανοικτό το ψαλίδι για να μην σε κοτσομπολεύουν και κάνεις εκθρούς.

– Του Αη Γιαννιού του ριγανά –κλήδωνα– μάζεуαν κάτι μωβ ψηλά λουλουδία, που τα λέγανε Σταυροβότανα ή Γιαννάκια, επειδή τα μάζεуαν αυτή τη μέρα, κι έφτιαναν ένα λουλουδένιο σταυρό, που τον κρεμούσαν στην εξώπορτα για το καλό.

– Όταν γεννιόταν ένα παιδί (φίτζιος ο μπέμης, φιτζιούλα η μπέμπα) το σκέπαζαν μ' ένα μαύρο μαντήλι, μη το δούνε και το ματιάσουν, όπως επίσης και οι λεχώνες κατσιουλώνονταν μ' ένα μαντήλι, μη τις ματιάσουν και τις κοπεί το γάλα.

Στο κακό μάτι πίστευαν πάρα πολύ, γιατί όπως έλεγαν «σχίζει και την πέτρα». Γιαυτό το λόγο έβαζαν στα μικρά παιδιά ένα ρούχο ανάποδα ή τους έβαφαν μία βούλα στη μπάλα με

κάρβουνο, ή τους έβαζαν πουγκάκια – φυλακτά, αλάτι ή σκόρδο στην τσέπη τους ανάλογα με την ηλικία. Το δε ξεμάτιασμα ήταν δουλειά της ξεματιάστρας, που ήξερε τα κατάλληλα ξιόρκια και της πιάνονταν το ξεμάτιασμα, άλλες φορές ρίχνοντας το διαβασμένο αλάτι, που σταύρωναν τα παιδιά, στη φωτιά και άλλες ρίχνοντας σταγόνες λάδι στο επίσης σταυρωμένο και διαβασμένο νερό.

Γιαυτό το ξεμάτιασμα λέγονταν και σταύρωμα. Τα λόγια, που έλεγαν όταν ξεμάτιαζαν, δεν τα μαρτυρούσαν ποτέ. Στα βαθιά τους γεράματα τα έγραφαν σ' ένα χαρτί, τα έδιναν σε έναν άντρα και αυτός έπρεπε τη Μεγάλη Παρασκευή να τα δώσει στη γυναίκα που θα του υποδείκνυαν και μόνο αυτή θα μπορούσε να συνεχίσει την ...τέχνη τους.

Τα πλυμένα μωρουδιακά σαράντα μέρες δεν τα άφηναν έξω τη νύχτα, μην τα χτυπήσ' ν τ' αερικά.

– Για να μιλήσουν τα παιδιά γρήγορα, τους πρωτόδιναν νερό σε ένα χάλκινο κουδουνάκι.

Αν κάποιο παιδί αργούσε πολύ να μιλήσει, το έβαζαν σε ένα σακί, το φορτώνονταν και περπατούσαν στο χωριό. Οι χωριανοί –μιλημένοι– ρωτούσαν: τ' έχεις αυτού; και η απάντηση ήταν πάντα: ένα τσουβάλ' λόγια.

– Όταν τα παιδιά αρρώσταιναν από κάτι που θεωρούσαν σοβαρό, στη Στράτσειανη τα περνούσαν κάτω από την πέτρα στη Λαμπάντσα, όπου έρχονταν και από άλλα χωριά.

Φεύγοντας έριχναν μέσα ένα νόμισμα για να πιαστεί. Στην Πυρσόγιαννη τα πέρναγαν κάτω απ' τη ρίζα ενός υπεραιωνόβιου δέντρου, η οποία έβγαине επάνω στο έδαφος, έκανε μία καμπύλη και ξαναρίζωνε στο χώμα.

– Όταν έκλειναν τον πρώτο χρόνο της ζωής τους τα αγόρια, τα πήγαιναν έξω από το χωριό και έριχναν επάνω τους κλαριά κρανιάς για να είναι γερά, ένα πορτοφόλι γεμάτο δεκάρες για

να έχει πάντα χρήματα και ένα κομμάτι ψωμί για να μη πεινάσει ποτέ. Έτσι φορτωμένο το γύριζαν στο σπίτι.

– Δεν επιτρέπονταν να δραςκελίσσης μία έγκυο γυναίκα που καθόταν. Έπρεπε να γυρίσης με τον ίδιο τρόπο πίσω για να μην κάνει το παιδί ανάποδα. Το ίδιο έπρεπε να κάνεις αν δραςκελούσες κάπιο μικρό παιδί, για να μη μείνη κοντό.

– Μετά τη δύση του ηλίου δεν πήγαιναν σε ξένο σπίτι να ευχηθούν ή να συλλυπηθούν και ούτε ημέρα Δευτέρα ή Τρίτη. Το δε Σάββατο δεν πήγαιναν να ευχηθούν για γεννητούρια αγοριού, για να μη σχολάσουν τα αγόρια και κάνουν κόρες.

– Για να μαντέψουν τι θα κάνει η έγκυος γυναίκα, αγόρι ή κορίτσι, κοιτάγαν την κοιλιά της. Αν ήταν τσουρτσουλωτή και το φόρεμα έκανε μύτη –πετάγονταν δηλαδή έξω– θα έκανε αγόρι. Αν η κοιλιά ήταν πλατιά και το φόρεμα έκανε πτυχή θα έκανε κορίτσι. Άλλος τρόπος ήταν να δέσουν τα μάτια της εγκύου και να πάρουν δύο καρέκλες, στη μία να βάλουν επάνω μία σκούπα και στην άλλη ένα ψαλίδι και να ζητήσουν απ’ την έγκυο να καθήση. Αν κάθονταν πάνω στη σκούπα θα έκανε κορίτσι, ενώ αν κάθονταν πάνω στο ψαλίδι αγόρι.

Συνήθως τα κορίτσια δεν ήταν επιθυμητά. Για το λόγο αυτό έδιναν στη νύφη πριν μείνει έγκυος να πιεί σερνικοβότανο (σαλέπι) ή να καταπιεί ωμούς τους όρχεις ενός φρεσκοσφαγμένου κόκκορα. Με τον τρόπο αυτό πίστευαν ότι η νύφη θα γεννούσε αγόρια.

Επίσης και το ότι η νύφη μπαίνοντας στην εκκλησία χαιρετούσε ένα αγόρι από το σόι του γαμπρού και του έριχνε ένα ζευγάρι κάλτσες στον ώμο, συνδέονταν με αυτή τη νοοτροπία.

Για τον ίδιο λόγο τη δεύτερη μέρα του γάμου, η νύφη πήγαινε με το γκιούμι (χάλκινο δοχείο με στόμιο και καπάκι) για να πάρει νερό στη βρύση, κρατώντας ένα αγόρι από το χέρι μαζί της.

– Εάν για κάποιο λόγο πέθαινε το πρώτο παιδί μωρό, το επόμενο που θα γεννιόταν το αεροβάφτιζαν αμέσως και του έδιναν όνομα που δεν υπήρχε άλλο στο χωριό, για να ζήσει και να είναι το μοναδικό.

– Όταν έφευγε η νύφη από το σπίτι, έσπαγε ένα γυαλικό, για να σπάσει το δέσιμο με τους δικούς της, και δεν έπρεπε να γυρίσει πίσω για κανένα λόγο, αλλά και ούτε να κοιτάξει προς τα πίσω, για να μη χωρίσει και επιστρέψει.

– Για να μην τους πιάσει το κακό μάτι και τα μάγια, έβαζαν στην τσέπη της νύφης μια κλειδωνιά και στου γαμπρού ένα θερμόμετρο (ο υδράργυρος πίστευαν ότι έδιωχνε τα μάγια). Κλειδωναν την κλειδωνιά, όταν έφευγε η νύφη από το σπίτι της (έφευγε σαν κασέλα κλειδωμένη, δηλαδή τίμια) και κάποιοι συγγενής την ξεκλειδωνε στην εκκλησία.

– Όταν οι γυναίκες ήταν στις δύσκολες μέρες τους (είχαν τα ρούχα τους) δεν πήγαιναν στην εκκλησία, ούτε ζύμωναν λειτουργιές (πρόσφορα). Σε νεώτερους χρόνους πήγαιναν στην εκκλησία αλλά δεν έπαιρναν αντίδωρο.

– Οι γυναίκες δεν έκοβαν τα μαλλιά τους κοντά. Η λέξη “κουρεμαδιά”, δηλαδή κουρεμένη, χαρακτηριζε τις ανήθικες γυναίκες, κατάλοιπο του μεσαίωνα που η τιμωρία των ανήθικων γυναικών ήταν το κούρεμά τους.

– Όταν κάποιος κάθονταν πολύ σε μία επίσκεψη, για να φύγει, έριχναν κρυφά αλάτι σε μια άκρη.

– Αν άκουγαν ή μιλούσαν για κάτι κακό, έφτυναν τον κόρφο τους, λέγοντας: φτου, φτου, φτου μακρυγιά απ’ τ’ εμάς.

– Αν έπιαναν το λαιμό τους, χουχούλιζαν τρεις φορές το χέρι τους, για να μη βγάλουν, όπως έλεγαν, γκούσια (να μην πάθουν θυροειδή).

– Αν κοιτάξεις τα χέρια σου, σε κοτσομπολεύουν. Αν κοιτάξεις τα πόδια σου, σε παι-

νεύουν. Αν σε τρώει η πατούσα σου, θα πάρεις δρόμο, θα ταξιδέψεις. Αν σε τρώει το δεξί σου χέρι, θα δώσεις λεφτά. Αν σε τρώει το ζερβί (αριστερό) σου χέρι, θα πάρεις λεφτά.

– Μ' κρούει το μάτ'. – Κάποιον θα δεις.

– Μ' βουίζ' τ' αυτί. – Κάτι θ' ακούσεις.

– Με τρώει η μύτη. – Ξύλο θα φας.

– Με τρών' τα χείλια. – Με κάποιον θα φιληθείς.

– Με γαρφαλάει ο λαιμός. – Κάποιος σε κακομελετά, δάγκασ' το σκουτί σ'.

– Όταν τριζοβολούν τα κούτσουρα στη φωτιά, μας κουβεντιάζουν.

– Αν χυνόταν τσίπουρο κάτω, ήταν κακό σημάδι και το ξέπλεναν αμέσως με νερό, ενώ αν χυνόταν κρασί, ήταν για να πιουν οι πεθαμένοι.

– Το ψωμί δεν το πέταγαν ποτέ κάτω, το έβαζαν σε μια ακρούλα να το φάνε τα πουλάκια.

– Δεν έπρεπε τα παιδιά να μασάνε κι' απ' τα δύο μάγουλα συγχρόνως, γιατί θα πεθάνει και η μάνα και ο πατέρας τους.

– Όταν πέθαινε κάποιος, οι νοικοκυρές σκούπιζαν πριν την κηδεία τα σπίτια τους, ειδικά αν ο νεκρός ήταν συχνός επισκέπτης, για να πάρει τα κακά μαζί του.

– Όταν η σορός έβγαινε από το σπίτι, έσπαζαν ένα πιάτο, για να σπάσει το κακό, ενώ δεν έκλειναν το σπίτι, γιατί πάντα κάποιος έμενε πίσω, συγγενής ή γνωστός, και αυτό είχε την έννοια, να μην κλείσει το σπίτι για πάντα. Αυτοί που έμεναν πίσω σκούπιζαν και καθάριζαν το σπίτι.

– Στο στόμα του νεκρού έβαζαν ένα νόμισμα, για να έχει να πληρώσει το χάρο, να τον περάσει αντίπερα.

– Αν ο νεκρός είναι χαμογελαστός, αν έχει ένα πόδι μακρύτερο από το άλλο ή αν ο παπάς γυρίσει και κοιτάξει πίσω κατά την πορεία από το σπίτι στην εκκλησία, τότε και κάποιος άλλος θα πεθάνει σύντομα. Μέσα στο σπίτι δεν έπρεπε να υπάρχει γάτα, όσο ήταν ο νεκρός, γιατί αν τον πηδούσε, εκείνος θα βρυκολάκιαζε.

– Μετά την κηδεία έπλεναν όλοι τα χέρια τους και τα τίνιζαν προς τα πίσω τρεις φορές. Μετά την κηδεία επίσης δεν έπρεπε να γυρίσεις σε ξένο σπίτι παρά μόνο στου νεκρού ή στο δικός σου.

– Οι κοντινοί συγγενείς του αποθανόντος σαράντα μέρες δεν έτρωγαν κρέας, ενώ κάθε πήγαιναν και άναβαν ένα κερί στον τάφο του. Αυτό το 40ήμερο επίσης συγγενείς και φίλοι πήγαιναν στο σπίτι του νεκρού παρηγοριές, δηλαδή μαγειρεμένο φαγητό, και τρώγανε όλοι μαζί.

– Σαράντα ημέρες επίσης κρατούσαν άσβηστο ένα καντηλάκι στο σπίτι του και ένα στήρι γεμάτο κρασί. Το κρασί το παρατηρούσαν κάθε πρωί και εάν λιγόστευε, έλεγαν ότι γύρισε ο νεκρός και ήπια και το ξαναγέμιζαν.

Φαντάζομαι, πως όλοι βρήκατε γνωστές φράσεις, που φτάνουν ως τις μέρες μας, και άλλες που σας φάνηκαν παράξενες ή σας έκαναν να γελάσετε. Σε κάθε περίπτωση ελπίζω και εύχομαι ν' απολαύσατε το κείμενο.

Από τη ζωή και τα έργα των μαστόρων

συμπλήρωμα
σε προηγούμενες
δημοσιεύσεις

Η κρεμαστή γέφυρα στο Ντέρτι

«Τα Καντσιώτικα» φιλοξένησαν ένα κείμενο: Τεύχος 25°, Αύγουστος 2018 «Μαρτυρίες μιας διαδρομής 1913-1949 - Η κρεμαστή γέφυρα στο Ντέρτι».

Επανέρχομαι να προσθέσω ορισμένα καινούρια στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα. Να ζητήσω συγγνώμη από τον αναγνώστη για μερικές επαναλήψεις και την ανάγκη να ξαναδεί τα πρώτα κείμενα.

Είναι ευτύχημα που βρέθηκαν φωτογραφίες από την κρεμαστή ξυλογέφυρα στο Ντέρτι και δημοσιεύονται για πρώτη φορά στην παρούσα εργασία.

Αφηγήσεις

Ο εμφύλιος αποτελεί κομβική στιγμή για τα Μαστοροχώρια. Οι παρακάτω αφηγήσεις αποκαλύπτουν μικρές εικόνες αυτής της περιόδου.

Θεόδωρος Ρήγας (1925)

Αφήγηση - Στράτσιανη 9-8-2017

«Απ'όταν έπεσε το θ'κό μας το γεφύρι κι οι Στρατσιανίτες απ'την Κρεμαστή περνούσαν.

Το γεφύρι το περνούσαν οι άνθρωποι με δυσκολία και με τα ζώα δυσκολότερα. Δεινοπαθούσαν όλα τα χω-

ριά, εδώ τον ανήφορο, από Πυρσόγιαννη, Βούρμπιανη μέχρι το Πληκάτι».

Φίλιππας Αθανασίου Περώνης (1929)

Αφήγηση - Πυρσόγιαννη 8-9-2016

«Ο Θόδωρας (1917-1986), ο μεγάλος αδελφός μου, είχε φέρει ένα φόρτωμα λάδι από το Τ'σιάμκο, την Ηγουμενίτσα. Έβαλε δύο ασκιά λάδι στη Σίβα, ένα ψαρί μουλάρι, πούχε ο πατέρας μας. Είχε κακό καιρό, έβρεχε πολύ και το ποτάμι ήταν φουσκωμένο. Όταν έφθασε στη γέφυρα στο Ντέρτι, στο έμπα, πριν μπει για τα καλά, γλυστράει το ζώο στα σανίδια και πέφτει κάτω στο νερό. Ευτυχώς είχε βάθος πολύ.

Τα ασκιά με το λάδι κράτησαν το ζώο, απάνω στην επιφάνεια και δεν βούλιαξε. Δεν έπαθε τίποτα. Θαύμα σου λεω. Να το λες και να μην το πιστεύεις».

Ο συνεργάτης μας Λάμπρος Ηλία Κουρλός εντόπισε τις εικόνες (φωτογραφικά καρέ) από φιλμ επικαίρων γυρισμένο στη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου.

**«ΤΟ ΓΕΝΙΚΟΝ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟΝ ΣΤΡΑΤΟΥ
ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ ΕΠΙΚΑΙΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ
Στρατιωτικού περιεχομένου:**

Ληφθέντα εκ του φυσικού εις περιοχήν των επιχειρήσεων υπό κινηματογραφικού συνεργείου της Διευθύνσεως Τύπου.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ 1948 - Papagos - Van Flit»

Στο φιλμ διακρίνουμε τις γέφυρες Κονίτσης, Σαρανταπόρου και την Κρεμαστή στο Ντέρτι. Καθώς βλέπουμε τμήμα του στρατού που διέρχεται τη γέφυρα στο Ντέρτι ακούγεται το σχόλιο «... Ιδού η προς Πυρσόγιαννη Κρεμαστή γέφυρα, έργον και αυτή του στρατού καθ'ην στιγμή διέρχεται επ'αυτής τμήμα μεταβαίνων δια εξερεύνησιν».

Εάν δούμε με προσοχή τις εικόνες, φαίνονται θαμπά στο ακρόβαθρο από την μεριά της Στράτσιανης, τα συρματόσχοινα που και σήμερα κρέμονται σκουριασμένα δίπλα από το ερειπωμένο λιθόκτιστο βάθρο.

Σοφοκλής Γεωργίου Ζαφείρης (1930)

Αφήγηση - Πυρσόγιαννη 20-10-2017

«Το πέρασα το γεφύρι στο Ντέρτι πολλές φορές. Είχε έρθει ένας εργολάβος από τη Νομαρχία, τότε με τον εμφύλιο, και ζήτησε εργάτες. Πήγαμε δυο-τρεις. Θυμάμαι ήταν ο Χρήστος Γκόρτσος (1930-2005). Βάζαμε σιδερένιους πασάλους απ'τη μεριά της Καστάνιανης, για να κρατάει τα χώματα. Δουλέψαμε 3-4 μέρες. Αυτός ο τόπος και σήμερα ακόμα φεύγει.

Θυμάμαι ένα ταξίδι με το Γούσια (1899-1992) τον πατέρα μου. Ερχόμασταν από Κόνιτσα για το χωριό. Είχαμε ένα μουλάρι, γκέσα το λέγαμε, που περνούσε μόνο απ'το νερό. Στο γεφύρι στο Ντέρτι δεν ξεκινούσε με τίποτα. Παίρνω και γω το σακάκι μου και το ρίχνω στο κεφάλι του, το σκέπασα, για να μη βλέπει. Και σιγά-σιγά με το καπίστρι να το κρατάω περάσαμε το γεφύρι. Ο πατέρας με κοιτούσε με απορία και με ρώτησε: Από πού τόμαθες αυτό;».

Νέστορας Γεωργίου Γαλάνης (1930)

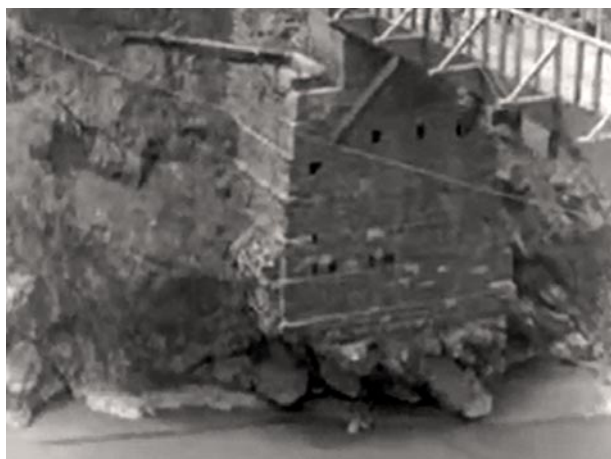
Αφήγηση - Πυρσόγιαννη 23-8-2017

«Το περνούσαμε το γεφύρι με πολύ προσοχή. Κουνιόταν, πήγαινε πέρα-δώθε. Είχε και εισιτήριο. Ήταν δύο Στρατσιανίτες. Ο ένας ήταν ο Περικλής ο Τσάνος, ο πατέρας της Φωτεινής. Θυμιέμαι φώναζε ο Περικλής:

–Να περπατάτε με προσοχή και να πιάνεστε κόμπο-κόμπο από το σχοινιά.

Το περνούσε κόσμος απ' όλα τα χωριά μας. Και ο στρατός με τις επιχειρήσεις το '48-49. Τότε κοντά έγινε και η μεγάλη γέφυρα, η «ΜΠΕΛΕΥ» στο θ'κό μας, η Σπηλιωτοπούλου. Ήταν ένας λοχαγός που σκοτώθηκε στο Γράμμο και της έβγαλαν το όνομά του. Είναι γραμμένο στο εικόνισμα, ή 52 Ταξιαρχία εις μνήμην.

Τώρα αργά το 1966, η εταιρεία ΚΥΚΛΟΣ έφτιαξε τη μεγάλη γέφυρα, την τσιμεντένια. Δούλεψε πολύς κόσμος. Τη σιδερένια την έβγαλε το μηχανικό του στρατού».

1948. Το ακρόβαθρο της γέφυρας απ' τη μεριά της Στράτσιανης (πάνω) και ό,τι απόμεινε σήμερα (κάτω).

«...Διάκρινα σκιές που διάβαιναν. Βάδισα κ' εγώ κατά το νερό... Την ώρα πούβγαινα, σκόνταψα και βρέθηκα όλος μέσα! ... Τότ' ένοιωσα το σώμα μου νεκρό, και μια νύστα φοβερή να με παραλύη... Το νερό έμπαινε μέσα μου, στο στήθος μου, στη ράχη... - «Θα βραχί το μπλοκ! Θα σβήσουν τα γραμμένα!». Αχ, ν' αφήνομουν, ν' αφήνομουν, μες σ' ετούτο το νερό, να ξεπλύν

αυτούς τους θρόμβους, να μου γιάνη τις πληγές – να μ'έπαιρνε, να μ' έπαιρνε μαζί του!...

...Στη Στράτσανη, στο ερειπωμένο σκολειό, δυό η ώρα τη νύχτα, φτάναν, φτάναν, ολοένα!...

Δεν πήγα απ' το γεφυράκι που πήγαιναν. Πίστευα πως οι αντάρτες θα το χτυπάν. Μπήκα στο κέντρο του Σαραντάπορου κ' έπλεα στο σκοτάδι κάπου 2-3χλμ. Γράψε το αυτό. [Το «γεφυράκι» σημειώνεται με κόκκινο στο χάρτη του Ρεμπέλη, ακριβώς ανάμεσα στο ύψωμα Ντέρτι και τη Στράτσανη].

1966. Η γέφυρα Σπηλιωτοπούλου – ΜΠΕΛΕΥ και η μεταγενέστερη τσιμεντένια.

Γιαννούλα Ζιώγα

σuz. Βασιλείου

(1918-2015)

Η θεία Βασίλαινα είχε επιστρατευτεί από τον Δ.Σ.Ε., όπως και άλλες γυναίκες και κορίτσια του χωριού, για τραυματιοφορέας. Την άνοιξη του 1948 είχε ξεπροβόδισει τον γιό της Θωμά με άλλα παιδιά, τα ξαδέλφια του Γιάννη και Κύρκα Ζιώγα, για την Αλβανία, αφού τα συνόδεψε μέχρι τους Χιονιάδες. Ο άντρας της Βασίλης έλειπε στα ξένα, αφού είχε ξεφύγει από τον Κούρκουλα που τους πήγαινε στην Πυρσόγιαννη.

Αρχές Αυγούστου του 1949 ο Ε.Σ. βρισκόταν στο «Ταμπούρι» όπου είχε κάνει επίθεση για την κατάληψή του (σχέδιο Πυρσός Α').

Κάποια στιγμή φορτώνουν στη θεία Γιαννούλα έναν τραυματία αντάρτη και μαζί με άλλες γυναίκες τις στέλνουν να τον μεταφέρουν στη Λυκόρραχη. Κατηφορίζοντας πέρασαν από την τοποθεσία «Μέκιλα» του χωριού μας. Εκεί συνάντησε τη συννυφάδα της Τάκαινα που έψηνε πίτα. Επειδή τα αεροπλάνα βομβάρδιζαν το χωριό, οι κάτοικοι είχαν σκορπίσει στη γύρω ύπαιθρο. Είπε στη συννυφάδα της ότι θα παραδώσει τον τραυματία και γυρίζοντας να της κρατήσει πίτα να φάει.

Όταν έφτασαν στη Λυκόρραχη μαθαίνουν ότι έπεσε το Ταμπούρι, οπότε δεν τους επέτρεψαν να γυρίσουν πίσω. Μια από τις κοπέλες λέει τότε: «Εγώ θα φύγω να πάω στον αρραβωνιαστικό μου». Όμως η επικεφαλής της το απαγόρευσε. Όταν αυτή ξεκίνησε να φύγει την πυροβόλησε πισώπλατα και τη σκότωσε. Οι άλλες γυναίκες φοβήθηκαν και δεν τόλμησαν να φύγουν. Από τη Λυκόρραχη έφυγαν για Αλβανία χωρίς να συμμετάσχουν σε μάχες.

(Φωτ. Ζ): Σινάια Ρουμανίας 1952. Η Γιαννούλα Ζιώγα με τα Ζιωγόπουλα. Από αριστερά: μπροστά: Στέργιος Ζιώγας/Δόσιος, Θωμάς Β. Ζιώγας, Κύρκας Δ. Ζιώγας, πίσω: Γιάννης Γ. Ζιώγας. [Πηγή: Αρχείο Θωμά Β. Ζιώγα].

Από την Αλβανία πέρασε στη Ρουμανία όπου και αντάμωσε με το γιό της Θωμά μετά από κάποιο χρονικό διάστημα. Η μητέρα του του είπε να μη διαβάξει για να μην πάει αλλού σε σχολές. Έτσι το παιδί χαλάρωσε και ο δάσκαλος (ένας Πόντιος) το πρόσεξε. Τους καλεί κάποια μέρα και ρωτάει «*Τί έχει το παιδί; Δε διαβάξει.*». Τότε πετάγεται ο Θωμάς και λέει «*Η μάνα μου μου είπε να μη διαβάζω*». Η θεία Βασίλαινα δικαιολογήθηκε ότι ήταν χωρίς άντρα και δεν ήθελε να χωρίσει κι από το παιδί της που το είχε και μοναχό. Επέμενε να αρνείται να πάει σε σχολή ο Θωμάς. Ο δάσκαλος δεν παραιτήθηκε και της είπε: «*Άκου συναγωνίστρια, όπου και να πάει ο Θωμάς δικό σου παιδί θα είναι.*». Έτσι συνέχισε το σχολείο το παιδί.

Τον Αύγουστο του 1954 ήρθε η πρώτη αποστολή πολιτικών προσφύγων από τη Ρουμανία. Ο μπάρμπα Βασίλης ήρθε στη Θεσσαλονίκη και αναζητούσε τη γυναίκα του και το παιδί του. Σ' αυτήν την αποστολή ήμουν κι εγώ ο Σταύρος Ζηκούλης και η μάνα μου Ματούλα Ζηκούλη. Θυμάμαι το μπάρμπα Βασίλη να τριγυρίζει κάτω από το πλοίο στην προκυμαία. Κατεβήκαμε με τη μάνα μου και του είπαμε ότι δεν ήταν μαζί μας η γυναίκα του και ο Θωμάς. Τον πήραν τα

δάκρυα, έκλεγε συνέχεια, δε σταματούσε. Μετά με πήρε από το χέρι πήγαμε στο πιο κοντινό περίπτερο και μου αγόρασε ένα σωρό καραμέλες.

Τελικά η θεία Βασίλαινα ήρθε στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1954 με τη δεύτερη αποστολή. Ο Θωμάς δεν είχε πάρει απολυτήριο Δημοτικού και έτσι παρακολούθησε μαθήματα στο Δημοτικό σχολείο του χωριού. Τον Ιούνιο του 1955 τελείωσε το σχολείο του χωριού και ο πατέρας δεν ήθελε να τον στείλει στο Γυμνάσιο, γιατί ήθελε να τον πάρει μαζί του στα ξένα για μαστορόπουλο. Η θεία Βασίλαινα επέμενε να πάει στο Γυμνάσιο το παιδί και με την επιμονή της ανάγκασε το μπάρμπα Βασίλη να συμφωνήσει. Έτσι έδωσε εξετάσεις στο Γυμνάσιο Κόνιτσας. Φοίτησε τα πρώτα χρόνια στην Κόνιτσα και συνέχισε στο Γυμνάσιο της Ζωσιμαίας στα Γιάννενα. Έδωσε εξετάσεις στο Πολυτεχνείο, πέρασε και έγινε Μηχανικός. Ήταν το **πρώτο** παιδί του χωριού μας που σπούδασε μακριά απ' τους δικούς του. Έγινε επιστήμονας.

Βόλος, 10-04-2020
Σταύρος Ζηκούλης

Οι Ιταλοί για τους Βλάχους της Πίνδου το 1896

Ο Ιταλός καθηγητής Antonio Baldacci, βοτανολόγος και ιστοριογεωγράφος, **φιλοαλβανός**, περιηγήθηκε την επαρχία μας και άλλα μέρη της Πίνδου το **1896** και κατέγραψε σχετικές πληροφορίες και γνώμες του στο βιβλίο *“Itinerari Albanesi”*, έκδοση 1917 [βλ. *“Κόνιτσα”*, τ. 2003 σ. 213 - τ. 2015 σ. 221 και 293 | *“Καντσιώτικα”* τχ 21/2014]. Τα αποσπάσματα εκ του βιβλίου (σ. 248-9), τα οποία μετέφρασα και παρουσιάζω εδώ, αφορούν κυρίως στους ιταλικούς ισχυρισμούς ότι οι Βλάχοι της Πίνδου είναι Ρουμάνοι, απόγονοι Λατίνων.

Το όρος Σμόλικας, που ανέρχεται σε 2574 μ., είναι η πιο ψηλή και πλατιά κορυφή της Πίνδου. Γνωστό και με το όνομα Σαμαρίνα, από το μεγάλο βλάχικο χωριό που βρίσκεται στις ανατολικές του πλαγιές υπό τον Γόργουλο (η Σαμαρίνα είναι ο πρώτος οικισμός που συναντά όποιος εισέρχεται από εκείνο το μέρος στην Μακεδονία), είναι, μπορώ να πω, το πιο ωραίο και ευχάριστο βουνό, πλούσιο σε νερά, καλυμμένο από λαμπρά δάση και από λιβάδια εκτενέστατα, στα ανατολικά Βαλκάνια. Η πιο κατοικημένη περιοχή εκτείνεται ανατολικά προς βορρά, μεταξύ Σαμαρίνας, Ζούζουλης, Φούρκας, Κερασόβου, Καστάνιανης. Στις νότιες κατωφέρειες προς τον Αώο απλώνονται τα χωριά Γκρισμπάνι, Παλιοσέλι, Πάδες, Άρματα. Εκτός από το Γκρισμπάνι που κατοικείται από Έλληνες, όλα τα άλλα κατοικούνται από Βλάχους.

Αυτοί οι Βλάχοι είναι οι πιο κλασικοί αντιπρόσωποι της λατινικότητας. Ο στρατηγός Ντε Τζιόρτζι, οργανωτής της οθωμανικής χωροφυλακής, ήταν περήφανος όταν μπορούσε να στρατολογήσει άνδρες της Πίνδου, στους οποίους έλεγε *“είσθε αδελφοί μας”*. Και τα αισθήματα αυτά του συμπαθητικού στρατηγού, που έμειναν ζωντανά μεταξύ των βοσκών της Πίνδου, τα συμμερίζονταν χωρίς εξαίρεση οι επίσημοι που σχημάτιζαν την μείζονα επικράτειά της και που θεωρούσαν τους αγελαίους Πίνδιους σαν ίδιους Ιταλούς.

Το ιταλικό προξενικό σώμα στην Ήπειρο και στην Μακεδονία προστάτευσε πάντοτε την λατινικότητα της Πίνδου εναντίον των ξένων σφετεριστών και οφείλομε πλείστα στους προξενικούς λειτουργούς μας για τις σοβαρές και πλήρεις μελέτες, εθνογραφικές, γεωγραφικές και στατιστικές, γύρω από το βλάχικο στοιχείο, του οποίου οι τόποι είναι απομονωμένοι από τον κόσμο.

Η πολιτική κατάσταση, στην οποία βρισκόταν ο βλάχικος πληθυσμός της Πίνδου στα νέα σύνορα της Ελλάδας, μου έδωσε την ευκαιρία να κάνω μια ακριβή στατιστική έρευνα γύρω από εκείνον τον λαό τον προορισμένο να χαθεί μέσα στην λατινικότητα. Ο ρουμανικός πληθυσμός της Πίνδου προκύπτει έτσι γύρω στις 80 χιλιάδες κατοίκους, που, όπως ξέραμε, είναι ανώτεροι των Ελλήνων από κάθε άποψη, πολιτική, κοινωνική και οικονομική.

Οι μεγάλοι ρουμανικοί πληθυσμοί Σαμαρίνα, Μέτσοβο, Αβδέλα, Περιβόλι, κ.λπ. ήσαν πολύ ανθηροί στο παρελθόν και απολάμβαναν κάποια προνόμια, δυνάμει των οποίων μπορούσαν να θεωρούνται αυτόνομοι. Η πολιτική της Πύλης υπήρξε πάντοτε εκείνη του να αφήνει γύρω στα σύνορά της προνομιακούς πληθυσμούς ως μια εγγύηση για την ακεραιότητα του κράτους στο κατεχόμενο από αυτούς μέρος. Δυστυχώς για τους Βλάχους, οι υποκινούμενες από τον ελληνισμό επαναστάσεις κατά της εξουσίας των σουλτάνων υπήρξαν η αιτία της απώλειας εκείνων των προνομίων στο πρώτο ήμισυ του 19^{ου} αιώνα. Τώρα η Πίνδος, χωρισμένη από την Αλβανία, προορίστηκε να πεθάνει από αργή αγωνία, εθνικώς και οικονομικώς. Ουσιαστικώς, ήσαν οι Βλάχοι που διατηρούσαν το εμπόριο σε όλη την Αλβανία και με αυτό ανέπτυξαν την ζωτικότητα στο κέντρο και στον νότο. Από σήμερα, οι οικισμοί εκείνοι, αντί να προοδεύσουν, θα είναι λέσχεις, σε κατώτατη έκφραση, λόγω της αδυναμίας τους. Φυσικά, οφείλουν να αναμείνουν την τύχη των χωριών των συνόρων που στερούνται κάθε δρόμου χρήσιμου για επικοινωνία. Πρόκειται για ένα γένος δικό μας, ζωηρό και έξυπνο, τίμιο και δραστήριο (σχεδόν όλοι οι κάτοικοι γνωρίζουν να διαβάζουν και να γράφουν) και οφείλουν η Ιταλία και η Ρουμανία να το προστατεύσουν.

Για την περιοχή της Σαμαρίνας ή της κεντρικής Πίνδου, μπορώ να δώσω την ακόλουθη **αμε-**

ρόληπτη στατιστική: Σαμαρίνα κάτοικοι 10000, Σμίξη 1500, Αβδέλα 4500, Περιβόλι 6000, Σιράκο **7500**, Μέτσοβο **8000**, Ανήλιο **2500**, Γρεβενίτι **3000**, Μπριάζα **1600**, Άρματα **260**, Πάδες **1500**, Παλιοσέλι **2500**, Φούρκα **2000**, Ντέντσικο **1500**, (κ.α.).

Σημείωση Περιοδικού

Από τα γραφόμενα διαφαίνεται πως ο καθ. Baldacci, εκτός από **αλβανόφιλος** ήταν και παθιασμένος **μισέλληνας**. Το κείμενο μας δια φωτίζει για το πώς σκέπτονταν οι κείμενοι στην άλλη πλευρά του λόφου, οι οποίοι υποστήριζαν τους **ρουμουνίζοντες** και υποδαύλιζαν τη διχόνοια μεταξύ των κατοίκων στα βλαχοχώρια. | Το πόσο **αμερόληπτη** (;;;) είναι η στατιστική που παραθέτει στο τέλος καταδεικνύεται από τα στοιχεία της οθωμανικής απογραφής που έγινε ένα χρόνο πιο πριν, ήτοι το 1895, όπου, για όσους οικισμούς υπάγονται τώρα στην Ήπειρο, καταχωρείται ο πληθυσμός τους ως εξής: Σιράκο **2663**, Μέτσοβο **4015**, Ανήλιο **534**, Γρεβενίτι **1129**, Μπριάζα **786**, Άρματα **312**, Πάδες **880**, Παλιοσέλι **1044**, Φούρκα **1239**, Ντέντσικο **805**. [Ορα Μιχ. Κοκολάκη, "Η τουρκική στατιστική της Ηπείρου στο σαλμανέ του 1895", ηλεκτρονικά]. Η σκόπιμη υπερβολική διόγκωσή τους στο κείμενο αποκαλύπτει τα πολιτικά κίνητρα του Ιταλού καθ. Baldacci.

Οι Καντσιώτες της Τασκένδης

Η Ήταν αρχές του μήνα Οκτώβρη του έτους 1949, όταν ανάμεσα σε περίπου δώδεκα χιλιάδες, στη συντριπτική τους πλειοψηφία αγωνιστές του Δ.Σ., τριάντα ένας Καντσιώτες –δεκαεννέα άνδρες ηλικίας είκοσι μέχρι σαράντα ετών και δώδεκα ανύπαντρα κορίτσια– ένοπλοι μαχητές και μαχήτριες μέχρι πριν ένα μήνα, επιβιβάστηκαν στο λιμάνι του Δυρραχίου της Αλβανίας στα διαμορφωμένα αμπάρια των σοβιετικών εμπορικών πλοίων, παίρνοντας το δρόμο της πολιτικής προσφυγιάς για το μακρινό Ουζμπεκιστάν της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Ο προορισμός ήταν γνωστός μόνο σε ελάχιστους κομματικούς υπευθύνους. Τα πλοία με απόλυτη μυστικότητα, ακολουθώντας τη διαδρομή Ιόνιο, Αιγαίο Πέλαγος, στενά του Βοσπόρου, κατέπλευσαν στο λιμάνι του Πότι της Γεωργίας. Χρειάστηκε να μεταβιβαστούν σε τρένο για το επόμενο λιμάνι του Μπακού του Αζερμπαϊτζάν και από εκεί με άλλο τρένο να φθάσουν, μετά από ένα 12ήμερο κοπιαστικό «ταξίδι», στον τελικό προσδιορισμό την Τασκένδη.

Έτσι, στα τέλη του δεύτερου δεκαημέρου του Οκτώβρη αρχίζει ένα νέο ξεκίνημα στη ζωή τους, μια προσαρμογή πολύ δύσκολη. Η αρχική εγκατάσταση έγινε οργανωμένα σε κοινοβιακούς καταυλισμούς, χωριστά οι άνδρες από τις γυναίκες, δίπλα σε εργοστάσια ή κοντά σε οικοδομικές επιχειρήσεις, οι οποίοι στην πορεία εξελίχθηκαν σε συνοικισμούς. Ονομάστηκαν Πολιτείες και αριθμήθηκαν από το 1 έως το 14. Από τις πρώτες μέρες της άφιξης και μέχρι το έτος 1953, διατηρήθηκε η στρατιωτική διάρθρωση (ομάδες, λόχοι, τάγματα). Είχαν κανονικά προσκλητήρια, σχηματισμούς και αναφορές. Πήγαιναν στις δουλειές τους με συγχρονισμένο βηματισμό και τραγουδώντας, γεγονός που προξενούσε εντύπωση στους ντόπιους. Σε κάθε Πολιτεία υπήρχε άσπλη φρουρά. Τον τρόπο ζωής και τη συμπεριφορά τη ρύθμιζε

η κομματική οργάνωση. Τις πρώτες σαράντα πέντε μέρες οι πρόσφυγες μπάκαν σε καραντίνα, όλοι πέρασαν από εξετάσεις και έγινε για τον καθένα υγειονομικός φάκελος. Προτεραιότητα δόθηκε στην εκπαίδευση και τους ανατέθηκε η υποχρέωση μέσα σε ένα τρίμηνο να μάθουν βασικές εκφράσεις της ρωσικής γλώσσας ώστε να επικοινωνούν με τους υπεύθυνους.

Αν και οι συνθήκες της ζωής το πρώτο χρονικό διάστημα δεν ήταν ιδανικές, με την αμέριστη βοήθεια των Σοβιετικών και τις υποδείξεις τους για τα μέτρα ασφαλείας στους χώρους εργασίας και τα μυστικά της δουλειάς στις βιομηχανίες και την οικοδομή, οι μέχρι πρότινος αγρότες και αγρότισσες του χωριού, οι οποίοι έβλεπαν για πρώτη φορά εργοστάσια, μηχανές και σχέδια, εξελίχθηκαν σταδιακά, από μαθητευόμενοι σε περιζήτητους εργάτες και εργάτριες, καθώς απέκτησαν διάφορες ειδικότητες. Οι παλιοί χτίστες του χωριού άσκησαν το επάγγελμα του οικοδόμου, εκτός τρεις από το σύνολο των ανδρών, και με προσωπική εργασία έχτισαν τα πρώτα διαμερίσματα σε τετράωροφα και διώροφα κτίρια. Συμμετείχαν στην οικοδόμηση της νέας Τασκένδης, μετά από τους καταστροφικούς σεισμούς του 1966, λύνοντας οριστικά το θέμα της κατοικίας τους. Οι «ελληνικές μπριγάδες (ομάδες) οικοδόμων» εξελίχθηκαν σε πρωταγωνιστές, χάρη στην συνειδητή εργασία στην παραγωγή, απέκτησαν τη φήμη και την εκτίμηση των κατοίκων της Τασκένδης. Σε κάποιους Καντσιώτες, όπως στον

Γιάννη Βελλά, απονεμήθηκαν τιμητικοί τίτλοι δουλειάς. Με το σύνθημα «Η δουλειά είναι τιμή και δόξα» οι Έλληνες και οι Ελληνίδες ξεπέρασαν τις προσδοκίες των υπευθύνων, επιδεικνύοντας τεράστια θέληση. Αναδείχθηκαν σε πρωτοπόρους της δουλειάς, εκπληρώνοντας όλα τα κριτήρια για την αποδοτικότητα και παραγωγικότητα, των εργατικών κινημάτων της εποχής των «Σταχανοφικών και των «Ουνταρνικών», τα οποία πρόβλεπαν αντίστοιχα «διάκριση και αμοιβή σύμφωνα με την παραγωγή» και «οι καλύτεροι στην παραγωγή και εργασία ανά ομάδες».

Ο Καντσιώτης, όπως η συντριπτική πλειοψηφία των Ελλήνων, με την εργατικότητα και φιλότιμο, αποδείχθηκαν στην μακρινή Τασκένδη οι καλύτεροι πρεσβευτές της Πατρίδας τους, για αυτό ο όρος «Έλληνας παρτιζάνος» αποτελούσε για τους ντόπιους τίτλο τιμής. Και ενώ όλα λειτουργούσαν ενιαία, η ενότητα της παροικίας διασπάστηκε όταν επήλθαν διαφωνίες στην εκλογή μελών της Κ.Ο.Τ. (Κεντρικής Οργάνωσης Τασκένδης) ανάμεσα στις ομάδες των «αντιπηγετικών» και «Ζαχαριακών». Ήταν 9 και 10 Σεπτεμβρίου του 1955, όταν επικράτησε στις Πολιτείες η βίαιη αντιπαλότητα, το «πογκρόμ». Δεν είναι δυνατόν να αναλύσω τα πολιτικά γεγονότα εκείνης της περιόδου και το «φαινόμενο της Τασκένδης», αλλά θεωρώ ότι χρήζει αναφοράς το πρόσωπο του Χωριανού Γιώργου Μακρή, στον οποίο αναφέρονται αρκετοί ιστοριο-βιβλιογράφοι και βιογράφοι εκείνης της εποχής. (Δημ. Ζυγούρας (Παλαιολόγος), Ντίνος Ροζάκης, Στέλιος Γιατρουδάκης, Θωμάς Δρίτσιος κ.α.) Ο Γεώργιος Χαρ. Μακρής γεννημένος στο Κάντσικο, παντρεμένος με τη συγχωριανή Γιαννούλα Τέλη, βγήκε από μικρός στη βιοπάλη ταξιδεύοντας ως οικοδόμος σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας. Υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία ως εύζωνας την περίοδο 1936-38. Πολέμησε στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο. Ήταν μέλος του ΚΚΕ από το έτος 1942. Εντάχθηκε στο ΕΛΑΣ και τον ΔΣΕ. Για τη δράση του πήρε το τιμητικό βαθμό του

υπολοχαγού. Αποφοίτησε από τη στρατιωτική σχολή της Τασκένδης (1949-52) με το βαθμό του ταγματάρχη. Διετέλεσε γραμματέας της κομματικής οργάνωσης της 6^{ης} Πολιτείας της Τασκένδης για την περίοδο 1951 μέχρι το έτος 1955. Κατηγορήθηκε, καταδικάστηκε και εξορίστηκε, ύστερα από «σκυνοθετημένη δίκη» μαζί με άλλους, «επειδή δεν ανήκαν στην παράταξη της ΚΟΤ του ΚΚΕ, την οποία στήριζε η τότε ηγεσία του ΚΚΣΕ του Νικήτα Χρουστώφ». Ο Γιώργος Μακρής δεν πρόλαβε να επαναπατριστεί, «έφυγε» από τη ζωή από παθολογικά αίτια, σε ηλικία 57 ετών. Όπως, τα κόκαλά τους άφησαν στην προσφυγιά και δεν πρόλαβαν να ξαναδοούν τις πικραμένες οικογένειές τους, φίλους και χωριανούς οι: Μουκούλης Ζαχαρίας, Κουτσιούκης Παντελής, Κουτσιούκης Γεώργιος, Καραγκούννης Πέτρος, Ζιώγας Θωμάς και ο Κατσιαμάνης Θωμάς, ο οποίος σκοτώθηκε σε εργατικό ατύχημα.

Ο θάνατος κάθε χωριανού στη ξενιτιά ήταν ένα επώδυνο γεγονός και η συμμετοχή των συγχωριανών στον τελευταίο αποχαιρετισμό ήταν καθολική. Επρόκειτο για ένα βαρύ κοινωνικό φαινόμενο και κατάληξη ζωής, την οποία όλοι απεύχονταν, καθώς ζούσαν με το όραμα της επιστροφής τους στην Πατρίδα. Οι άνθρωποι αυτοί βρέθηκαν σκορπισμένοι παρά τη θέλησή τους σε τεράστιες μεταξύ τους αποστάσεις και με τις υπάρχουσες τότε δυνατότητες επικοινωνίας χρειάστηκε αρκετός χρόνος για να μάθουν ακόμη και αν βρίσκονται σε ζωή οι δικοί τους. Το πρώτο μέλημα των ηγετών-υπευθύνων ήταν να ανταμώσουν οι πολυβασανισμένες οικογένειες. Ευτυχώς για τους έγγαμους Καντσιώτες, παρόλα τα γραφειοκρατικά προβλήματα, η ενοποίηση των

πέντε Καντσιωτών ανδρών της Τασκένδης Καραγκούννη Πέτρου, Γιώργου Μακρή, Γιάννη Βελλά, Σίμου Χαράλαμπου και του Κώστα Κατσιώτα με μέλη των οικογενειών τους, τα οποία είχαν καταφύγει στη Λαϊκή Δημοκρατία της Ρουμανίας, άρχισε να πραγματοποιείται το έτος 1951 και ολοκληρώθηκε το έτος 1954.

Χρειάσθηκαν να περάσουν εννέα χρόνια για να επαναπατριθούν, το έτος 1958, τέσσερις από τους πέντε έγγαμους Καντσιώτες, των οποίων οι οικογένειες ζούσαν στο χωριό, αυτοί ήταν οι Αθανασόπουλος Λουκάς, ο Σίμος Χαράλαμπος, ο Κώστας Κατσιώτας και Σταύρος

Μακρής. Οι δε ανύπαντροι Καντσιώτες, οι οποίοι παντρεύτηκαν, απέκτησαν οικογένειες στην Τασκένδη και επαναπατρίστηκαν μετά το έτος 1975 είναι οι Καθάριος Ιωάννης, Καρράς Στέργιος, Κοτσίνας Σταύρος, Σίμος Ανδρέας, Σίμος Γρηγόριος, Σίμος Παύλος και Σιούτης Κων/νος.

Άσβεστο διατήρησαν μέσα τους το πόθο της επιστροφής, σ' όλη τη μακρόχρονη παραμονή στην ξενιτιά και ούτε μια στιγμή δεν έπαψαν να καλλιεργούν τους δεσμούς με την μη-

τέρα Ελλάδα, τα δώδεκα κορίτσια του χωριού: η Γεράκου Ευμορφία, η Γούλα Αγορίτσα, οι τρεις αδελφές Ευθαλία, Ευμορφία και Πελαγία Αλέξη Ζηκούλη, η Κουτουλούλη Πάτρα, η Κρούλη Δήμητρα, οι αδελφές Ανδρομάχη και Περιστέρα Κοτσίνα, η Μακρή Ανδρομάχη, η Σίμου Γιαννούλα και η Σούφλα Μαρία. Σ' αυτές προστέθηκε η Μαρία Γούλα, αδελφή της Αγορίτσας, η οποία το έτος 1959 πήγε στην Τασκένδη ως επισκέπτρια και παρέμεινε εκεί. Οι πρώην «ανταρτίνες» του Δ.Σ άσκησαν διάφορα επαγγέλματα, οι δε Ευμορφία Ζηκούλη, Πελαγία Ζηκούλη και η Κουτουλούλη Πάτρα εργάστηκαν στις οικοδομές για πολλά χρόνια, καθώς οι

αμοιβές ήταν πολύ καλύτερες συγκριτικά με τα υπόλοιπα εργατικά επαγγέλματα. Στην πορεία δύο από αυτές παντρεύθηκαν συγχωριανούς και όλες οι άλλες Έλληνες. Παρότι ήταν επιφορτισμένες με τις υποχρεώσεις της οικογένειας, την ανατροφή των παιδιών και της εργασίας αντεπεξήλθαν αγωνιστικά με επιτυχία στη ζωή τους, συμμετέχοντας εξίσου με τους άνδρες στα κοινά των πολιτικών υποχρεώσεων και κοινωνικών εκδηλώσεων.

Οι Καντσιωτίσες μανάδες, όπως και όλες οι Ελληνίδες της πολιτικής προσφυγιάς, γαλούχησαν τα παιδιά τους στο πνεύμα της αγάπης για την Πατρίδα. Γενικότερα τα παιδιά διαπαιδαγωγήθηκαν σε βάθος με τις παραδόσεις και τις ομορφιές της Ελλάδας. Τα καλλιτεχνικά φεστιβάλ και οι εκδηλώσεις στις εθνικές εορτές αποτελούσαν ξεχωριστό γεγονός και πραγματοποιούντο κυρίως στις λέσχες των ελληνικών οργανώσεων. Η διδασκαλεία της ελληνικής γλώσσας γίνονταν μέσα στο πρόγραμμα του ρώσικου σχολείου από Έλληνες δασκάλους, στη θέση της ουζμπέκικης. Μία πολύ καλή επιλογή, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τα παιδιά παράλληλα με τη σοβιετική γλώσσα να μάθουν τη γλώσσα της Πατρίδας τους. Χρησιμοποιήθηκαν τόσο για τους δασκάλους, όσο και για τα παιδιά, σχολικά βιβλία των «Σχολικών και Εξωσχολικών Εκδόσεων», τα οποία εκδίδονταν, με ευθύνη της ΕΒΟΠ (Επιτροπή Βοήθειας στο

Παιδί), στη Ρουμανία. Κάποια από τα παιδιά που ακολούθησαν τους γονείς τους στην Τασκένδη μέχρι το έτος 1954 σπούδασαν σε ρωσικά πανεπιστήμια με επιτυχία και διακρίσεις. Ενδεικτικά θα αναφέρω τα παιδιά του Γιάννη Βελλά και του Πέτρου Καραγκούνη, οι οποίοι επαναπατρίστηκαν μετά το έτος 1975 προσαρμόστηκαν και εργάστηκαν με επιτυχία στη χώρα μας. Μια τρανταχτή απόδειξη του ό,τι τα ελληνικά που έμαθαν ήταν επαρκέστατα.

Οι σχέσεις των Καντσιωτών στην προσφυγιά της Τασκένδης ήταν εξαιρετικές. Τις γιορτές μαζεύονταν στα σπίτια και όλες οι συζητήσεις στρέφονταν γύρω από το χωριό. Τα πρώτα νέα του χωριού έφτασαν αφότου άρχισαν να παραλαμβάνουν γράμματα από τους συγγενείς τους. Αρχικά η αλληλογραφία έφθανε μέσω του Ερυθρού Σταυρού, αργότερα ήταν πιο πυκνή και ελεύθερη. Τα γράμματα αυτά ήταν γεμάτα πόνο και δάκρυ, όταν δε συνοδεύονταν από κάποια φωτογραφία η χαρά τους μετατρέπονταν σε έντονη νοσταλγία για επαναπατρισμό. Δεν άργησαν να στέλνονται από την Ελλάδα μικρά δέματα και οι πρώτοι δίσκοι μουσικής, τότε για τους παραλήπτες η κορύφωση της συγκίνησης έφτανε στο έπακρο και θέρριε η λαχτάρα και η δίψα του χωριού.

Τα συναισθήματα αυτά για την Πατρίδα δεν άλλαξαν ακόμα όταν διαπίστωναν ότι ο επαναπατρισμός τους καθυστερούσε, εξ αιτίας της

Μια ιστορική φωτογραφία στον προαύλιο χώρο των φυλακών Τασκένδης (Ουζμπεκιστάν) παραμονές της σκηνοθετημένης δίκης των ελλήνων κομμουνιστών από τους χρουστωφικούς (1956). Μόνο μία ομάδα απ' αυτούς. Όρθιοι από αριστερά προς τα δεξιά: Κώστας Σκαρλάτος, Γιώργος Μακρής (ταγματάρχης), Νίκος Φράγκος (ταγματάρχης), Κώστας Νάτσικας (Σχολή αξιωματικών Τσιρτσίκ), Γιώργος Καλιανέσης (στρατηγός). Καθιστοί: Φωκάς (ταγματάρχης, δεν πρόκειται για τον Β. Παπαδόπουλο) Παύλος Ζώρας.

πολιτικής που ακολούθησαν οι μετεμφυλιακές κυβερνήσεις και η δικτατορία του 1967. Ενώ κυριαρχούσε ο πεσιμισμός, η απογοήτευση και η αγανάκτηση σε όσους διαπίστωναν ό,τι είχαν διαγραφεί από Έλληνες, αφού τους είχε στερηθεί η Ελληνική Ιθαγένεια. Ήταν οι ίδιοι άνθρωποι που περίμεναν για δέκα τέσσερα χρόνια να τους δοθεί από τη Σοβιετική Ένωση το πολιτικό άσυλο, δηλαδή να αναγνωρισθούν ως πολιτικοί πρόσφυγες. Αυτά τα δέκα τέσσερα χρόνια κυκλοφορούσαν με μία άδεια παραμονής, κίτρινου χρώματος, για πρόσωπα χωρίς ιθαγένεια. Και όταν απέκτησαν ταυτότητα του πολιτικού πρόσφυγα, ο Ο.Η.Ε. δεν τους αναγνώριζε σαν «πρόσφυγες» γιατί η ΕΣΣΔ δεν είχε «προσυπογράψει» τις διεθνείς συμφωνίες, γεγονός που δημιούργησε μια σειρά από νομικά προβλήματα. Με συνεχή αγώνα και αστείρευτη επιμονή ο ποθητός επαναπατρισμός όλων των Καντσιωτών ολοκληρώθηκε το έτος 1991, όταν τελευταία επαναπατρίστηκαν η γυναίκα και η θυγατέρα του Γιώργου Μακρής.

Όσοι από τους Πρόσφυγες της Τασκένδης της πρώτης γενιάς, στους οποίους αναφέρομαι σ' αυτό το άρθρο επέστρεψαν ύστερα από τριάντα χρόνια περίπου και επισκέφθηκαν το χωριό διαπίστωσαν ό,τι τίποτα σχεδόν δεν ήταν όπως τα άφησαν. Οι χωριανοί, τα σπίτια, ο τόπος είχαν αλλάξει. Όπως είχε αλλάξει και ο τρόπος ζωής. Τότε κλήθηκαν να προσαρμοσθούν στις νέες συνθήκες. Με αδάμαστη θέληση ξεπέρασαν τα αισθήματα του φόβου και της ανασφάλειας και στο σύνολό τους σχεδόν εγκαταστάθηκαν στα αστικά κέντρα. Με υπομονή και καρτερία αγωνίσθηκαν να τακτοποιήσουν «τα χαρτιά τους», τα οποία είχαν σχέση με τη δημοτολόγηση, την πολιτογράφηση, τη χρονοβόρα διαδικασία αναγνώρισης τίτλων σπουδών και απόκτησης ισοτιμίας. Με εφόδια την επαγγελματική κατάρτιση που είχαν αποκτήσει στην προσφυγιά ξεπέρασαν την ανεργία και εργάσθηκαν με επιτυχία σε διάφορα επαγγέλματα. Σε όλα τα παραπάνω συνέβαλε καθοριστικά η συνοχή την οποία καλλιέργησαν, διατήρησαν και «μετέφεραν» ως Καντσιώτες συγχωριανοί από την Τασκένδη στην Πατρίδα.

Το κείμενο αυτό γράφτηκε περιληπτικά και συμπυκνωμένα στην Αθήνα, στο χρονικό διάστημα της καραντίνας, λόγω κορονοϊού. Χρειάστηκε να μετακινήθω, προκειμένου να συναντήσω παιδιά των πολιτικών προσφύγων της αποστολής του 1949: τον Κώστα Χαρ. Σίμο, τη Γεωργία Γ. Μακρή και τη Βεργινία Ιωαν. Βελά, τους οποίους ευχαριστώ θερμά. Επικοινωνήσα τηλεφωνικά με τον τελευταίο επιζώντα Στέργιο Καρρά, ο οποίος με συγκίνηση μου έδωσε κάποιες σημαντικές πληροφορίες. Οι φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο της Γεωργίας Μακρή. Επίσης, χρησιμοποίησα ως βοηθήματα τα βιβλία: 1. Πανελλήνια Ένωση Επαναπατρισθέντων Πολιτικών Προσφύγων, *Η Ζωή μας στην Πολιτική Προσφυγιά*, Αθήνα 2002. 2. Στέλιος Γιατρουδάκης, *Τασκένδη 30 Χρόνια Προσφυγιά*, Διογένης, Αθήνα 1991. 3. Επαμεινώνδας Κωστούδης, *στην Αναγκαστική Προσφυγιά 1949-1982*, Αθήνα 2002 και 4. Δημήτρης Γουσίδη, «όπου ζεις δεν πατρίζεις...», Έξαντας, Αθήνα 1975.

Το Κεράσοβο στο πέραςμα των χρόνων και τα γύρω χωριά

Το Κεράσοβο Κόνιτσας, γενική άποψη, 2018.

Ανήκω στην πρώτη μεταπολεμική γενιά, ευτύχισα να ζήσω στο χωριό μου, το Κεράσοβο, μέχρι που τελείωσα το Δημοτικό, μετά Γυμνάσιο, τα καλοκαίρια στο χωριό μέχρι τα δεκαπέντε, και απο εκεί και πέρα επισκέπτης, Χριστούγεννα και Πάσχα. Περνούσαν τα χρόνια, μεγάλωναν οι υποχρεώσεις και οι επισκέψεις αραιώναν, και κατέληξα να έχω ζήσει 55 χρόνια στα ξένα και 12 στο χωριό.

Αυτή δυστυχώς ήταν, λιγότερο ή περισσότερο, η μοίρα όλων των παιδιών της επαρχίας μας. Ο χρόνος που ζήσαμε στο χωριό μας λίγος, αλλά είχαμε την τύχη να ζήσουμε σε πολυμελείς οικογένειες, γεμάτα χωριά, και να γεμίσουμε με εμπειρίες και αναμνήσεις για μια ολόκληρη ζωή. Από μικρά μπολιασθήκαμε με την οικογένεια, τη φάρα, το χωριανό, τον πατριώτη.

Κοινά τα προβλήματα, βοηθώντας ο ένας τον άλλον πορευθήκαμε στη ζωή μας, και με το πέραςμα του χρόνου το ενδιαφέρον για το χωριό να γίνεται όλο και πιο έντονο.

Αφήσαμε όμως τα χρόνια να περάσουν στο κυνήγι της ευημερίας, μας έφαγε η καθημερινότητα στα ξένα και πιστέψαμε ότι οι **φορείς** της εμπειρίας και της μνήμης θα ζήσουν αιώνια. Κατ' αυτόν τον τρόπο οι πηγές έφυγαν, τα τεκμήρια χάθηκαν, τα ήθη, τα έθιμα, οι συγγένειες χάνονται και τα ιστορικά γεγονότα του τόπου μας γίνονται δυσδιάκριτα.

Οι σχέσεις μεταξύ των χωριών της περιοχής μας είναι όπως και οι σχέσεις μεταξύ των χωριανών. Με άλλους ταιριάζεις, με άλλους είσαι αδιάφορος και με άλλους δεν θέλεις και πολλά πάρε δώσε. Από τις ταξιδιωτικές διηγήσεις του πατέρα μου, τα ακούσματα στα νυχτέρια, στις συζητήσεις στο μεσοχώρι κι αλλού, από τους ανθρώπους που φιλοξενούσαμε στο σπίτι μας, το συμπέρασμά μου είναι ότι το Κεράσοβο ήταν πιο κοντά με το Κάντσιο, απ' όλα τα υπόλοιπα χωριά. Ταιριάζουμε πιο πολύ, άνθρωποι μετρημένοι, δουλευταράδες, νοικοκυραίοι και οι μεν και οι δε. Οι συνεργασίες στα ξένα, η ανάπτυξη συναλλακτικών, κοινωνικών και συγγενικών δεσμών ήταν ευρέως διαδεδομένη.

Το 2005 γνώρισα σε επαγγελματική συναλλαγή τον κ. Δημήτριο Μακρή του Γεωργίου και της Αγορίτσας, κάτοικο Κυψέλης, γεννηθέντα το 1923 στο Κάντσιο, παντρεμένο στην Ηλιοκώμη Σερρών, μετέπειτα κάτοικο Δράμας, καλός αφηγητής· όταν βρισκόμαστε, πάντα μου μίλαγε με τις ώρες, για τα περασμένα, για τα ταξίδια του στην κατοχή και στον εμφύλιο, στη Θεσσαλία, στα χωριά του Ολύμπου, στη Μακεδονία, στη Χαλκιδική. Εντύπωση μου έκανε ότι όλες οι συνεργασίες που μου ανέφερε ήταν με Κερασοβίτες.

Ψάχνοντας και εγώ τις ρίζες μου από την πλευρά της γιαγιάς μου, τις βρήκα να καταλήγουν στο Κάντσιο. Στο Κάντσιο πούλησε στην διάρκεια του εμφυλίου το νυφικό τσιπούνη η μάνα μου για λίγο καλαμπόκι και στάρι.

Βαθιά χαραγμένες έχουν μείνει στη μνήμη μου, οι εικόνες με τις Καντσιώτισσες, με τα χα-

ρακτηριστικά μπλέ σκούρα καρώ φορέματά τους, να κατεβαίνουν τον δύσκολο κατήφορο στο «Λιβάδι», μετά τον «Τσιρίβραχο», με τα μουλάρια φορτωμένα με γεννήματα για άλεσμα στο μύλο, ή φλοκωτά για περαιτέρω επεξεργασία στα μαντάνια και στις ντριστελές του χωριού.

Γραπτά στοιχεία που μαρτυρούν την διαχρονική επαφή μεταξύ των χωριών μας είναι λίγα και σπάνια, διότι τον Δεκέμβριο του **1912** το Κεράσοβο επαναστάτησε, οι κάτοικοι το εγκατέλειψαν και την 17 Ιανουαρίου **1913** τουρκικός στρατός το κατέλαβε. Σχετικά, ο ιερέας του Διλόφου Κοζάνης την 18-01-**1913** έγραψε¹ στο ημερολόγιό του τα εξής: *«Το εσπέρας μας ήλθον απο χωρίον Κεράσοβον της επαρχίας Κονίτζης 40 οικογένειες πρόσφυγες, ψυχαί έως 165, με μοσχάρια, βόδια, γίδια και πρόβατα και τους φιλοξενήσαμεν ώρες 36 και έπειτα ανεχώρησαν δια Γρεβενά. Στο χωρίο τους εμβήκε στρατός τουρκικός και πολίτες βασιβοζούκηδες και το ελαφυραγωγήσαν.»*. Δεν ξέρω αν σας θυμίζει κάτι αυτό σήμερα και αν ο κόσμος έχει αλλάξει σε κάτι !!

Στις 26 Ιανουαρίου του **1913** φεύγοντας οι Τούρκοι πυρπόλησαν το Κεράσοβο. Στην εκκλησία όπου είχαν στρατωνισθεί, βρέθηκε τότε η εξής επιστολή, γραμμένη² από τον μουλιαεζίμη (ανθυπολοχαγό) Χουσσίν και απευθυνόμενη προς τους Κερασοβίτες και τους Φουρκιώτες: *«Εσείς ελέγατε πως στο Κεράσοβον δεν ημπορεί να εμβεί οθωμαν. στρατός, είχατε ταιριάζει με κάτι ελληνικά κεφάλια και κρύψεταν τα γενήματα δια να τα φάη ο ελληνικός στρατός μέσα εις τας πίμνιτσες, ημείς όμως που πεινούσαμε τα ευρήκαμε όλα και τα εφάγαμαν εις υγιάν σας και όταν θα πεινάσωμεν θα έλθωμεν και εις Φούρκαν και Γρεβενά, επιδή εφάνητε αχάριστοι σας εκάψαμε και τα σπίτια σας, μόνο τες Εκκλησιές αφήσαμε γιατί είναι βακούφι.»*.

Λίγα σπίτια γλτίωσαν απ' τη φωτιά. Τα αρχεία τότε τα κρατούσαν οι παπάδες στα σπίτια τους. Την εποχή εκείνη τα είχαν οι Παπαγιανναίοι,

Η χτισμένη το 1812 κεντρική εκκλησία «τα Εισόδεια της Θεοτόκου» του Κερασόβου το 2018. Το κωδωνοστάσιο, τρίτο από κατασκευής του ναού, το έφτιαξαν το 1969/70 οι Κερασοβίτες κτίστες Αχιλλέας Δ. Νάκος και Ευάγγελος Νάκος/Σιούλας.

μεγάλη φάρα, τα σπίτια τους λεηλατήθηκαν και κάηκαν από τα πρώτα, γιατί τους είχαν άχτι οι Τούρκοι. Όταν γύρισαν, όσοι γύρισαν, τέλος της άνοιξης αρχές καλοκαιριού του 1913, τα πάντα είχαν καταστραφεί, ό,τι γλύτωσε απ' τη φωτιά το κατέστρεψε ο καιρός. Ζωντανές μέχρι πρόσφατα ήταν οι μαρτυρίες ότι τα μισοκατεστραμένα χαρτιά τα χρησιμοποιούσαν για προσάνναμμα.

Ένα τέτοιο γραπτό στοιχείο είναι η κατωτέρω σχετική σημείωση ευρεθείσα σε παλαιό βιβλίο και γραφείσα υπό του κατά το 1809 υπηρετούντος διδασκάλου εκ Καντσίκου, ονόματι Αλέξης· αντιγράφω αυτήν ως έχει: «1809 κηρασάρης 21 (ιούνιος) εγώ αλέξης δάσκαλος από καντσικο ημουν στο κηρασσοβο οντας ήταν ακρηβηνα μεγάλη ηχε το φομη γροση 2. κε δε θηματε κανενας να ερθη τοση ακρηβηνα να παρη το χανη

χανζης ο νηκολας βούργαρης από χορηόν ζιούζουλη κε βηκε η χρονη του η κηρασσοβητες μέστηλαν με τον κοτα παπαγηανη να χαλέψουμε εξακόσια εξήντα γρόση 660 η γροση 665 ητη εξακοση εξηντα πεντε κε ησητερα εγελασαν τους κηρασβητες να το αφησουν παλη κε ησητερα το πηρε ο βουργαρης απο αναγγη δηα γροση 500 δηο χρονη ας εχουν το βαρος η ετηη που το ανεβασαν κε το κατεβασαν εξ αποφασεος οχη αλο. Η παναγηα ας τους παρη χακη καθος την εκαμαν κε κατεβασαν το νηκη απο το χανη, εγο αλέξης δάσκαλος γραφο κε μαρτηρο. κε ο νηκόλας ο βουργαρης εβγηκε ησητερα απο το χανη με κοκινα παπουτση εκαζαντησεν εξ αποφασεος.».

Εις το αυτό φύλλο υπάρχουν και οι εξής σημειώσεις³: «1810 οντας απαράτησα ηουνηου 8.» και «ετος 1811 οντας η μαστορη αρχησαν δηα να φτησσουν το κελιον μου μάρτιου 30.» και

«*Εν ετη 1823 ηουαναρηου 2 αναπαυτηκεν ο νη-
κοδημος απο Σταρητζηνην οπου τον ηχαμεν δα-
σκαλον στο Κηρασσοβον αποθανοντος του Νικο-
δημου εβαλαμαν το Χρηστο Παπαγιωτη απο στα-
ρητζηνην με ηγηαν κι ηρηνη απο θεου κι τελος
αγαθον.*». Από τα ανωτέρω αποδεικνύεται ότι
εκ των ενοικίων του πανδοχείου εμισθοδοτείτο
ο διδάσκαλος, ο δε μισθός ήτο ανάλογος του
ενοικίου, γι' αυτό υπάρχει η γραπτή δυσαρέσκεια
του διδασκάλου.

Έτερο γραπτό στοιχείο αλληλεγγύης και αλ-
ληλοβοήθειας μεταξύ των ομόρων χωριών,
την εποχή της τουρκοκρατίας, είναι και το ανα-
φερόμενο στο βιβλίο: *“Το Κεράσσοβο Κονίτσης
και ο δικαστικός αγών”* που εκδόθηκε την 15
Δεκεμβρίου 1915 στα Ιωάννινα από τον δικη-
γόρο Γ.Δ. Σακκά και έχει ως ακολούθως: *“Είκοσι
δύο (22) όλα κεφαλοχώρια της Επαρχίας Κο-
νίτσης εν τω μέσω των οποίων κείται το Κερά-
σσοβον υπέγραψαν και εσφράγισαν πιστοποιη-
τικών έχον αυτολεξεί ούτω· «Οι υποφαινόμενοι
δηλοποιούμεν εν καθαρώ συνειδότι ότι από τους
πατέρας μας και άλλους μεγαλειτέρους μας εις
την ηλικίαν από πενήντηκοντα χρόνους, ότι το
χωρίον Κεράσσοβον είναι κεφαλοχώρι απο παλαιόν
καιρόν και έδιδον εις τους Μπέηδες μόνον το
αγαλίκι και ούτω καθώς γνωρίζομεν μαρτυρούμεν
εν Θεοφοβία και υποφαινόμεθα.*

Τη 17 Φεβρουρίου 1859 Κόνιτσα.

Έπονται αι υπογραφαί και σφραγίδες των
χωριών: *Μόλιστα, Σταρίτσανη, Καστάνιανη,
Μπλίζδιανη, Κάντζικο, Σέλτσι, Βούρμπιανη, Πυρ-
σόγιανη, Ζέρμα, Παλιοσέλι, Αρμάτοβον, Πάδες,
Φούρκα, Γκριζιανη.*»”.

Νεότερα στοιχεία βρήκα στο φάκελο της δι-
καστικής διαμάχης για το δάσος του Κερασόβου
με τους Τουρκαλβανούς μπέηδες. Είναι **δύο**
ένορκες εξετάσεις μαρτύρων Καντσιωτών την
15-11-1927, υπέρ των δικαίων των κατοίκων
του Κερασόβου, αποσπάσματα των οποίων

παραθέτω στη συνέχεια, αφού πρώτα αναφέρω
ότι όλες οι ένορκες καταθέσεις που προσκόμισαν
οι διεκδικητές μπέηδες ήσαν από τη Σταρίτσανη
(τώρα Πουρνιά), τη Μόλιστα και την Κόνιτσα:

Του **Μιχαήλ Δ. Μακρή**, γεωργού, ετών 64
(γεννηθείς το 1863).

Εξέτασις μάρτυρος

Εν Κερασόβω τη 15^η Νοεμβρίου 1927

Ερώτ.: Πώς ονομάζεσαι; κ.λπ.

Απόκρ.: Μιχαήλ Δ. Μακρής, εγεννήθην και
κατοικώ εις **Κάντσικον**, ετών 64, γεωργός και
χριστιανός ορθόδοξος.

Ορκίσθη επί του ιερού ευαγγελίου ότι θέλει
είπη την αλήθειαν εις ό,τι ερωτηθή αφόβως
και απαθώς.

Ερώτ.: Ηρωτήθη δεόντως.

Απόκρ.: Αφ' ότου αισθάνθην τον εαυτόν μου
γνωρίζω ότι οι οι κάτοικοι Κερασόβου κατέχουν
το δάσος Πλάκα Σμόλικα κ.λπ. και είχαν εντός
αυτού επί τουρκοκρατίας υδροπρίονας πλη-
ρώνοντας εις τα Βακούφια του Κερασόβου,
εις τα Σχολεία, χρηματικών τι ποσόν, και μένα
δε με είχε στείλει ο πατέρας μου και είχα φορτώσει
σανίδια εις τα πριόνια. Το Κεράσσοβο το γνωρίζω
ως κεφαλοχώρι το οποίον πάντοτε ενοικίαζε
τας εκτάσεις ταύτας προς βοσκήν, και άλλο τι
δεν έχω να προσθέσω και γράμματα γνωρίζω.

Ο εξετασθείς Η επιτροπή

.....

Του ράπτου **Χαράλαμπου Γεωργ. Μακρή**,
ετών 65 (γεννηθείς το 1862).

Εξέτασις μάρτυρος

Εν Κερασόβω τη 15^η Νοεμβρίου 1927

Ερώτ.: Πώς ονομάζεσαι; κ.λπ.

Απόκρ.: Χαράλαμπος Γεωργ. Μακρής, εγεν-
νήθην και κατοικώ εις **Κάντσικον**, ετών 65,
ράπτης και χριστιανός ορθόδοξος.

Ορκίσθη επί του ιερού ευαγγελίου ότι θέλει
είπη την αλήθειαν εις ό,τι ερωτηθή αφόβως
και απαθώς.

Το Δημοτικό σχολείο Κερασόβου το 2018. Άρχισε να κτίζεται το 1935/36 με προσωπική εργασία και ολοκληρώθηκε το 1952 με τη συνδρομή του ελληνικού Κράτους.

Ερώτ.: Ηρωτήθη δεόντως.

Απόκρ.: Ανέκαθεν γνωρίζω ότι οι οι κάτοικοι Κερασόβου εξυλεούντο επί του δάσους Σμόλικα και είχαν εντός αυτού πριόνια οι Δ. Ζήκας και Αδελφοί Κοταδήμου. Γνωρίζω ότι το Κεράσσοβον είναι Κεφαλοχώρι και οι μπέηδες ήθελαν να το κανουν τσιφλίκι των και οσάκις εισέπρατον το 10^{ον} εκ των εισοδημάτων αυτών το έπαιρναν δια της βίας με στρατιωτική δύναμιν και όχι από όλους. Και άλλο τι δεν έχω να προσθέσω και γράμματα γνωρίζω.

Τω ανεγνώσθη και υπεγράφη

Ο εξετασθείς Η επιτροπή

.....

Με τα ανωτέρω τελειώνω και θα επανέλθω αργότερα, αν μας αφήσει ο κορονοϊός, με νεώτερα στοιχεία.

Σημειώσεις

Πληροφορίες από σχετικό δημοσίευμα του κ. Χαρίλ. Γκούτου στο περιοδικό "Το Κεράσοβο" | Γ. Τσάρας, "Μακεδονικά" τ. 1968, 301.

Πληροφορίες από σχετικό δημοσίευμα του κ. Χαρίλ. Γκούτου στο περιοδικό "Το Κεράσοβο" | Τζαλόπουλος ό.π. 207.

Από τις σημειώσεις του Γεωργίου Αθανασίου για «το χάνι του Κερασόβου».

Αθήνα, 25-04-2020

Δημήτρης Θεοδ. Στρατσίανης

Email: d.stratsianis@gmail.com

Πανδημία COVID-19

Η νέα χρονιά μας έφερε αντιμέτωπους με καταστάσεις που ήταν αδύνατο να φανταστούμε. Η επιδημία του κορωνοϊού, που εμφανίστηκε στην Κίνα και γρήγορα εξαπλώθηκε σ' όλο τον κόσμο, υποχρέωσε τις κυβερνήσεις για να διαφυλάξουν το αγαθό της δημόσιας υγείας, να λάβουν έκτακτα μέτρα περιορισμού της κυκλοφορίας των πολιτών, διακοπή πολλών τομέων οικονομικής δραστηριότητας, κλείσιμο σχολείων και άλλα περιοριστικά μέτρα που μας φαίνονται πρωτόγνωρα για την εποχή μας. Στη ζωή μας έχουν μπει νέες λέξεις: λοίμωξη, επιδημία, καραντίνα, πανδημία, covid-19. Η συντακτική επιτροπή του περιοδικού μας, λόγω της επικαιρότητας, μου πρότεινε να γράψω κάτι, εξηγώντας τους ιατρικούς όρους που ο κόσμος ακούει στα δελτία ειδήσεων, προκειμένου να έχει πιο σαφή γνώση τι σημαίνουν οι έννοιες αυτές. Η θεματολογία του περιοδικού αφορά τοπικού ενδιαφέροντος θέματα και η ανταπόκριση του συγκεκριμένου θέματος από τους αναγνώστες, ίσως αποτελέσει αφετηρία και κίνητρο για περαιτέρω συγγραφή πιο εξειδικευμένων ιατρικών θεμάτων.

Λοίμωξη

Είναι η διείσδυση παθογόνων μικροβίων σε ένα ζωντανό οργανισμό με τα επακόλουθα παθολογικά φαινόμενα. Τα εν χρήσει επίθετα σημαίνουν: *λοιμώδης* (= αυτός που μπορεί να προκαλέσει, να συνοδεύσει ή να προκύψει από μια λοίμωξη), π.χ., *λοιμώδης νόσος*, *λοιμώδης νόσημα*, *λοιμώδης μονοπυρήνωση*, κ.α., και *λοιμογόνος* (= αυτός που προκαλεί λοίμωξη). Το ουσιαστικό *λοιμός* δηλώνει κάθε ευρέως εξαπλούμενη επιδημική νόσο βαριάς μορφής προπάντων δε την πανώλη/ πανούκλα - στην αρχαία ελληνική «*πανώλης-ης-ες*» (= αυτός που καταστρέφει τα πάντα) - βαρύτατη *λοιμώδη νόσο*, αιτία θανατηφόρων επιδημιών κατά την αρχαιότητα και το Μεσαίωνα. Ας ξεχωρίσουμε όμως το *λιμός* από το *λοιμός*. Το ουσιαστικό *λιμός* σημαίνει τη μεγάλη πείνα που μαστίζει ολόκληρο πληθυσμό, τη σιτοδεία, την παρατεταμένη έλλειψη τροφίμων για τη συντήρηση ανθρώπων και ζώων. Όπως γίνεται αντιληπτό, σε περιόδους λιμού, που μπορεί να οφείλεται σε ξηρασία ή σε άλλες φυσικές καταστροφές, οι ανθρώπινες απώλειες είναι ανυπολόγιστες. Λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας που ανήκουν στην ίδια οικογένεια είναι τα ρήματα *λιμοκτονώ* (= πεθαίνω από πείνα ή ασιτία, πένομαι, βρίσκομαι σε έσχατη ένδεια, είμαι άμαφτωχος) και *λιμάζω* (= υποφέρω ή πεθαίνω από την πείνα), η μετοχή *λιμασμένος* (= πεινασμένος), τα ουσιαστικά *λιμοκτονία* (= θάνατος από πείνα), *λίμα* (= έντονη πείνα, λαιμαργία) και *λιμοκοντόρος* (= πεινασμένος ή φτωχός νέος που ντύνεται και καλλωπίζεται επιδεικτικά για να κάνει εντύπωση), καθώς και το επίθετο *λιμώδης* (= πειναλέος, θεονήστικος). Η λοίμωξη προκαλείται από παθογόνα *μικρόβια*.

Μικρόβια

Είναι μικροοργανισμοί ορατοί μόνο με μικροσκόπιο και συνήθως αποτελούνται από ένα και μοναδικό κύτταρο. Τα μικροσκοπικά αυτά αόρατα

με γυμνό μάτι έμβια όντα βρίσκονται παντού στη φύση, σε όλα τα αντικείμενα, σε όλους τους ζωντανούς και νεκρούς οργανισμούς και αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του περιβάλλοντος μας. Η αλληλεπίδρασή τους με τον άνθρωπο και την φύση δημιουργεί φαινόμενα που επηρεάζουν καθοριστικά, άμεσα ή έμμεσα, τη ζωή και την υγεία μας. Τα μικρόβια διακρίνονται σε *παθογόνα*, τα οποία ενοχοποιούνται για την πρόκληση διαφόρων ασθενειών στον άνθρωπο και στα ζώα και σε *μη παθογόνα* όταν δεν προκαλούν ασθένειες. Στα μικρόβια ανήκουν και τα βακτήρια.

Βακτήρια ή Σχιζομύκητες

Είναι μικροσκοπικοί, μονοκύτταροι (σπάνια πολυκύτταροι) οργανισμοί, που συναντούνται σε κάθε είδους βióτοπο και σε πολύ μεγάλους αριθμούς, όπως σε δισεκατομμύρια ανά γραμμάριο γόνιμου κηποχώματος ή σε εκατομμύρια σε μια σταγόνα σάλιου. Το όνομα *βακτήρια* (λιγότερο ορθά *βακτηρίδια*), που έχει καταστεί διεθνής όρος, προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη «*βακτηρία*» (= ράβδος, μπαστούνι), λόγω του σχήματος που είχαν οι πρώτοι εξ αυτών παρατηρηθέντες μικροοργανισμοί. Για να αντιμετωπίσουμε τις λοιμώξεις που προκαλούν τα βακτήρια, διαθέτουμε τα γνωστά σε όλους μας *αντιβιοτικά*.

Τα *αντιβιοτικά*, γνωστά και ως αντιμικροβιακά φάρμακα, είναι φάρμακα που μπορούν να σκοτώνουν τα βακτήρια ή να αναστέλλουν την ανάπτυξή τους, με σκοπό τη θεραπεία των λοιμώξεων στους ανθρώπους και στα ζώα. Τα αντιβιοτικά είναι φάρμακα κατά των βακτηριακών λοιμώξεων, όπως π.χ. η πνευμονία από πνευμονιόκοκκο ή η αμυγδαλίτιδα από σταφυλόκοκκο. Δεν δρουν όλα τα αντιβιοτικά σε όλα τα βακτήρια. Υπάρχουν περισσότερες από 15 διαφορετικές κατηγορίες αντιβιοτικών που διαφοροποιούνται ως προς τη χημική δομή και τη δράση τους ενάντια στα βακτήρια. Ένα αντι-

βιοτικό ενδέχεται να καταπολεμά αποτελεσματικά μόνο έναν ή πολλούς τύπους βακτηρίων.

Ιοί

Στους παθογόνους μικροοργανισμούς ανήκουν και οι *ιοί*. Αυτοί δεν είναι κύτταρα. Έχουν μικρό μέγεθος και δεν φαίνονται στο κοινό μικροσκόπιο. Έχουν απλή κατασκευή και δεν αναπαράγονται αυτόνομα. Εκατοντάδες βακτήρια μπορούν να εισέλθουν σε ένα κύτταρό μας, αλλά εκατοντάδες χιλιάδες ιών μπορούν να είναι σ' ένα βακτήριο. Τα αντιβιοτικά δεν καταπολεμούν τους ιούς. Τα φάρμακα που καταπολεμούν αποτελεσματικά τους ιούς ονομάζονται συνήθως *αντιικά* φάρμακα, όπως π.χ. τα φάρμακα ενάντια στη γρίπη, τον ιό HIV και τον έρπητα.

Ο πιο γνωστός μας ιός είναι ο ιός της γρίπης. Η *γρίπη* είναι νόσος του αναπνευστικού συστήματος, που οφείλεται στον ιό της γρίπης Α ή Β και προκαλεί επιδημίες σε ολόκληρο τον πλανήτη κάθε χρόνο και σε εποχές του έτους, που διαφέρουν από περιοχή σε περιοχή. Σε υγιή παιδιά, η γρίπη είναι ιάσιμη και περνάει χωρίς προβλήματα. Παρά ταύτα, ακόμη και στα παιδιά αυτά μπορεί να είναι επικίνδυνη σοβαρή γρίπη ή να εμφανίσουν τις πολύ σημαντικές επιπλοκές της. Άλλο να μιλάμε για *έξαρση* της γρίπης, που σημαίνει αύξηση του αριθμού των κρουσμάτων γρίπης, κι άλλο για *επιδημία* ή *πανδημία*. Οι διαφορές είναι ουσιαστικές.

Επιδημία (επί + δήμος) ή Λοιμός

Χαρακτηρίζονται οι εξάρσεις ασθενειών που εμφανίζονται σε έναν ανθρώπινο πληθυσμό σε δεδομένη χρονική περίοδο, και σε βαθμό μεγαλύτερο του αναμενόμενου. *Επιδημία* είναι μια μόλυνση από ιό σε μια μεγαλύτερη γεωγραφική περιοχή. Στην περίπτωση του κορωνοϊού, αρχικά είχαμε επιδημία καθώς είχε μολύνει αρκετά μεγάλο πληθυσμό. Στην περίπτωση που η επιδημία εξαπλωθεί, ορίζεται ως *πανδημία*.

Πανδημία (παν + δήμος)

Πανδημία, με την κλασική έννοια του όρου, έχουμε όταν μια επιδημία εξαπλωθεί με πολύ γρήγορους ρυθμούς σε πολλές χώρες ή περιοχές του κόσμου, ή σε μια μεγάλη περιοχή (ήπειρο), ή σε παγκόσμια κλίμακα και απειλεί το σύνολο του πληθυσμού. Ωστόσο, ορισμένοι επιδημιολόγοι κατατάσσουν μια κατάσταση ως *πανδημία*, μόνο όταν η ασθένεια παραμένει σε ορισμένες από τις πρόσφατα πληγείσες περιοχές, μέσω τοπικής μετάδοσης. Μπορεί να περιορίζεται γεωγραφικά σε ένα τόπο ή μια ολόκληρη χώρα. Όπως στην περίπτωση της γρίπης, έτσι και η πλειονότητα των ιών εξαπλώνονται με το φτέρνισμα, τον βήχα, τις μολυσμένες επιφάνειες, γι' αυτό και είναι πολύ σημαντικό το συχνό πλύσιμο χεριών για την πρόληψή τους. Επιπλέον, υπάρχουν και ιοί που εξαπλώνονται με την άμεση επαφή, όταν οι άνθρωποι αγκαλιάζονται ή φιλιούνται, ενώ υπάρχουν και εκείνοι που μεταδίδονται με τη σεξουαλική επαφή, όπως ο HIV.

Το *πλύσιμο των χεριών*, ως μέθοδος πρόληψης μετάδοσης ασθενειών, άρχισε να εφαρμόζεται από τους γιατρούς το 1850. Μέχρι τότε η επικρατούσα αντίληψη ήταν ότι η ασθένεια οφείλεται σε διαταραχή ισορροπίας των υγρών του σώματος. Το ιστορικό της καθιέρωσής του έχει ως εξής: Σε ένα νοσοκομείο της Βιέννης υπήρχαν δυο *μαιευτικές* κλινικές. Στην πρώτη γεννούσαν αποκλειστικά *πλούσιες* κυρίες, με γιατρούς διάσημους καθηγητές ιατρικής και με βοηθούς φοιτητές ιατρικής, χωρίς μαίες. Οι φοιτητές ιατρικής έρχονταν να βοηθήσουν στις γέννες μετά από το ανατομείο. Σκεπτείτε το μικροβιακό φορτίο που κουβαλούσαν στα χέρια τους. Αποτέλεσμα αυτού ήταν το ποσοστό θανάτων από επιλόχειο πυρετό των πλούσιων κυριών να ξεπεράσει το **10%**. Στην δεύτερη κλινική γεννούσαν μόνο *φτωχές* γυναίκες, χωρίς γιατρούς και φοιτητές, αποκλειστικά με μαίες. Μόνο που εδώ το ποσοστό θανάτων από επιλόχειο πυρετό ήταν στο **1%**. Ένας νέος γιατρός, ονόματι **Sem-**

melweis, μετά από επισταμένη έρευνα μεταξύ των δυο κλινικών, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι φοιτητές της ιατρικής από το ανατομείο μετέφεραν αόρατα σωματίδια στα χέρια τους που σκότωναν τις πλούσιες γυναίκες. Άρα οι γιατροί ήταν υπεύθυνοι για τους θανάτους των γυναικών. Εισηγήθηκε, λοιπόν, το πλύσιμο των χεριών των γιατρών. Κυνηγήθηκε πολύ, καταστράφηκε επαγγελματικά και οικονομικά, κατέληξε σε ψυχιατρική κλινική, όπου και πέθανε από ξυλοδαρμό των φυλάκων. Όμως είχε δίκιο. Οι γιατροί άρχισαν να πλένουν τα χέρια τους προτού εξετάσουν τους ασθενείς και οι θάνατοι μειώθηκαν από το 10% στο 1%. Η ιστορία του Semmelweis μας διδάσκει να είμαστε ανοικτοί στις νέες ιδέες, ακόμη κι αν μας είναι δύσκολο να τις καταλάβουμε.

Από την αρχαιότητα, μέχρι και σήμερα, εκατομμύρια άνθρωποι έχουν χάσει τη ζωή τους από επιδημίες, ιούς και θανατηφόρες ασθένειες. Αυτές που ακολουθούν εδώ ήταν και οι πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις που έχουν μείνει στην ιστορία και τρόμαξαν την ανθρωπότητα.

Πανώλη ή Πανούκλα

Η πανώλη είναι οξεία λοιμώδης νόσος, η οποία μεταδίδεται στον άνθρωπο από το σπύμνημα μολυσμένων ζώων ή ψύλλων που παρασιτούν σε μολυσμένα ζώα. Είναι ταχέως μεταδιδόμενη νόσος μέσω άμεσης ή έμμεσης επαφής με το άτομο που νοσεί, η οποία προκαλεί υψηλό πυρετό και τοξική κατάσταση. Η πανώλη είναι γνωστή από την αρχαιότητα και ανήκει στις 5 σοβαρότερες μεταδιδόμενες ασθένειες. Μετά τον 14^ο αιώνα, η νόσος έγινε ενδημική με επιδημικές εξάρσεις να καταγράφονται επί 300 χρόνια, ενώ στα τέλη του 19^{ου} αιώνα σημειώθηκε πανδημία.

Μαύρη πανώλη

Μαύρη πανώλη ή μαύρος θάνατος ονομάστηκε η *πανδημία* που εκδηλώθηκε κατά την περίοδο

1348-1353, η οποία ήταν από τις πλέον καταστροφικές στην παγκόσμια ιστορία. Συνολικά υπολογίζεται ότι στοίχισε τη ζωή σε 75 έως 100 εκατομμύρια ανθρώπους στην Ευρώπη και στην Ασία. Εκτιμάται, μάλιστα, ότι μείωσε τον τότε παγκόσμιο πληθυσμό από 450 σε 350 εκατομμύρια. Μεταδιδόταν ακαριαία, βοηθούμενη από κακές συνθήκες υγιεινής και έλλειψη ιατρικών γνώσεων. Στις αρχές του 1348 είχε ήδη διαδοθεί από την Ιταλία σε όλη την κεντρική Γαλλία, ενώ μέχρι τον χειμώνα του ίδιου έτους εξαπλώθηκε στη νότια Αγγλία και στη συνέχεια στις Κάτω Χώρες. Συνέπεια της επιδημίας ήταν να χαθεί σχεδόν το 1/3 του πληθυσμού της Ευρώπης.

Ελονοσία

Η ελονοσία είναι λοιμώδης ασθένεια. Είχε παρατηρηθεί ότι η νόσος ήταν ιδιαίτερα διαδεδομένη γύρω από ελώδεις περιοχές, εξού και το όνομά της. Διεθνώς αποκαλείται *μαλάρια*. Κατά κύριο λόγο, η ασθένεια μεταδίδεται στον άνθρωπο από το τσίμπημα ενός θηλυκού κουνουπιού του γένους ανωφελές. Το τσίμπημα εισάγει τα παράσιτα από το σάλιο του κουνουπιού μέσα στο ανθρώπινο αίμα. Τα παράσιτα προσβάλλουν το ήπαρ, όπου ωριμάζουν και αναπαράγονται. Η ελονοσία είναι *ενδημική* σε τροπικές ζώνες της γης, π.χ. στην Κεντρική και Νότια Αμερική, Ωκεανία, Νοτιοανατολική Ασία και Μέση Ανατολή. Η δε υπο-Σαχάρια Αφρική κυριολεκτικά μαστίζεται από τη νόσο. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (Π.Ο.Υ) υπολογίζει ότι το 50% περίπου του πληθυσμού της Γης απειλείται από τη νόσο, που αποτελεί αιτία θανάτου για περίπου 1 εκατομμύριο ανθρώπους τον χρόνο.

Έμπολα

Η νόσος του ιού Ebola, η οποία αρχικά έγινε γνωστή ως αιμορραγικός πυρετός Έμπολα, είναι μια από τις σοβαρότερες, συχνά θανατηφόρες ασθένειες που προσβάλλει τους ανθρώπους. Ο ιός μεταδίδεται σε ανθρώπους μέσω

της άμεσης επαφής με αίμα και άλλα σωματικά υγρά από μολυσμένα άγρια ζώα, νεκρά ή ζωντανά, όπως π.χ. πιθήκους, γορίλλες, αντιλόπες και νυχτερίδες. Στη συνέχεια εξαπλώνεται στον ανθρώπινο πληθυσμό μέσω άμεσης επαφής με αίμα, εκκρίσεις, όργανα, ή άλλα σωματικά υγρά μολυσμένων ανθρώπων και με επιφάνειες ή αντικείμενα, όπως π.χ. κλινοσκεπάσματα, ρούχα, μολυσμένα από αυτά τα υγρά. Ο ιός εμφανίστηκε το 1976 σε απομακρυσμένα χωριά μέσα σε τροπικά δάση, κοντά στον ποταμό Έμπολα στη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό και συγχρόνως στο Σουδάν. Η επιδημία κατά τα έτη 2014-2016 στη Δυτική Αφρική ήταν η μεγαλύτερη και πιο σύνθετη επιδημία Έμπολα από τότε που ανακαλύφθηκε ο ιός, με πάρα πολλούς θανάτους.

Χολέρα

Η χολέρα είναι οξεία λοίμωξη που προκαλείται από φαγητό ή νερό που είναι μολυσμένο με το βακτήριο *Vibrio cholerae*. Μέχρι και σήμερα παραμένει μια παγκόσμια απειλή για τη δημόσια υγεία και αποτελεί δείκτη της ανισότητας και της έλλειψης κοινωνικής ανάπτυξης. Η χολέρα είναι μια εξαιρετικά σοβαρή ασθένεια που μπορεί να προκαλέσει οξεία διάρροια με έντονη αφυδάτωση, κοιλιακούς μυϊκούς σπασμούς, ναυτία και εμετό. Μετά από σοβαρή απώλεια υγρών και ηλεκτρολυτών, επέρχεται ο θάνατος.

Φυματίωση

Η φυματίωση είναι μεταδοτική και αερομεταφερόμενη νόσος, η οποία ήταν μια από τις 10 κορυφαίες αιτίες θανάτου παγκοσμίως το 2018. Προσβάλλει συνήθως τον πνεύμονα, αλλά μπορεί να επηρεάσει και άλλα μέρη του σώματος. Η φυματίωση μεταδίδεται μέσω των σταγονιδίων από βήχα ή φτέρνισμα. Οι άνθρωποι με φυματίωση έχουν συμπτώματα, όπως έντονο βήχα διάρκειας τριών ή και περισσότερων εβδομάδων, πόνο στο στήθος, βήχα με αίμα. Αναφέρεται

και ως η «ασθένεια των φτωχών ή των περιθωριοποιημένων», γιατί εκδηλώνεται συνήθως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Γρίπη

Το 1918, η πανδημία της γρίπης, που είναι γνωστή και ως *ισπανική γρίπη*, οδήγησε σε θάνατο εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους, από την Καλκούτα μέχρι το Τέξας, και κανείς δεν μπορούσε να προσδιορίσει τι ακριβώς προκάλούσε τον θάνατο τόσων ανθρώπων. Οι θεωρίες αφθονούσαν και οι άνθρωποι το απέδιδαν σε απίθανα πράγματα· από τη μολυσμένη ρωσική βρώμη και τις ηφαιστειακές εκρήξεις μέχρι την κακή *επιρροή* της ευθυγράμμισης των πλανητών. Έτσι προέκυψε ο όρος **influenza** από την αντίστοιχη ιταλική λέξη για την *επιρροή*. Χρειάστηκε να περάσει πάνω από μια δεκαετία έως ότου δύο Βρετανοί μικροβιολόγοι να διαγνώσουν πως υπαίτια ήταν μια νέα κατηγορία μικροβίων τα οποία σήμερα αποκαλούμε *ιούς*. Μόλις το 1940 η ανθρωπότητα κατάφερε να απεικονίσει τελικά τον θανατηφόρο ιό της γρίπης, χάρη στην εφεύρεση του ηλεκτρονικού μικροσκοπίου. Η γρίπη παραμένει μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ.), διότι ο ιός της γρίπης μεταλλάσσεται διαρκώς, γεγονός που επιβάλλει συνεχή επαγρύπνηση για την επόμενη πανδημία γρίπης. Δυστυχώς, με βάση τα στοιχεία του Π.Ο.Υ., μόλις 1 στις 3 ευρωπαϊκές χώρες έχει επικαιροποιήσει τα σχέδια πανδημίας από το 2009, οπότε και ξέσπασε η τελευταία *πανδημία* γρίπης που στοίχισε τη ζωή σε δεκάδες χιλιάδες ανθρώπους. Ο ιός μεταδίδεται με τα σταγονίδια που εκπέμπει στο περιβάλλον του ο ασθενής που βήχει ή φτερνίζεται. Ο ιός μπορεί να μεταδοθεί και έμμεσα μέσω της επαφής των χεριών με αντικείμενα και επιφάνειες όπου έχουν εναποτεθεί σταγονίδια με τον ιό. Τα συμπτώματα της γρίπης H1N1 περιλαμβάνουν: αιφνίδια έναρξη υψηλού πυρετού, βήχα, πόνο στους μύες

και στις αρθρώσεις. Επίσης, μπορεί να εμφανιστεί καταρροή, πονόλαιμος, πονοκέφαλος, ρίγη, αίσθημα κόπωσης, διάρροια και έμετοι. Ο πιο αποτελεσματικός τρόπος για την πρόληψη της εποχικής γρίπης είναι ο ετήσιος *εμβολιασμός*. Ο εμβολιασμός των ευπαθών παιδιών αποτελεί τον καλύτερο τρόπο προστασίας τους, όμως η φαρμακευτική αγωγή με ειδικά φάρμακα είναι συχνά απαραίτητη με την μορφή της προφύλαξης ή της θεραπείας, επειδή κάποιοι μικροί ευπαθείς ασθενείς δεν εμβολιάστηκαν, διότι υπήρχε αντένδειξη για τον εμβολιασμό ή τέλος οι γονείς τους δεν φρόντισαν να τους εμβολιάσουν.

Κορωνοϊός covid-19

Η νέα μορφή του κορωνοϊού είναι η καινούργια προσθήκη σε μια μεγάλη λίστα με δεκάδες μεταδοτικούς ιούς, βακτήρια και επιδημίες που χτύπησαν απροσδόκτα την ανθρωπότητα αλλάζοντας τον ρουθ της ιστορίας, αλλά οδηγώντας παράλληλα και σε μεγάλα άλματα την ιατρική στην προσπάθειά της να τις αντιμετωπίσει. Οι αριθμοί που ακολουθούν την επιδημία του covid-19 φαντάζουν πρωτόγνωροι. Οι τρομακτικοί ρυθμοί με τους οποίους εξαπλώνεται από τις μακρινές κινεζικές επαρχίες μέχρι την πολιτεία της Καλιφόρνιας είναι άνευ προηγουμένου, και δεν έχουμε συμπληρώσει ούτε δύο χρόνια από τη σκοτεινή επέτειο ενός αιώνα της καταστροφικής πανδημίας γρίπης του 1918, που διήρκεσε μόλις μερικούς μήνες αλλά οδήγησε στον θάνατο περί τα 100 εκατομμύρια ανθρώπους, σύμφωνα με τους πιο συντηρητικούς υπολογισμούς. Η *ισπανική γρίπη*, η οποία μεταπήδησε στον άνθρωπο από πτηνά, παραμένει ένα ανατριχιαστικό σημείο αναφοράς, και πολλοί σχολιαστές έσπευσαν να την παρομοιάσουν με την τρέχουσα πανδημία του κορωνοϊού.

Μέτρα πρόληψης μετάδοσης

Επειδή οι ιοί μεταδίδονται με τα σταγονίδια που εκπέμπονται με τον βήχα, το φτέρνισμα, την

ομιλία και με την άμεση επαφή με μολυσμένες επιφάνειες, οι επιδημιολόγοι συστήνουν:

Την **κοινωνική αποστασιοποίηση** (social distancing), τη διατήρηση δηλαδή απόστασης δυο 2 μέτρων μεταξύ των ανθρώπων, προκειμένου τα τυχόν εκπεμπόμενα με τον βήχα σταγονίδια να μη φτάνουν στον διπλανό μας. Η χρήση της μάσκας προσφέρει επί πλέον προφύλαξη μετάδοσης.

Το **πλύσιμο των χεριών** πριν και μετά από κάθε δραστηριότητα· η αποφυγή χειραψιών και εναγκαλισμών, βοηθά σημαντικά στη μείωση της εξάπλωσης των ιών. Η χρήση αντισηπτικών διαλυμάτων προσφέρει κι αυτή σημαντική βοήθεια.

Την **Αντισηψία**, που είναι η διαδικασία με την οποία επιτυγχάνεται η απολύμανση επί ζώντων ιστών, χεριών ή δέρματος. Σύμφωνα με Ευρωπαϊκά πρότυπα, ένα χημικό διάλυμα ορίζεται ως **απολυμαντικό** εφόσον καταστρέφει το 99,999% των βακτηρίων και μυκήτων και το 99,99% των ιών.

Την **Απολύμανση**, που είναι η διαδικασία με την οποία επιτυγχάνεται η καταστροφή των παθογόνων μικροοργανισμών αλλά όχι των ανθεκτικών τους μορφών (π.χ. σπόροι, κύστες) με χημικές ουσίες (π.χ. αλκοόλη) ή φυσικές μεθόδους (π.χ. υψηλή θερμοκρασία) σε αντικείμενα, εργαλεία και επιφάνειες.

Την **Αποστείρωση**, που είναι μια ελεγχόμενη διαδικασία με την οποία επιτυγχάνεται η πλήρης καταστροφή όλων των μορφών μικροοργανισμών, συμπεριλαμβανομένων και των σπόρων, από ένα αντικείμενο με τη χρήση φυσικών μέσων (π.χ. υψηλή θερμοκρασία, ατμός υπό πίεση) ή χημικών ουσιών (π.χ. υπεροξείδιο του υδρογόνου).

Την **απομόνωση**, σε περίπτωση επαφής με πιθανό κρούσμα, για διάστημα δυο εβδομάδων, που είναι απαραίτητη και για έλεγχο της μόλυνσης αλλά και για πιθανή μετάδοση. Η ατομική

ευθύνη είναι προϋπόθεση και δείχνει το βαθμό που ο καθένας συμβάλλει στον περιορισμό των ιώσεων, αλλά και δείγμα κοινωνικής ευαισθησίας απέναντι στους άλλους, είτε είναι ευπαθείς ομάδες, οικογένεια, γείτονες και φίλοι.

Την **καραντίνα**, που αποτελεί εκούσιο ή επιβαλλόμενο περιορισμό στην κυκλοφορία ανθρώπων και εμπορευμάτων. Η καραντίνα στοχεύει στην αποτροπή της εξάπλωσης μιας ασθένειας. Συχνά σχετίζεται με την ασθένεια, καθώς η καραντίνα εμποδίζει την κυκλοφορία αυτών που έχουν εκτεθεί σε μια μεταδοτική ασθένεια, αλλά δεν έχουν επιβεβαιωμένη ιατρική διάγνωση. Ο όρος χρησιμοποιείται συχνά ως συνώνυμο με την ιατρική **απομόνωση**, η οποία εφαρμόζεται σε άτομα που νοσούν από μεταδοτική ασθένεια και ως εκ τούτου απομονώνονται από τον υγιή πληθυσμό. Η λέξη **καραντίνα** προέρχεται από ενετική παραλλαγή της ιταλικής φράσης **quaranta giorni** (= σαράντα μέρες). Οι σαράντα μέρες αναφέρονται στην υποχρεωτική περίοδο απομόνωσης των πλοίων και του πληρώματος, κατά την επιδημία της Μαύρης πανώλης.

Ας επιδείξει ο καθένας μας την ανάλογη προσοχή απέναντι στη σύγχρονη μάστιγα του κορωνοϊού, πλέονοντας συχνά τα χέρια με σαπούνι ή αντισηπτικό, αποφεύγοντας τον συγχρωτισμό, κρατώντας αποστάσεις και φορώντας μάσκα όπου είναι απαραίτητο. Εάν έχουμε συμπτώματα ίωσης, έστω και ήπια, μένουμε σπίτι. Και πάντα να ενημερωνόμαστε από τις αρμόδιες υγειονομικές Αρχές.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά μου, παραθέτω χαρακτηριστικό απόσπασμα από ευχή που λέγεται στις ακολουθίες της Ορθόδοξης Εκκλησίας: «*Ετι δεόμεθα υπέρ τού διαφυλαχθῆναι την αγίαν εκκλησίαν και την πόλιν ταύτην, και πάσαν πόλιν και χώραν από λοιμού, λιμού, σεισμού, καταποντισμού, πυρός, μαχαίρας...*». Είθε!!!

Αθανάσιος Δ. Ζιώγας

Οδοντίατρος - Ορθοδοντικός

Ανέσεις μεν αλλά...

Θα ήθελα να σας μεταφέρω για λίγο σε περασμένες εποχές γνωστές στους παλαιότερους οι οποίοι ευδαιμονίζουν τους νεότερους για τις ανέσεις που έχουν σήμερα οι εργαζόμενοι.

Τω καιρώ εκείνω ο υπάλληλος π.χ. γραφείου του οποίου η χειροκίνητη αριθμομηχανή που έκανε θόρυβο τρακτέρ ήταν μεγάλη πολυτέλεια όπως και το γραφείο του που οι λάμπες φωτισμού μύριζαν πετρέλαιο.

Τώρα στην περίοδο των ηλεκτρονικών υπολογιστών λειτουργούν με φανταστικές ταχύτητες και απόλυτη ακρίβεια. Στον τωρινό καιρό οι ευκολίες και ο τρόπος ζωής συγκρινόμενος με τον τότε απέχει κατά παρασάγγας. Χώροι εργασίας μοιάζουν με σαλόνια, συστήματα καθαρισμού, χαλιά, άπλετο φως από υπερσύγχρονα φωτιστικά και μουσική από κρυφά μεγάφωνα. Τι κρύβεται όμως πίσω από αυτές τις πολυτελείς ανέσεις;

Μελέτες που έγιναν στην Αμερική και την Ιαπωνία κατέληξαν σε ζοφερά συμπεράσματα. Η συσσώρευση εμπορικών κέντρων στις μεγαλουπόλεις έχει δημιουργήσει τεράστια προβλήματα στην ΥΓΕΙΑ. Ο συνωστισμός μεγάλων ανθρωπίνων μαζών σε κλειστούς χώρους, τα εκατομμύρια των αόρατων μικροβίων, όλα αυτά μας δημιουργούν ένα δολοφονικό πλέγμα που θεωρείται υπεύθυνο για πολλές ασθένειες.

Το ίδιο δυστυχώς συμβαίνει και στον τόπο μας όπου ο περισσότερος πληθυσμός συσσω-

ρεύτηκε στο λεκανοπέδιο της Αττικής ζώντας σε στενά διαμερίσματα πολυκατοικίας ανάμεσα σε αγνώστους εκεί όπου ο κίνδυνος ελοχεύει παντού. Όσο για τη διατροφή μας καταβροχθίζουμε έτοιμες λιχουδιές διότι είναι ευχάριστες γευστικά χωρίς να γνωρίζουμε τι ποιότητας είναι τα υλικά παρασκευής τους.

Η κοινωνία μας αλλιώτηκε. Τα αλλοεθνή αποβράσματα της ενδεδυμένα τον μανδύα του «ζην επικινδύνως» αναμοχλεύουν και συγκλονίζουν τη γαλήνη της καθημερινότητας, προβαίνουν σε αποτρόπαιες βιαιοπραγίες που έχουν καταστεί βραχνάς των φιλήσυχων πολιτών μας.

Το κύμα της ανεργίας μαστίζει ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού το οποίο βρίσκεται άσυλο στα γήπεδα των πόλεων θαυμάζοντας και εκθειάζοντας κάποιους αστέρες της στρογγυλής θεάς (δηλαδή της μπάλας) που παίρνουν κάτι φιλοεκατομμύρια το μήνα. Πήγαινε μετά εσύ νέε και νέα να δείχνεις τα πτυχία σου και τα ντοκτοράτα σου για να πάρεις 500 ευρώ το μήνα εκλιπαρώντας τον κάθε επιχειρηματία, ακολουθώντας επάγγελμα μη σχέσιν έχοντα με το αντικείμενο της σπουδής σου.

Έτσι οι νέοι τις ελεύθερές τους ώρες τις σπαταλούν οχούμενοι στα ποδοσφαιρικά παιχνίδια όπου αργότερα με αυξημένη διάθεση προσκολλούνται σε κάποια ομάδα της αρεσκείας τους με σκοπό τον «ΠΑΡΑ». Το ερώτημα είναι ότι αν διατηρηθεί η ίδια τάσις των νέων στα γήπεδα τι μέλλον θα έχουν οι γενεές που ανατέλλουν; Το ποσόσφαιρο ως άθλημα είναι ένα από τα καλύτερα, έχει όμως κατηγορηθεί ως «Όπιο των μαζών». Συνηθισμένο είναι το λεκτικό αλληλοφάγωμα των φιλάθλων που καταλήγει σε διαπληκτισμό.

Μοναδική λοιπόν διατυμπανιζόμενη και μηδέποτε εφαρμοζόμενη θα ήταν η λύση της ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ. Είναι ο προ πολλού διακαής πόθος της επαρχίας για τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων της υπαίθρου και αν παρ' ελπίδα αυτό συμβεί θα έχει ως αποτέλεσμα τόσο τον

εμπλουτισμό των ερημωμένων χωριών μας, όσο και την αποσυμφόρηση των πολυπληθών μεγαλουπόλεων αποφεύγοντας το ρύπος των μικροβίων που ελοχεύουν παντού και εγκυμονούν διάφορες ασθένειες.

Στην προσπάθεια υλοποίησής της αποκέντρωσης πρέπει να δημιουργηθούν κατάλληλες υποδομές και προς τούτο επιβάλλεται να συμβάλει κυρίως η κρατική μέριμνα εξασφαλίζοντας εργασία ανεγείροντας κατά τόπους μικρά εργοστάσια, σχολεία, ιατρεία, ανάπτυξη κτηνοτροφίας κ.λπ. απαραίτητα στον άνθρωπο της επαρχίας.

Ας σημειωθεί ότι και στα ερημωμένα χωριά οι κάτοικοι επισκέπτονται τα σπίτια τους τα οποία προσπαθούν να διατηρούν ανακαινισμένα και πολλά εξ αυτών είναι νεόδμητα με σύγχρονες ευκολίες. Το λυπηρό είναι ότι τα απολαμβάνουν μόνον τους καλοκαιρινούς μήνες.

Όταν τα προς το ζην απαιτούμενα εξασφαλίστούν, τότε οι άνθρωποι της επαρχίας κατά μπουλούκια θα συρρέουν προς τα προ πολλού εγκαταλελειμένα χωριά τους αφήνοντας πίσω τις κοσμοβριθείς πόλεις οδηγούμενοι στο πατρικό τους που τόσο αγαπούν.

Ο πληθυσμός της πατρίδας μας δημογραφικώς εξεταζόμενος βαίνει συνεχώς ελαττούμενος, φθίνει, φυλλορροεί και πριν περιπέσει εις μαρasmus πρέπει η επαρχία να καταστεί πολυπληθής δίνοντας λύση στο δημογραφικό πρόβλημα ισχυροποιώντας το σε βάθος χρόνου. Ιδού γιατί η ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗ είναι απαραίτητη.

Εν κατακλείδι ας ρίξουμε προς στιγμήν μία ματιά και στα δικά μας τα επί μακρόν εξαιτίας της ερήμωσης δεινοπαθούντα Μαστοροχώρια.

Το σκότος της ερήμωσης θα αφανισθεί καθώς θα προβάλλει το άπλετο φως της αναμενόμενης **Αποκέντρωσης**. Ο τόπος θα πλημμυρίσει από οικογένειες της υπαίθρου, οι φωνούλες των παιδιών του σχολείου, τα οικόσιτα ζώα, ο αλάνθαστος κράχτης της ώρας πετεινός, τα ανοιχτά καφενεία, ο πλάτανος που σκιάζει τους χωριανούς

δίνοντας χαρά και ζωή στην διπλή αλυσίδα του χορού αποτελούμενη από νέους και νέες, σφριγηλές γυναίκες και εύρωστους άνδρες οι οποίοι όπως το άσμα αναφέρει εξυμνώντας τους:

«Στο σπίτι νοικοκύρηδες στον έρωτα λεβέντες».

Αλλά και σε τυχόν εκθρικής απειλής της χώρας στέκονται υπ' ατμών έτοιμοι να προτάξουν τα στήθη τους. Στα άγια εκείνα χώματα της ιδιαιτέρας πατρίδας μας έλαβαν χώρα το 1940 νικηφόρες μάχες. Εκεί οι λεβεντισσές μας κάτω από απρόβλεπτες καιρικές συνθήκες αφηπώντας βροχές, χιόνια, παγετούς ωςάν ηρωίδες παντός καιρού περπάτησαν έμφορτες πυρομαχικών φθάνοντας στη γραμμή του πυρός ενθαρρύνοντας τους μαχητές μας οι γεροδεμένες αυτές νέες των γύρω χωριών του μετώπου. Άλλωστε διακεκριμένοι ιστορικοί αναφέρουν ότι στο διαμέρισμα αυτό της Ελλάδος ήτοι στην Ήπειρο γεννήθηκε η κόρη των Μολοσσών ονόματι «ΜΥΡΤΑΛΗ» η οποία έμελλε να γίνει Βασίλισσα των Μακεδόνων «ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ» όπως μετονομάστηκε.

Αυτή η οξυδερκής εκπάγλου καλλονής ευφύεστατη μικρή Ηπειρώτισσα πριγκιποπούλα το βλέμμα της οποίας εξέπληξε τον ΦΙΛΙΠΠΟ και έμπλεος χαράς εκ του κάλλους της και το πνευματώδες του χαρακτήρος της πληττόμενος βέβαια από τα βέλη του έρωτα σαγίνεψαν τον βασιλιά ο οποίος ηράσθη εμμανώς την Ηπειρώτισσα καλλονή «ΟΛΥΜΠΙΑΔΑ» κουβαλώντας στα σπλάχνα της τον καρπό του έρωτά του γέννησε και ανέθρεψε τον Μέγα Στρατηλάτη ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ η εκστρατεία του οποίου είχε εκπολιτιστικό χαρακτήρα.

Δίκαια λοιπόν οι μελετητές υποστηρίζουν λέγοντες ότι ο Αλέξανδρος από την πλευρά της μητέρας του είναι **μισός Ηπειρώτης**. Αυτά είναι τα αξιοθαύμαστα καμάρια που γεννά η **κοριτσομάνα και εύανδρος** Ήπειρος.

Νίκος Δημητρούλης
Καναδάς

Μοναξιάς ονειροφαντασίες

«Μοναξιά μου όλα»:
Μένουμε σπίτι
τώρα που είναι όλα πιο δύσκολα.

Η πρώτη κραυγή

Ερχόμαστε, δεν ξέρω από πού, και «γόννα το γόννα» (Κική Δημουλά) μπαίνουμε στην κοιλιά της μάνας μας. Κι εκεί μέσα στη σίγουρη μοναξιά μας μένουμε για εννέα (9) μήνες. Και έρχεται η ώρα να βγούμε. Και το έβγα μας συνοδεύεται με μια «κραυγή αγωνίας». Τί μας συνέβη; Γιατί κρυνόμαστε; Άγνωστο! Μόνο αισθανόμαστε κάποια χέρια, τα χέρια της μανούλας που είναι πλάσμένα για να γίνουν μια ζεστή αγκαλιά, σκουπίζουν τα αίματα του τρυφερού κορμιού μας και η γλυκιά φωνή της καϊδεύει τ' αυτιά μας: «Σώπα, καρδούλα μου, σώπα!»... Μα εμείς δεν σωπαίνουμε γιατί αισθανόμαστε ξαφνικά έρημοι και απροστάτευτοι· και φοβόμαστε. Φοβόμαστε γιατί χάσαμε την προηγούμενη σιγουριά μας και τώρα δεν βλέπουμε, μήπως και δεν ακούμε(;), αισθανόμαστε «κάτι» γύρω μας αλλά αγνοούμε το πού βρισκόμαστε.

Το κλάμα σε λίγο σταματά από την κούραση και αποκοιμιόμαστε. Αργά και σταθερά με το πέρας του καιρού τα μάτια μας ανοίγουν και οι αισθήσεις παίρνουν μπρός και ... δουλεύουν. Με βήματα πολύ προσεκτικά γνωρίζουμε τους αγαπημένους μας, αποκτούμε εμπειρίες από το περιβάλλον μας και λίγο-λίγο ξανοιγόμαστε πρώτα

προς τους οικείους μας και μετά προς την πολύβουη κοινωνία μετέπειτα και μας δημιουργείται η ψευδαίσθηση πως δεν είμαστε πια μόνοι σ' αυτόν τον κόσμο. Παρ' όλα αυτά, όσα χρόνια και αν περάσουν, κρατάμε μέσα μας ένα χώρο κρυφό, αφανέρωτο και απάτητο· ένα «τόπο» απόρρητο. Εκεί μέσα αποθηκεύονται όλες οι ανομολόγητες αγωνίες, ενοχές, καλές και κακές σκέψεις και πράξεις μας, νόμιμες και παράνομες ενέργειές μας και ων ουκ εστί τέλος!

Εκεί, σ' αυτήν την άγνωστη για τους άλλους περιοχή, δεν υπάρχει κανένα ανχνάρι από ανθρώπινο πόδι. Εκεί κανένα μάτι δεν αφήνουμε να κοιτάξει. Εκεί κανένα χέρι δε σάλεψε. Είναι τα άδυτα της μονάδας μας εκεί, και τα φυλάμε νυχτοήμερα από όλους τους ανθρώπους. Ούτε το παιδί μας χωράει εκεί, ούτε η μητέρα, ούτε ο αδελφός, ούτε η αγαπημένη γυναίκα. Αν κινηθούν τα χέρια μας εκεί γύρω σ' αυτόν τον χώρο, θα είναι για ν' αποκρούσουν. Εκεί τα δάχτυλά μας δεν αφήνουν ούτε στιγμή το «σκαντάλι της ακοίμητης βάρδιας». Είναι μεγάλη και σπουδαία αυτή η απάτητη περιοχή. Εκεί είναι το πολιτικό κέντρο της προσωπικότητάς μας. Εκεί ο εαυτός μας είναι απομονωμένος από όλους τους συνανθρώπους. Τόσο απομονωμένος και περισσότερο ακόμα και από το νησί της ανταρκτικής θάλασσας, όπου όλα είναι κλεισμένα πίσω από τα τείχη τού αιώνιου πάγου και της σιωπής.

Αυτό το καταλαβαίνουμε εμπειρικά κάθε φορά που η ύπαρξή μας περνά μια μεγάλη και επικίνδυνη κρίση. Όταν ξαφνικά έρχεται μια φοβερή ώρα και ο ορίζοντας κλειδώνεται σκοτεινός ένα γύρω στα μπλιγγια, νοιώθουμε τότε το έδαφος να φεύγει κάτω από τα πόδια μας και το λογικό μας τρέμει. Τότε καταλαβαίνουμε ξαφνικά πως κανένας άλλος άνθρωπος δε γίνεται να μας βοηθήσει αποτελεσματικά. Είμαστε άτομα απομονωμένα, πεταγμένα στην ακτή της φουρτουνιασμένης ζωής. Τόσο καλά το καταλαβαίνουμε αυτό, που ούτε δοκιμάζουμε να

καλέσουμε το συνάνθρωπό μας να απλώσει το χέρι. Ξέρουμε πολύ καλά, πως η γλώσσα που μιλάμε αυτές τις κορυφαίες ώρες, είναι ακατάληπτη από όλους τους άλλους, όπως στην εποχή του πύργου της Βαβέλ.

Μένουμε σπίτι

Μια τέτοια δύσκολη ώρα μας βρήκε τον φετινό Μάρτη 2020, όταν ξαφνικά ενέκυψε η πανδημία του κορωνοϊού και «περιορίστηκε» ο ορίζοντάς μας στα τέσσερα ντουβάρια της κάμαράς μας υπακούοντας- περισσότερο όσοι από εμάς βρισκόμαστε στις ... ευπαθείς ομάδες- στην εντολή: «Μένουμε σπίτι!», και βαριά ΜΟΝΑΞΙΑ καταπλάκωσε ψυχή μας!

Η πανδημία του κορωνοϊού είναι ανάμεσα στα άλλα μία βασανιστική πρόκληση να διαπιστώσουμε εάν έχουμε τη δυνατότητα να ζήσουμε μόνοι, μακριά από τις δράσεις, τα γεγονότα και τις ευχάριστες κατ' επιλογήν εναλλαγές των εικόνων, που κατά τεκμήριο συνήθως λειτουργούν σαν άχρωμες ψηφίδες επικάλυψης της μοναξιάς. Αυστηρά περιορισμένοι στα σπίτια μας καλούμαστε στο εξής να διαχειριστούμε τον χρόνο, τον φόβο και την αβεβαιότητα. Ο «COVID-19» σπέρνει τον θάνατο και δοκιμάζει τις αντοχές του ανθρώπου. Ένας που διάβασε έστω και μία φορά την Καινή Διαθήκη μπορεί εύκολα να ανακαλέσει στη μνήμη του όσα περί εσχάτων έλεγε ο Χριστός, καθώς ιστορεί ο Ευαγγελιστής Ματθαίος στα λεγόμενα εσχατολογικά κεφάλαια (22-26): «...και έσονται λιμοί και λοιμοί¹ και σεισμοί κατά τόπους· πάντα δε ταύτα αρχή ωδίνων» (Ματθ. 24,8).

Γίνεται όλο και πιο πολύ συνειδητό ότι ο ακούσιος περιορισμός μας μέσα σε λίγα τετραγωνικά μέτρα, μακριά από τη φύση, δοκιμάζει την ψυχική μας υγεία.

«Μένουμε σπίτι» υποχρεωτικά και η μόνη φωνή και παρηγοριά έρχεται από τα ΜΜΕ, την τηλεόραση και το διαδίκτυο. Αλλά και αυτά το μόνο που καταφέρνουν είναι να επιτείνουν

ακόμα περισσότερο τη μοναξιά μας. Κάθε φορά που αποφασίζουμε να τα χρησιμοποιήσουμε σαν πηγή ειδήσεων ή ψυχαγωγίας, μας μαυρίζουν την ψυχή και μας φορτώνουν με ασήκωτο πένθος. Βλέπουμε και ακούμε καθημερινά στην τηλεόραση και διαβάζουμε στις εφημερίδες και το διαδίκτυο τους κατά χιλιάδες συνανθρώπους μας να υπερβαίνουν το σύνορο της ζωής! **Φέρετρα, φέρετρα, φέρετρα ... και Μνήματα, μνήματα, μνήματα !!! ...**

Μπροστά σε τέτοιο αποκρουστικό θέαμα το λόγια του Σισών αυθόρμητα ανεβαίνουν στα πικραμένα χείλη μας:

«Ὁρῶν σε τάφε, δειλιῶ σου τὴν θέαν καὶ καρδιοστάλακτον δάκρυ χέω, χρέος τὸ κοινόφλητον εἰς νοῦν λαμβάνων, πῶς οὖν μέλλω διελθεῖν πέρας τοιοῦτον; Αἶ, αἶ, θάνατε, τίς δύναται φυγεῖν σε»; Και σε ελεύθερη απόδοση: «Βλέποντάς σε, τάφε, δειλιάζω στη θωριά σου, και στάλες-στάλες δάκρυα χύνω από την καρδιά μου, φέροντας στον νου μου το χρέος που τού οφείλουμε όλοι (δηλαδή τον θάνατον). Πώς και εγώ μέλλω να διαβώ τέτοιο τέλος; Αἶ, αἶ, θάνατε, ποιος μπορεί να σου ξεφύγει;

(Ὁσιος Σισῶης ὁ Αἰγύπτιος μπροστά στον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου). Πηγή: <http://users.uoa.gr>).

Την ημερήσια έρμη της μοναξιάς μας ακολουθεί η σκοτεινή νύχτα άλλοτε με επιύλτες και άλλοτε πάλι με γλυκά όνειρα («νήδυμος ύπνος» κατά τον Όμηρο, Ιλιάδα Β 2). Τότε ο Μορφέας, ο θεός του ύπνου², αποκοιμίζει τον «Κέρβερο»³ της συνείδησης και ανοίγει ένα κρυφό μονοπάτι που αρχίζει από τον βαθύτατο «απάτητο» εσωτερικό μας χώρο και καταλήγει στην επιφάνεια της συνείδησής μας. Μέσα από το μονοπάτι αυτό περνούν, όταν απελευθερώνονται κάποια απόρρητα στοιχεία του εαυτού μας (γίνεται κάτι σαν ... «άρση απορρήτου του τηλεφώνου μας», όπως θα το λέγαμε σήμερα!). Τα στοιχεία αυτά τα παίρνει στη συνέχεια η

μήμη και τα χρησιμοποιεί σαν υλικά για να «χτίσει», συνειρμικά, τεχνητά παρελθόντα και συνδυάζοντάς τα με τις αναμνήσεις τα μεταμορφώνει σε μελλούμενα σχέδια, παράξενες ονειροφαντασίες ή τερατώδεις εικόνες, όπως οι σταλαχτίτες στα βάθη ενός σπηλαίου. Και δεν υπάρχει άνθρωπος επάνω στη γη που τις παραγμένες νύχτες της μοναξιάς και όχι μόνο να μη ... «χτυπήθηκε» από τέτοια «ν'νοιροφαντάσματα», τα οποία τον συγκλόνισαν τόσο πολύ, ώστε να τον συνοδεύουν και στο ξύπνιο του και για όλη την υπόλοιπη ζωή του.

Μια σκάλα «ονειροφάντασμα»

Ας μου επιτραπεί να περιγράψω εδώ όσο μπορώ εναργέστερα ένα συγκλονιστικό προσωπικό **βίωμα-ονειροφάντασμα** που άρχισε πριν πολλά - πολλά χρόνια στην ορεινή Κορινθία και ...«συμπληρώθηκε» το περασμένο Καλοκαίρι στο αγαπημένο γενέθλιο χωριό το Κάντισκο (νυν Δροσοπηγή Κονίτσας).

Δυσκολεύτηκα πολύ ώπου να πάρω την απόφαση να το δημοσιοποιήσω. Πρώτα γιατί είναι ένα θέμα που δεν έχει αξία και ενδιαφέρον για κανέναν άλλο και δεύτερον γιατί πρέπει να «φανερώσω» κάποια ... «μυστικά!» του «απάτητου» -όπως τον χαρακτήρισα παραπάνω- χώρου του εσωτερικού μου κόσμου, για πράγματα που βρίσκονται στα ανήλιαγα υπόγεια τού Είναι μου. Στην περίπτωση αυτή ο λόγος παίρνει το δρόμο και τη μορφή μιας εξομολόγησης = απολογίας. Εξομολόγηση, η οποία εξωτερικεύεται όχι για λόγους υστερόβουλους, αλλά απλά για μια ελάφρυνση του ψυχικού βάρους που κουβαλάω μέσα μου· ένα εφιαλτήριο για μια νέα αρχή. «Ο πίπτων και εγειρόμενος».

Εξομολόγηση, λοιπόν, καθαρή και «ξεφλουδισμένη» από κάθε στοιχείο υπερβολής. Θα φανεί, ίσως, σαν φαντασιοπληξία ή παραμύθι, αλλά, δυστυχώς για μένα, είναι η ωμή πραγματικότητα. Γιατί από την εμφάνισή αυτού του ονειροφαντάσματος μέχρι σήμερα εγώ συν-

τροφεύω άλλοτε τον Σίσυφο κι άλλοτε τον Προμηθέα...!

Περιμένοντας την ανατολή του ήλιου

Αρχίζω την «απολογία» μου παίρνοντας τα πράγματα με τη σειρά και από την αρχή, με την παράκληση να μού συγχωρεθεί από τον αναγνώστη το «κουσούρι» της αδυναμίας και φλυαρίας μου να ξεκινώ πάντα από πολύ μακριά:

Το Καλοκαίρι που έφυγε (2019) -έχοντας μικρύνει κατά πολύ την απόσταση που με χωρίζει από το αόρατο τέρμα μου!- ήταν και είναι για μένα ένας μεγάλος σταθμός της ζωής μου -ίσως ο τελευταίος- και μια σκληρή δοκιμασία. **Δοκιμασία**, η οποία, ευτυχώς, δεν ήταν και δεν είναι σωματική- οργανική (δοξασμένο το όνομα του Θεού, αισθάνομαι πως τα περισσότερα «ζωτικά» μου όργανα λειτουργούν «σχετικώς καλά»: Δόντια, πόδια, αυτιά, και μάτια είναι μέχρι στιγμής και για την ηλικία μου σε «ανεκτή» κατάσταση, αλλά ήταν **δοκιμασία συναισθηματική**, (Έφυγαν από κοντά μου πολλά αγαπημένα πρόσωπα), μα πάνω από όλα ήταν δοκιμασία **«Γεροντική»**, ένα ξαφνικό και απρόσμενο **αίσθημα μοναξιάς** («μεγάλα κι υψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη». Κ. Καβάφης)! Κάτι που ποτέ μέχρι την ώρα εκείνη δεν είχα αντιμετωπίσει.

Το αίσθημα αυτό και τις συνέπειές του θα προσπαθήσω να περιγράψω στη συνέχεια. Όσα θα ειπωθούν, αν και μοιάζουν με ιστορίες του βαρόνου Μινχάουζεν, το επαναλαμβάνω, είναι «γεγονότα», είναι η ωμή πραγματικότητα! («Η λεγόμενη πραγματικότητα είναι κάτι μόλις και λίγο πιο πραγματικό από το όνειρο». Κ. Τσάτσος - «...και ζούμε τη φθορά/ πάνω σε μια ελάχιστη πραγματικότητα». (Οδ. Ελύτης, στο «Μαρία Νεφέλη»).

Αρχή ...«παραμυθιού»:

Κάθε Καλοκαίρι -όπως και το συγκεκριμένο 2019- επισκέπτομαι (και ελπίζω να μου δώσει την ευκαιρία ο ύψιστος ζήσω να το επισκεφθώ

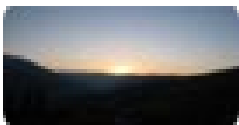
και το 2020, γι αυτό και χρησιμοποιώ ενεστώτα), το γενέθλιο χωριό μου –το Κάντσικο (νυν Δροσοπηγή)– όπου «αναβαπτίζομαι» σωματικά και ψυχικά.

-**Σωματικά**, γιατί πρωί, πρωί κάνω τους μεγάλους περιπάτους μου στο πάλαι ποτέ αμπέλι μας στην Αλατσιά, στους κήπους και στα στενά δρομάκια των περιβολιών, αναπνέοντας το καθαρό και δροσερό αεράκι του πεύκου, του έλατου και της οξιάς, που έρχεται από τα γύρω δάση των αντερεισμάτων της Πίνδου.

-**Ψυχικά**, επειδή **τώρα** ως συνταξιούχος μπορώ να απολαμβάνω την ηρεμία, τη γαλήνη, τον ράθυμο ρυθμό της ζωής και ο,τι στερήθηκα στα παιδικά και νεανικά μου χρόνια⁴.

Τί αγαλλίαση!... Τί μακαριότητα!!! Να σηκώνεσαι πριν ξημερώσει και πίνοντας το καφεδάκι σου στο μικρό (1,5x3,00μ.) μπαλκονάκι του πατρικού σου σπιτιού, να περιμένεις, μέσα στη σιωπηλή απεραντοσύνη του «Κόσμου», την ανατολή του ήλιου από το απέναντι «Ρουσιοτάρι» του Βοΐου.

Κι εκεί, μέσα στην **ευδία σώματος και ψυχής, ονειροπολώντας ν' αφήνεις «αμολυτό» το νου σου να τριγυρίζει αμέριμνα στα περασμένα, τα τωρινά και τα μελλούμενα της ζωής σου.**

«Στέκω στο διάσελο και πίσω μου κοιτάζω όσα έζησα και μπρος μου προοιωνίζομαι πως θα ζήσει ο αληθινός εαυτός μου όταν ο σωματικός θα έχει εκλείψει»

»Ο άνθρωπος τη ζωή που έζησε δεν μπορεί πια να τη διορθώσει. Είναι χαραγμένη ανέκκλητα. Και όταν έχει όλη τη ζωή πίσω του και την κρίνει, είναι καταδικασμένος να τη δεχθεί όπως την έζησε, με όλα τα λάθη της, όλες τις αστοχίες της»⁵.

Σε μια τέτοια ώρα με βρήκε το χάραμα της 17^{ης} του περασμένου Αυγούστου (2019). Αναδιφώντας τά του περασμένου βίου μου, «έπεσα επάνω» (ξαναθυμήθηκα) σε μια παλιά **σκηνή— όραμα**, («Ό,τι να δεις — καλώς το βλέπεις / αρκεί να' ναι: Αναγγελία». Οδ. Ελύτης, στο «Μαρία Νεφέλη»), που τη θεωρούσα **τότε** άνευ σημασίας στην αφετηρία της, ασήμαντη και ξεχασμένη στα ...«κουτάκια της μνήμης», η οποία με ανάγκασε **τώρα** να συνέλθω «εις ευτόν», να ξανακοιτάξω πίσω τη στράτα της μέχρι την ώρα εκείνη διανυθείσης ζωής μου και να πάθω «ταράκουλο»!⁶ (με την αρχαιοελληνική σημασία της λέξης).

Ας γυρίσουμε λίγο πίσω το ρολόι του χρόνου: Είναι Φθινόπωρο του 1968 . Στους Καλιάνους Κορινθίας υπηρετούσα ως δάσκαλος. Στο Υψηλό Ολυμπίας Ηλείας υπηρετούσε ως δασκάλα η τότε μνηστή μου και νυν σύζυγός μου. Εκεί την επισκεπτόμουν κάθε φορά που υπήρχε κάποιο τριήμερο αργίας των σχολείων η Σαββατοκύριακα. Η ακολουθητέα διαδρομή από Καλιάνους μέχρι το Υψηλό ήταν: Στυμφαλία-Καστανιά-Γκούρα-**Φενεός*** (γενέτειρα του Απόλλωνα) –Κλειτορία- Λυκούρια- Βυτίνα - Τρίπολη- Λαγκάδια Αρκαδίας –Υψηλό αρχαίας Ολυμπίας και αντίστροφα. (**Σημείωση** : Θα χρησιμοποιώ στη συνέχεια τον όρο «η Φενεός» που ήταν το όνομα της αρχαίας πόλης).

Αυτοκινητόδρομος χωρίς άσφαλτο στο μεγαλύτερο μέρος του, ανηφορικός μέχρι τη Φενεό, πολύωρο, δύσκολο και κουραστικό ταξίδι. Αλλά τα νιάτα είναι νιάτα, τρέχουν ν' ανταμώσουν τη ζωή και δεν δίνουν σημασία σε τέτοιες ... λεπτομέρειες!

Απόγευμα Σαββάτου, λοιπόν, εκείνου του φθινοπώρου (1968, στα 33 μου χρόνια) ξεκίνησα από τους Καλιάνους για το Υψηλό.

—*Μου άρεσε να περπατώ στο σκοτάδι ή να οδηγώ τις βραδινές ώρες. Πάντα με σαγήνευε εκείνο το παράξενο «σφίξιμο» της καρδιάς από κάποιον αόριστο φόβο και η «ανατριχίλα» της*

μοναξιάς της νύχτας.

Ακολουθώντας τη διαδρομή που περιέγραφα παραπάνω, και μετά από περίπου δύο ώρες οδήγησης, έφθασα στη μοναδικής φυσικής ομορφιάς κοιλάδα της Φενεού, διέσχισα το μικρό της κάμπο, (ο κάμπος αυτός μετατράπηκε το 1990 σε τεχνητή λίμνη, τη σημερινή «λίμνη ΔΟΞΑ» σε υψόμετρο 900 μέτρων), ανηφόρισα προς την κορυφή του βουνού -είχε πια σουρουπώσει όταν έφθασα στο διάσελο με τη Βυτίνα. Εδώ υπήρχε ένα εξωκλήσι (νομίζω, αφιερωμένο στον Προφήτη Ηλία) και στον περίβολό του έκανα πάντα την πρώτη μου στάση, για μια ανάσα και ένα τσιγάρο. Να ξεκουραστώ εγώ και να «κρυώσει» και τη μηχανή του το μάρκας «Χίλμαν» σαβαλάκι μου, ώστε με καινούργιες δυνάμεις να συνεχίσουμε το δρόμο μας.

Ονειροφαντασία:

Η βραδιά εκείνη ήταν φεγγαρόλουστη. Κάθισα, ως συνήθως, στο πεζούλι πλάι στην είσοδο της εκκλησίας και άναψα τσιγάρο⁷. Τράβηξα μια βαθιά ρουφηξιά, σήκωσα ψηλά το κεφάλι μου και στη συνέχεια άφησα να φύγει από το στόμα μου σιγά, σιγά ο καπνός που είχα εισπνεύσει κάνοντας «δαχτυλιδάκια» στον αέρα. Εντωμεταξύ από την κούραση τα μάτια μου γλάρωσαν, τα μέλη μου «λύθηκαν» και σε υπναλέα κατάσταση η φαντασία μου άρχισε να οργιάζει περιπλανώμενη στον κάμπο της Φενεού. Σ' αυτήν την περιπλάνηση η χωρίς χαλινάρι «αλήτισσα» του νου, η φαντασία, βλέπει και τί δε βλέπει στη γύρω φύση και κάτω μέσα στον κάμπο. Και τί δεν «ανασταίνει» από την ελληνική μυθολογία και την ιστορία:

- Τον Ηρακλή να σκάβει τις καταβόθρες για να διώξει τα νερά των ποταμών Όλβιος και Δόξα που λίμναζαν εκεί.

- Τη θεά Δήμητρα να κατεβαίνει στον Άδη από αυτές τις καταβόθρες (θεωρούνταν μία από τις πύλες για τον κάτω κόσμο), όταν έψαχνε την κόρη της Περσεφόνη.

- Το μεγάλο καυγά του Ηρακλή με τον Απόλλωνα, για τον τρίποδα των Δελφών.

Χαριτωμένος ο μύθος. Με την άδεια του υπομονητικού αναγνώστη, ας μου επιτραπεί να του αφιερώσω λίγα λόγια παραπάνω: Ο μύθος αυτός λέει πως κάποτε ο Ηρακλής πήγε (μετά τον φόνο του Ίφιτου) – στο Μαντείο των Δελφών- για να ρωτήσει πώς θα μπορούσε να εξιλεωθεί και να «καθαριστεί» από την αμαρτία. Το μαντείο δεν του έδινε αρχικά χρησμό. Τότε ο Ηρακλής, οργισμένος, άρπαξε τον τρίποδα της Πυθίας και τον έφερε στην Φενεό με σκοπό να ιδρύσει εκεί άλλο μαντείο. Στην Φενεό όμως τον περίμενε ο αδελφός ο Απόλλωνας. Βλέποντας ο Δίας τα αδέλφια έτοιμα να «μαλλιοτραβηχτούν» ρίχνει ανάμεσα τους κεραυνό, (όπως κάνουν τα ... Μ.Α.Τ., ρίχνοντας δηλαδή «χειροβομβίδες κρότου-λάμψης» μέσα στο πλήθος των διαδηλωτών...) και ο καβγάς σταμάτησε εκεί. Ο Απόλλωνας πήρε πίσω τον τρίποδα και τον πήγε ξανά στους Δελφούς και ο Ηρακλής το χρησμό που ήθελε..Βέβαια κανένας αρχαιοελληνικός μύθος δεν δημιουργήθηκε τυχαία. Κι εδώ θα μπορούσε κανείς να ισχυρισθεί ότι εννοεί (ο μύθος) πως στον κόσμο μας επικρατεί πάντοτε «το δίκαιο του ισχυροτέρου».

Μέσα σε τούτον τον αχταρμά της μυθολογίας και της εικονικής πραγματικότητας, «ανακατεύει» (η φαντασία μου) και τον εαυτό μου με τον πιο παράξενο τρόπο: Είδα, σαν σε όραμα <-> οπτασία, ότι είχα ανεβεί προηγουμένως μια πλατιά σκάλα, που ξεκινούσε από την πεδιάδα της Φενεού και κατέληγε στα πόδια μου (καμιά «μικρομέγαλη αναίδεια» ή ιεροσυλη σκέψη για υπαινισμό ή σύγκριση με τη σκάλα του Ιακώβ!). Είχε, λέει, 33 σκαλοπάτια, όσα και τα χρόνια της μέχρι τότε ζωής μου. Σε κάθε σκαλοπάτι κινούνταν μάλλον χαρούμενα αλλά δυσδιάκριτα, σαν σκιές, γνωστά και άγνωστα πρόσωπα σε ακαθόριστες και συγκεχυμένες σκηνές από τα περασμένα!

Παραξευύτηκα με αυτήν την εικόνα<->οπτασία, αλλά έως εκεί, γιατί η «κάφτρα» του τσι-

γάρου έκαψε τα δάχτυλά μου και διέκοψε τη ροή του «ονειροπαρραλλυρίματός» μου. Γέλασα μέσα μου με τα «καμώματα» του μυαλού μου. Σηκώθηκα, έσβησα με σάλιο τη γόπα του τσιγάρου και ξεκίνησα για τον προορισμό μου.

Η σκηνή εκείνη, κάθε φορά που πήγαινα από το τώρα στο τότε, επανερχόταν περιοδικά στο νου μου με την ίδια και απαράλλαχτη μορφή μέσα στο όμορφο φυσικό περιβάλλον του προφήτη Ηλία Φενεού. Συνοδευόταν πάντοτε από μια γλυκιά νοσταλγία και θύμισες ευτυχισμένων ημερών, προσώπων, σχημάτων κλπ. [Ακόμα και τα θλιβερά γεγονότα -με εξαίρεση τις οδυνηρές εμπειρίες της «ντροπής»- που με τον καιρό έχουν χάσει την πικρή τους γεύση, τώρα είναι υποφερτά. (Ε.Π. Παπανούτσος)].

Έφευγε δε (το «όραμα») απροσδόκητα και ήσυχα όπως είχε έρθει, αφήνοντάς μου ένα γλυκό νεανικό μειδίαμα όπως την πρώτη φορά. Ξαναζούσα έτσι τις χαρές εκείνου του καιρού και το πλήθος των φαντασιοπληξιών που μόνο ο νους κατασκευάζει στα όνειρα.

*«Η ονειροφαντασία ενός κόσμου ατομικών ψυχών που μάλιστα επικοινωνούν με τον κόσμο μας έχει μια απέραντη γοητεία. Όλοι κάποτε πί-
νουμε από αυτό το όπιο».* (Κ. Τσάτσας.).

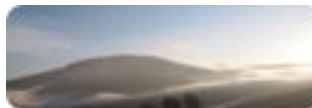
Αυτά μέχρι την 16^η Αυγούστου 2019, που είχα την τελευταία «επίσκεψή» της. Τούτη τη φορά η ονειροφαντασία της Φενεού δεν είχε καμιά σχέση με την παλιά. Αντί να με «μεταφέρει νοερά» στην εκκλησιά του Προφήτη Ηλία στο όμορφο περιβάλλον της Φενεού, όπως γινόταν πρώτα, με «ξεμπάρκαρε» στη γυμνή κορυφή του βουνού Μουχέτσι Βοΐου, μου προκάλεσε μεγάλη ταραχή («ταράκουλο»), έφερε τα πάνω κάτω της ζωής μου και όταν έφυγε μού άφησε πολλές ανοιχτές πληγές, ατέλειωτα αναπάντητα ερωτήματα και μεγάλα ερωτηματικά που συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

Ας γίνω σαφέστερος: Βρίσκομαι στο χωριό μου, το Κάντισκο (Δροσοπηγή Κονίτσας). Είναι βαθιά χαράματα της 17^{ης} Αυγούστου 2019. Ση-

κώθηκα από το κρεβάτι μου πριν ξημερώσει- όπως έκανα σχεδόν κάθε μέρα- παρασκεύασα το καφεδάκι μου, πήρα την κούπα με τον καφέ και βγήκα στο μπαλκόνι. Κάθισα στο ξύλινο παγκάκι που ο ίδιος με τα χεράκια μου έχω κατασκευάσει. Γύρω μου απέραντη ησυχία- νεκρική σιγή!. Ακόμα και τα νυχτοπούλια έχουν σιγήσει. Οι Καντσιώτες κουρασμένοι από το τριήμερο γλεντοκόπημα του 15Αύγουστου πανηγυριού κοιμούνται «τον ύπνο του δικαίου». Βολεύτηκα στη θέση μου όσο πιο αναπαυτικά μπορούσα, τράβηξα μια ρουφηδιά καφέ, άφησα το βλέμμα μου να περιπλανηθεί στις απέραντες σκοτεινές αυτή την ώρα βουνοκορφές της Πίνδου και στο αχανές του ουρανού, έκλεισα μετά τα μάτια μου και έπεσα σε ένα είδος νάρκης, (ίσως και να αποκοιμήθηκα), και περίμενα το όμορφο γλυκοχάραμα.

Κι εκεί ανάμεσα σε ύπνο και ξύπνιο ήρθε και πάλι απρόσκλητη στο προσκήνιο της συνείδησής μου η παλιά εικόνα-φάντασμα της Φενεού αλλά τώρα δεν είχε, όπως προανέφερα, καμιά σχέση με κείνη την παλιά γλυκιά ανάμνηση: Ήταν τρομακτική, αποτρόπαια και εφιαλτική. Ήταν μια εικόνα<-> εφιάλτης που σε στέλνει κατευθείαν στην κόλαση:

Βρέθηκα, λέει, καθισμένος στη στρογγυλή κορυφή ενός γυμνού βουνού. Είναι το απέναντί μου «Μπουχέτσι». Από τα πόδια μου ξεκινάει μια πελώρια πλατιά σκάλα, που φτάνει μέχρι κάτω στο «Μπουγάζι» του Σαρανταπόρου κοντά στο Επταχώρι και χάνεται μέσα σε ένα αδιαπέραστο σύννεφο πυκνής ομίχλης- στην ανυπαρξία. ... Τα περίπου 84 σκαλιά της (όσα και τα χρόνια

μου) ήταν τώρα έρημα από πρόσωπα και πράγματα ή έστω άγνωστες σκιές!

Το σκηνικό αυτό με κατατρόμαξε. Κρύος ιδρώτας κύλησε στη ραχοκοκαλιά μου. Το κορμί μου πάγωσε και άρχισα να τρέμω!... Κοίταξα γύρω μου αλαφιασμένος. Η καρδιά μου χτυπά γρήγορα και ακανόνιστα. Ο ορίζοντας συρρικνώθηκε τόσο που δεν βλέπω ούτε δυο βήματα μπροστά μου. Είμαι ολομόναχος. Ένα κούρβουλο χωρίς φυλλωσιά στην κορυφή του βουνού. Έρημος μέσα σε μια απέραντη παγωμένη καταχνιά. (**Βαθύ, βαθύ το δάσος της γεροντικής ερήμωσης**». Γ. Ρίτσος).

Και ξένος! Ξένος από όλους και από όλα τα γύρω μου!.

«Εφυγαν όλοι τους /άλλος γι αλλού/καθένας με τον τρόπο το δικό του / [...] κι έμεινα μόνος /να λογαριάζω τις απώλειες/ και να μετράω τους νεκρούς που κουβαλάω/φυτεμένους στο κορμί μου».

Είμαι αλαλιασμένος. Δεν ξέρω τί να κάνω! Μόνη διέξοδος η σκάλα. Μέσα στον πανικό μου άρχισα να κατεβαίνω ένα-ένα τα σκαλιά της μέχρι που έφτασα στο τελευταίο, εκεί που άρχιζε η ομίχλη. Και ξαφνικά, σαν να έσπασε το σκαλί κάτω από τα πόδια μου, άρχισα να βυθίζομαι στο ΚΕΝΟ. Η αγωνία και ο τρόμος σιγά-σιγά τυλίγουν το κορμί μου. Τα πόδια μου «ξυλιάζουν». Η ανάσα μου κόβεται και μια αόρατη θηλιά σφίγγει το λαιμό μου... Προσπαθώ να ξεφύγω. Αισθάνομαι να θαλασσοπνίγομαι. Χτυπώ τα χέρια μου δεξιά-αριστερά προς όλες τις κατευθύνσεις. Ψάχνω με το βλέμμα μου για κάποιο στήριγμα, μια σανίδα σωτηρίας. Μάταια! ... Βυθίζομαι όλο και πιο βαθιά σαν κάποιος να με τραβάει από τα πόδια προς τα κάτω... Η ομίχλη έφθασε μέχρι το λαιμό μου και κοντεύει να με καταπιεί ολόκληρο... Κι εκεί, μέσα στη θανατερή αγωνία, παίρνω μια βαθιά ανάσα και με όλη τη δύναμη των πνευμόνων μου βγάζω(;) μια ουρανομήκη κραυγή, η καλύτερα ένα απελπισμένο ουρλιαχτό: Βοήθεια! ...Βοήθεια!... Βοήθεια!...

Και, ω του θαύματος! Αμέσως ένιωσα πίσω μου δυο αόρατα χέρια να με πιάνουν από τις μασχάλες, να με τραβούν προς τα πάνω, να με βγάλουν από την ομίχλη, να με ακουμπούν στο πρώτο σκαλί και μια φωνή (γλυκιά, σαν να ήταν της μανούλας μου!...) να μου λέει: —«Μη φοβάσαι, αγόρι μου! Ησύχασε! Ηρέμησε! Όλα τελείωσαν...!».

Στο υποτιθέμενο άκουσμα αυτής της φωνής χαλάρωσα. Άνοιξα με κόπο τα βαριά ματόκλαδά μου και, τρέμοντας, κοίταξα γύρω σαν χμένος: ΑΠΕΡΑΝΤΗ ΕΡΗΜΙΑ!. (**«Θάνατον εισορώ πέλας**». Ευριπίδης).

Ονειρόδραμα (ή «βλακόδραμα»): Τέλος!

Πόση ώρα κράτησε ο τρομερός τούτος επιήλτης δεν το ξέρω. Ξέρω μόνο πως, όταν συνήλθα, ήμουνα κάθιδρος και η καρδιά μου φτερούγιζε ακόμα, ενώ ο ήλιος στην ώρα του είχε βγει από το Ρουσιοτάρι και μου χάιδευε το πρόσωπο με τις ζεστές του ακτίνες!

Μέσα σε αυτήν τη θολούρα από τον επιήλτη και το αγουροξύπνημα, αφού χαλάρωσα και ηρέμησα, το μυαλό μου πάσχιζε να βάλει σε μια τάξη όσα προηγήθηκαν και να δώσει μια λογική εξήγηση για τα ανεξήγητα. Και κυρίως για να βρει απάντηση στο γιατί εκείνη η τόσο «γνωστή» και ευχάριστη εικόνα της Φενεού ενώ πρώτα ερχόταν σαν «γλυκιά νοσταλγία των περασμένων», τώρα ήρθε σαν επιήλτης και μου έφερε αγωνία, φρίκη, απόγνωση και πρωτόγνωρη Μοναξιά;

«...Εις όνειρα κιανείς δεν πρέπει να πιστεύγει και τα ονειροφαντάσματα ξύπνου να μη γυρεύγει» [...] «... Κι αν τα ονειροφαντάσματα δύναμην έχουν τόση, τι ξάζει το φταξούσιο στον άνθρωπο κι η γνώση;» =Τι αξία έχει για τον άνθρωπο το αυτεξούσιο — η ελεύθερη βούληση, η επιστημονική γνώση (Βιτσέντζος Κορνάρος, Έρωτόκριτος . Δ)188 και Δ 137-38).

Τα σημάδια των γηραιών

Αναπάντεχα ήρθε και μία απάντηση: Ο ήλιος είχε ανέβη «τρία θκέντιρια»⁸ στον ορίζοντα. Εντωμεταξύ ξύπνησε και η γυναίκα μου και κατά το συνήθειο της άνοιξε αμέσως το ραδιόφωνο και από τα ερτζιανά ξεχύθηκε στον αέρα μελωδία κλαρίνου και αργόσυρτη η φωνή του τραγουδιστή:

«Πανάθε μα σας γερατειά και σεις καημένα νιάτα [...] / που φύγατε αγλήγορα και μένα δεν ρωτάτε, / και πάλι σας αναθεμάστε».

Σαν τσουκτερή βιτσιά χτύπησαν τ' αυτιά μου οι στίχοι του τραγουδιού και ένα ερώτημα, μια απορία ανέβηκε στα χείλη μου:

—«Βρε, μπας και όλ' αυτά είναι «καμώματα» των γηραιών (η «αρχή της αιωνιότητας», κατά τον Αριστοτέλη) και δεν το έχω συνειδητοποιήσει;»

—«Καιρός να το συνειδητοποιήσεις», είπε μια φωνή από μέσα μου. «Σήμερα με τα τεχνικά μέσα που διαθέτουμε, (Ραντάρ, τηλεσκόπια, δορυφόρους κλπ.), αφουγκραζόμαστε και τους πιο μακρινούς ορίζοντες· κι' ωστόσο, δεν μπορούμε να αφουγκραστούμε τον διπλανό μας, δεν μπορούμε να αφουγκραστούμε τον ίδιο μας τον εαυτό!».

—«Μα είμαι γέρος;», επανέλαβα, «Εγώ δεν αισθάνομαι έτσι».

—«Μπορεί εσύ να μην το καταλαβαίνεις, αλλά η πραγματικότητα είναι ότι είσαι γέρος και μάλιστα γεροξεκούτης, γιατί δεν προσέχεις τα ... «μηνύματα» = «μονοπάτια της καταχνιάς» που σου στέλνει ο άγγελος του Κυρίου, ο Μιχαήλ;! Μού απάντησε κάπως ειρωνικά η ίδια εσωτερική φωνή, και συνέχισε:

• «Και η ερμηδιά, το άγχος και η ΜΟΝΑΞΙΑ που ένοιωσες προηγουμένως τί ήταν; Ήταν τα πρώτα χαρακτηριστικά σημάδια των βαθιών γηραιών. Και δεν είναι τα μόνα. Ας απαριθμήσουμε μερικά από τα πιο εμφανή:

• «Για υπολόγισε πόσες φορές έψαξες για τα γυαλιά σου ενώ τα φορούσες;»

• «Πόσο παιδεύεσαι να θυμηθείς τον τίτλο και το όνομα του συγγραφέα ενός πρόσφατου βιβλίου που διάβασες;»

• «Για κοίταξε πόσο οι σωματικές σου δυνάμεις έχουν εξασθενήσει, τα χέρια σου έχασαν τη δύναμη και τη σταθερότητά τους και ενώ πρώτα ήσουν αεικίνητος, τώρα περπατάς ελάχιστα η καθόλου;»

• «Για εξέτασε γιατί τελευταία έχεις ανάγκη όλο και περισσότερο για ύπνο;»

• «Για πρόσεξε πως όλο και περισσότερο περιορίζεις τις επαφές σου με τον κόσμο και πόσο απρόθυμος είσαι για επισκέψεις ακόμα και σε δικού σου συγγενείς και φίλους;»

• **«Και το πιο χτυπητό χαρακτηριστικό:** Αν προσέξεις θα δεις πως γύρω από τους ογδονταπεντάρηδες εξυφαίνεται μια συνήθως καλοπροαίρετη(;) και καθολική συνομωσία για να καλυφθεί μια απορία: «Μα ακόμα ζει αυτός;» «Καλέ κοίτα τι καλά που στέκεται;» «Περπατάει. Τάχει τετρακόσια;». Και όταν συναντιέσαι με κάποιον/α που είχες χρόνια να τον δεις και σου λέει: «Δεν άλλαξες καθόλου», «μια χαρά κρατιέσαι. Μπράβο! Πώς τα καταφέρνεις;». Σε τούτες τις ενοχλητικές απορίες είναι περιέργο που δεν αισθάνεσαι ότι κρύβεται πίσω από όλους τους καλούς λόγους που σου απευθύνουν οι πιστοί φίλοι που απλώς απορούν και οι πιστοί εχθροί που επιπλέον ενοχλούνται;».

• «Και πάνω απ' όλα: Δεν βλέπεις πως έχασες την υπομονή σου και δεν μπορείς να συγκεντρωθείς και να ολοκληρώσεις ένα έργο, μια δουλειά που την αρχίζεις;».

• Δεν βλέπεις την απώλεια αγαπημένων ανθρώπων της ηλικίας σου -συντρόφων, φίλων, συγγενών, με αποτέλεσμα να αισθάνεται κοινωνικά αποκλεισμένος; Δεν βλέπεις την πραγματικότητα; Όλοι ή σχεδόν όλοι οι ηλικιωμένοι συγγενείς σου και όχι μόνο «φύγανε» και αφήσανε εσένα -**«γκεσέμι»** (όπως χαριτωμένα σε λέει ο εξάδελφός σου, ο Κώστας ο Μάγγας -Κρούλης, -να οδηγήσεις. όσους μικρότερους

θα σε ακολουθήσουν «στης λησμονιάς την κρουσταλλένια βρύση».

—«Θέλεις κι άλλα»;

—«Όχι!», «Όχι!», απάντησα βιαστικά. «Αυτά μου αρκούν! Μοιάζουν όλα με τα σπλάχνα του Προμηθέα, που ενώ την ημέρα τα τρώει ο αετός, τη νύχτα εκείνα ξαναγεννιούνται για να συνεχιστεί αέναα το μαρτύριο του δεσμώτη...».

Από την εφιαλτική ημερομηνία εκείνη και μετά, «Ως φάσμα τρέχω τῆς νυκτὸς /μακράν του δρωῶντος κόσμου /καὶ ὅπου τάφος ἀνοικτὸς/ μοῦ φαίνεται δικός μου». (Γ. Σουρή), ξεκίνησε το μαρτύριό μου: Ἀγχος, ενοχές, τύψεις, ντροπή και τα συνακόλουθα: «Δεν υπάρχει μεγαλύτερη ντροπή για ένα γέροντα από το να μην έχει να παρουσιάσει άλλη απόδειξη πως έζησε εκτός από τα χρόνια του». (Σενέκας).

Σκέφθηκα και ξανασκέφθηκα μία-μία όλες τις επισημάνσεις που μου έκανε η «εσωτερική φωνή» και είδα πώς έχει δικίο.

Μεταφυσικές απορίες και αναπάντητα ερωτήματα

Αλήθεια γιατί, νιώθω μόνος και όταν δεν είμαι μόνος; Ποια θα είναι τα στερνά της ζωής μου; Πώς και πού θα ολοκληρώσω τον κύκλο του επίγειου βίου μου; Θα είναι στο σπίτι μου; (Ενα καρδιακό επεισόδιο την ώρα του ύπνου δεν θα ήταν άσχημη κατάληξη!). Χλωμό το βλέπω... Ίσως πάλι όσοι «νόμιμα» δικαιούνται να με κληρονομήσουν, θα με «παρκάρουν» σε κάποιο «Ευαγές Ίδρυμα», για να έχουν το κεφάλι τους ήσυχο, όταν το Αλτσχάιμερ θα έχει «αδειάσει» το κεφάλι μου από μυαλό; Ή μήπως ένα «ράντζο» σε κάποιο νοσοκομείο θα είναι το νεκροκρέβατό μου;

Γιατί βλέπω, χωρίς σημασία και καμιά αξία όλες τις θετικές ενέργειες ή τις πράξεις μου. Γιατί τώρα νιώθω τη ματαιότητα του κόσμου;

—«Ξέρεις τί σκεπτόμουνα σήμερα εδώ που καθόμουνα μοναχή μου;», μου είπε κάποια μέρα η αγράμματη μάνα μου όταν το μεσημέρι γύρισα

από τη δουλειά.

—«Όχι, ρε μάνα, πού να ξέρω τί σκεπτόσουνα;», απάντησα απορημένος.

—«Να! Σκεπτόμουνα: Πόσος κόσμος και ντου-νιάς πέρασε από αυτόν εδώ τον τόπο πριν γεννηθώ εγώ και πόσος θα περάσει αφού πεθάνω;».

Έμεινα ενεός μπροστά σε έναν τέτοιο προβληματισμό από μια αγράμματη γυναίκα. Απάντηση φυσικά δεν είχα να της δώσω

Γιατί νιώθω ένα είδος «παράλυσης» της θέλησής μου σαν κάποιος να με πότισε «μανδραγόρα» και απροθυμία για κάθε είδος δραστηριότητα, «βάνausη» η πνευματική; Τα τέτοιου είδους ερωτήματα και ερωτηματικά δεν έχουν ούτε τέλος, ούτε απάντηση!

Ο χρόνος που κύλησε, πήρε μαζί με όλα τα άλλα και την «ορμή» μου για γράψιμο και με φόρτωσε επί πλέον και με δύο από τις πιο βασανιστικές και ανυπόφορες «ασθένειες»: Την πνευματική αδράνεια και την αναβλητικότητα!

Αρχίζω μια εργασία και ενώ ξέρω ότι σε αυτήν πρέπει αποκλειστικά να συγκεντρωθώ, να υψώσω γύρω μου ένα τείχος μέχρι να την τελειώσω, αμέσως λογίων - λογίων φροντίδες και στενοχώριες, που όλες προέρχονται από τον γύρω μου κόσμο, αποσπούν την προσοχή μου και με αναγκάζουν να αναβάλω για άλλη ώρα αυτό που τώρα κάνω.

Σπαταλώ και χρονικά και ψυχικά τον εαυτό μου για πράγματα που ίσως δικαιολογημένα θα έπρεπε να με απασχολούν κάποια άλλη στιγμή. Τώρα, όμως, όχι. Γιατί διακόπτουν βίαια το αρχινισμένο έργο μου και με στέλνουν «ν' αρμενίσω στην τρικυμία του εαυτού μου, όπου με πιάνει ο μεγάλος τρόμος, η μεγάλη ανασφάλεια, η μεγάλη απδία, η μεγάλη ναυτία», όπως το λέει ο Νίτσε.

Συνέπεια όλων αυτών είναι να κλείνομαι στον εαυτό μου και να στρέφομαι ξανά προς τα πίσω, (μπροστά δεν υπάρχει ανοιχτός ορίζοντας!), να κοιτάζω για άλλη μια φορά ολόκληρη

τη μέχρι σήμερα διανυθείσα ζωή μου, να μη-
ρυκάζω τα περασμένα και να χάνομαι σε συγ-
κινητικές αναμνήσεις!

Αλήθεια σε αυτές τις «επιστροφές» πόσο μα-
κρινή μου φαίνεται η αφετηρία, ο ερχομός μου
στον κόσμο, «ο υπερούσιος και μυστηριακός
όλβος που συναρπάσει τη ζωή στην εωθινή
της ώρα;». Σε πόσους σκολιούς, δαιδαλώδεις
και ανηφορικούς δρόμους περπάτησα; Πόσα
εμπόδια συνάντησα και τα ξεπέρασα θεωρώντας
τα σκαλοπάτι για ένα καλύτερο «μέλλον», γιατί
υπήρχε μέλλον μπροστά μου. Τώρα ωρίμασε ο
χρόνος και αξιώνει την απόσυρση. «Τούτη η
αποχώρηση από τα ανοιξιάτικα τοπία της ζωής
—λέει ο Χ. Μαλεβίτσης— είναι το ίδιο μυστη-
ριακή και παράδοξη. Οι ένδοξοι χαιρετισμοί
κατά το λυκαυγές της ύπαρξης μεταστρέφονται
σε άδοξους αποχαιρετισμούς κατά το λυκόφως
της». «Κατά την τάξη του χρόνου», θα πρόσθετε
ο Αναξιμανδρος.

Έτσι είναι και δεν γίνεται αλλιώς. Η γέννηση
και ο θάνατος κλείνουν τον άνθρωπο μέσα σε
δύο μοιραία όρια. Είναι οι πύλες που πέρα τους
δεν βλέπεις τίποτα. Η φλόγα της ζωής που
ανάβει, μπαίνοντας από τη μια και βγαίνοντας
από την άλλη σβήνει. «Κάθε μέρα έχει τον
εσπερινό της». Τα γεράματα τρέχουν να βρουν
τον θάνατο. Το «νπλεές ήμαρ» του Ομήρου.

*«Τελικά διάβηκε η ζωή, αλλά δεν /το κατάλαβα,
.../κοίταξα λοιπόν κάθε στιγμή μου /να γίνεται
σκόνη κι ύστερα όνειρο [...]/ Αλλά τώρα βασίλεψε
ο ήλιος, σε λίγο θα πάρω το δρόμο της δύσης».
[Τάσος Λειβαδίτης].*

Οι διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα είναι
καταλυτικά: Δρασκέλιστα ήδη και το 84^ο κατώφλι
της ζωής μου και τον πέμπτο μήνα του 2020!
Πόσα χρόνια, (η μήπως μήνες η στιγμές ...)
μου μένουν ακόμα μέχρι το τέρμα;; Ένα; Δύο;...
Δέκα και παραπάνω; Ποιος να το ξέρει; Μόνον
ΕΚΕΙΝΟΣ!!! —«Όπου θεός βούλεται, νικάται φύ-
σεως τάξις».

Ας είναι! Δεν παραπονιέμαι! «Ανειμμένος

θνήσκω».

Μόνο. Να! Πάντα θερμαίνω στους κόλπους
μου πόθους που τους ξέρω απραγματοποιήτους.
Κοντά στα δεινά των γηραιών που όλη δοκι-
μάζουν, εγώ δοκιμάζω — και ίσως και άλ-
λοι— δύο ακόμα, όχι λιγότερο οδυνηρούς καπ-
μούς:

> **Ο ένας:** Περπατώ τα 85, όπως προμνημό-
νευσα, και βλέπω καθαρά τί λίγα έκανα, τί λίγα
έμαθα. Ένας τεράστιος θησαυρός απλώνεται
μπροστά μου που δεν θα προφτάσω να γευτώ
και μέσα μου έχω τόσα (όσο ασήμαντα και αν
είναι αυτά για κάποιον τρίτο) που δεν θα προ-
φτάσω να τα πλάσω, να τα χαρίσω στον εαυτό
μου και στους άλλους.

> **Ο άλλος :** Μεγάλος καημός είναι να βλέπω
τα μελλούμενα, τις καταπληκτικές εξελίξεις
που προαισθάνομαι, που προβλέπω, τον πλούτο
της νέας ζωής που έρχεται στη θεωρία και
στην πράξη. Μια ασίγηστη περιέργεια με κατέχει
που ποτέ δεν θα ικανοποιηθεί.

Είναι τόσο γεμάτος νέα μηνύματα, νέα κα-
τορθώματα ο άθλιος αυτός κόσμος που εγώ
δεν θα τα γνωρίσω, ενώ ακόμα, αν και ξεπέρασα
τα 84 (Τί έμμονη και επιμονή στο 84!) διψάω
για μελέτη, για δουλειά, για ΖΩΗ. Να προφτάσω
να διορθώσω, κατά το δυνατόν, και μερικά
από όσα «στραβά» έχω κάνει μέχρι τώρα και
να ζητήσω όσες συγγνώμες δεν έδωσα ενώ
έπρεπε!...

Αλλά δεν το βάζω κάτω, Δεν απελπίζομαι, Γι
αυτό: **dum spiro spero**: (Όσο αναπνέω [ακόμα]
ελπίζω. Είναι η ανάσα μου, που βγαίνει σταθερή
και μου χαρίζει ακόμη τη ζωή. Με την ανάσα
μου νικώ το χρόνο, έστω και για μια στιγμή.
Και αφού έτσι πρέπει να γίνει: **«Διαγράφω μο-
νοκοντυλιά»** όλες τις προηγούμενες μελαγχο-
λικές και απαισιόδοξες σκέψεις μου και πει-
σματικά κοιτάζω κατ' ευθείαν μπροστά.

Θα προσπαθήσω ξανά, σαν τον Σίσυφο, να
κυλίσω το βράχο προς την κορυφή. Θα ξανα-
πιάσω τις «ριζιμιές μου μνήμες» τώρα κιόλας

από την αρχή, και πού ξέρεις; Μπορεί στο λίγο ή περισσότερο από ...«λίγο» να προφτάσω και να τις ολοκληρώσω...! Αμήν...

Πριν κλείσω τούτη την ...«απολογία» μου, θέλω να ευχαριστήσω από καρδιάς το ... θαρραλέο αναγνώστη που είχε το κουράγιο να με ... «διαβάσει» μέχρι το τέλος και να του ζητήσω χίλιες φορές συγγνώμη, αν άθελά μου, του μετέδωσα κάποιους από τους δικούς μου διαλογισμούς!

Θωμάς Μουκούλης

Αγρίλης Φιλιατρών, Μάιος 2020.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Η σημασία των ομόνων λέξεων: **Λιμός** και **Λοιμός** πολλές φορές από μερικούς συγχέονται. Ας δούμε τι σημαίνει η καθεμιά:

• **(α) «Λιμός»** = **μεγάλη πείνα** που μαστίζει ολόκληρο πληθυσμό, τη σιτοδεία, την παρατεταμένη έλλειψη τροφίμων για τη συντήρηση ανθρώπων και ζώων. Λέξεις της νέας ελληνικής γλώσσας που ανήκουν στην ίδια οικογένεια είναι τα ρήματα **λιμοκτονώ** (πεθαίνω από πείνα ή αστία, πένομαι, βρίσκομαι σε έσχατη ένδεια, είμαι πάμφτωχος) και **λιμάζω** (υποφέρω ή πεθαίνω από την πείνα), η μετοχή **λιμασμένος** (πεινασμένος), τα ουσιαστικά **λιμοκτονία** (θάνατος από πείνα), **λίμα** (έντονη πείνα, λαιμαργία) και **λιμοκοντόρος** (πεινασμένος ή φτωχός νέος που τύνεται και καλλωπίζεται επιδεικτικά, για να κάνει εντύπωση), καθώς και το επίθετο **λιμώδης** (πειναλός, θεονήσιτος).

• **(β) Λοιμός.** Στις λέξεις της ίδιας οικογένειας συγκαταλέγονται τα ουσιαστικά **λοιμώξη** (η εισόδωση παθογόνων μικροβίων σε ένα ζωντανό οργανισμό και τα επακόλουθα παθολογικά φαινόμενα) και **λοιμοκαθατήριο** (χώρος υγειονομικής κάθαρσης και απομόνωσης), τα επίθετα **λοιμώδης** (αυτός που μπορεί να προκαλέσει, να συνοδεύσει ή να προκύψει από μια λοιμώξη, π.χ., λοιμώδης νόσος, λοιμώδης νόσημα, λοιμώδης μονοπυρήνωση), **λοιμογόνος** (αυτός που προκαλεί λοιμώξη, π.χ., λοιμογόνος παράγοντας) και **λοιμικός** (ο αναφερόμενος στο λοιμό, ο σχετιζόμενος με το λοιμό). Ολοκληρώνοντας την αναφορά μας στα ομόνα ουσιαστικά λιμός και λοιμός, παραθέτουμε χαρακτηριστικό απόσπασμα από ευχή που λέγεται στις ακολουθίες της Ορθόδοξης Εκκλησίας: «Ετι δεόμεθα υπέρ τού διαφυλαχθῆναι την αγίαν εκκλησίαν και την πόλιν ταύτην, και πάσαν πόλιν και χώραν από **λοιμού, λιμού, σεισμού, καταποντισμού, πυρός, μαχαίρας...**»

2. **Μορφέας**= Στην ελληνική μυθολογία με το όνομα **Μορφέας** (Μορφεύς, δηλαδή αυτός που δίνει μορφή,

σχήμα) είναι γνωστός ένας από τους χίλιους γιους του Ύπνου, ή ένας από τους αδελφούς του, ώστε η **Νύχτα**, (Νυξ), ήταν είτε μητέρα, είτε γιαγιά του Μορφέα κατά τον Ησίοδο. Άλλη εκδοχή παρουσιάζει ως μητέρα του, την Πασίθεα. Ο Μορφέας ήταν επιφορτισμένος με την «αποστολή» να παίρνει διάφορες ανθρώπινες μορφές με τις οποίες εμφανιζόταν στα όνειρα των ανθρώπων. Στο έργο του τον υποβοηθούσαν υπηρέτες που ονομάζονταν **Όνειροι**, όπως ο **Φοβήτορας** και ο **Φάντασος**. Γενικότερα, ο Μορφέας θεωρήθηκε ως ο θεός των ονείρων, ιδίως στη ρωμαϊκή και στη μεταγενέστερη δυτική παράδοση. Ο Οβίδιος αναφέρει ότι ο Μορφέας επικεντρωνόταν στις ανθρώπινες μορφές των ονείρων, ενώ ο Φοβήτορας στις ζωικές μορφές και ο Φάντασος στα άψυχα αντικείμενα. Εξάλλου αναφέρεται ότι ο Μορφέας, ως επικεφαλής, είχε ιδιαίτερη ευθύνη για τα όνειρα των βασιλιάδων και των ηρώων. Ο Μορφέας παριστάνεται με φτερούγες, που ήταν τόσο δυνατές και ανθεκτικές ώστε μπορούσαν να τον μεταφέρουν στα νέματα της Γης.

3. Ο **Κέρβερος**, το μυθικό τέρας με τα τρία κεφάλια, την ουρά δράκου και τη φιδία καίτη, υπήρξε ο φύλακας στις πύλες του Άδη, του ζοφερού Κάτω Κόσμου. Εκεί οι νεκροί μπορούσαν να περάσουν μια φορά και να παραμείνουν αιώνια, σε αντίθεση με τους ζωντανούς που δεν μπορούσαν να εισέλθουν ποτέ, εκτός εάν το επέτρεπε ο θεός Άδης. Τα τρία κεφάλια θεωρείται ότι αντιπροσώπευαν το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον, ενώ άλλες πηγές αναφέρουν ότι ήταν σύμβολο της γέννησης, της νεότητας και του γήρατος. Η πιο ισχυρή ικανότητα Κέρβερου ήταν το βλέμμα του, το οποίο ήταν τόσο φοβερό που όποιος τον κοιτούσε στα μάτια αμέσως μετατρέποταν σε πέτρα. Πηγή: mixanitouxronou.gr.

4. Ξενιτεμός από τα δώδεκα μου χρόνια, πόλεμοι, πείνα στην Κατοχή, δίψα...κλπ.).

5. Κ. Τσάτσου, «Η ζωή σε από απόσταση, σ.σ. 99 & .119 αντίστοιχα).

6. «Ταράκουλο»: Από το αρχαίο *ταράσσω*: Κατάσταση έντονου ψυχικού αναβρασμού που προκαλείται από απρόβλεπτες, συνήθως δυσμενείς, συγκυρίες., *λένε τα «Λεξικά»*).

7. Καπνιστής συστηματικός δεν ήμουνα και δεν είμαι, (ένα - δυο πακέτα κάθε εξάμηνο) αλλά κάποιες στιγμές χαλάρωσης η μυρωδιά του καπνού και η γεύση της νικοτίνης μου φέρνουν ευεξία.

8. «**Θκέντρι**» ονομάζανε παλαιότερα στο χωριό μας τη **βουκέντρα** < βουκέντρι + -α < μεσαιωνική ελληνική βουκέντρι(ν) < ελληνιστική κοινή βουκέντριον < αρχαία ελληνική βοῦς + κέντρον = ξύλινη βέργα η οποία χρησιμοποιείτο από τους αγρότες κατά τη διάρκεια οργώματος με βόδια, η οποία στη μία άκρη είχε μεταλλική βάση για να καθαρίζουν το αλέτρι και στην άλλη της άκρη ήταν αιχμηρή, ούτως ώστε να κεντρίζει τα βόδια.

...οι μήνες που πέρασαν στον τόπο μας!

9 Αυγούστου

Διαγωνισμός Πρέφας στην πλατεία του χωριού

Στιγμές γέλιου, πειραγμάτων και αφοσίωσης πήραν και φέτος τη θέση τους στα τραπέζια του γερο-πλατάνου για 4^η συνεχόμενη χρονιά. Διαγωνισμός πρέφας και οι συμμετέχοντες δίνουν τον καλύτερο εαυτό τους για τη νίκη!

Συμμετείχαν οι: 1^η ομάδα: Σίμος Ηλίας, Λέκκας Θανάσης, Κουτρομπίνας Κώστας, Λέκκας Μιχάλης

2^η ομάδα: Καρανικούλης Κώστας, Γκόκας Παναγιώτης, Γιαννάκης Δημήτρης

3^η ομάδα: Ζιώγας Παύλος, Λέκκας Ιωάννης, Καρράς Γρηγόρης

Από την πρώτη ομάδα διακρίθηκαν οι Λέκκας Μιχάλης και Λέκκας Θανάσης, από τη δεύτερη ομάδα ο Γιαννάκης Δημήτρης και από την τρίτη ομάδα ο Καρράς Γρηγόρης. Νικήτης πρέφας για το 2019 ο Γιαννάκης Δημήτρης.

10 Αυγούστου

Μονοήμερη εκδρομή στη Λίμνη Πλαστήρα

Η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών, όπως κάθε χρόνο έτσι και φέτος, στα πλαίσια των πολιτιστικών της εκδηλώσεων διοργάνωσε μονοήμερη εκδρομή στη Λίμνη Πλαστήρα με ενδιάμεση στάση στα Μετέωρα. Μία πολύ όμορφη διαδρομή με καλή παρέα πάνω απ' όλα!

11 Αυγούστου πρωί

Πεζοπορία ως την Τριανταφυλλιά

Όσοι αντέχουν το ξενύχτι και ζουν με δράση ξύπνησαν το πρωί της 11^{ης} Αυγούστου για την όμορφη διαδρομή μέσα από το χωριό ως την Τριανταφυλλιά! Η φύση από μόνη της σε ηρεμούσε και σε ταξίδευε και η άφιξη στον προορισμό

με τα εδέσματα κάθε λογής στον τρουβά αποζημίωσε την κούραση! Πέρασαμε μία αξέχαστη ημέρα θαυμάζοντας τις ομορφίες αυτού του τόπου!

12 Αυγούστου

Σεμινάριο ΚΑΡΠΑ και Χρήση Αυτόματου Εξωτερικού Απινι- δωτή από εξειδικευμένους εκπαιδευτές

Πραγματοποιήθηκε στο Συνεδριακό Κέντρο Δροσοπηγής Σεμινάριο ΚΑΡΠΑ και Χρήση Αυτόματου Εξωτερικού Απινιδωτή με τη συμμετοχή πολλών νέων παιδιών αλλά και μεγαλύτερων καθώς και μόνιμων κατοίκων του χωριού. Όλοι οι εκπαιδευόμενοι έλαβαν την πιστοποίηση. Να ευχαριστήσουμε θερμά τους εξειδικευμένους εκπαιδευτές του Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου για το σεμινάριο. Ο Απινιδωτής έχει τοποθετηθεί σε ειδικό κουτί στο Συνεδριακό Κέντρο Δροσοπηγής.

11 Αυγούστου

Παρουσίαση στο Συνεδριακό Κέντρο Δροσοπηγής «Τα παιδιά του '40 θυμούνται. Οι κάτοικοι της Δροσοπηγής αφηγούνται». Ιστορικές-Προφορικές Μαρτυρίες 1940-1944.

Στις 11 Αυγούστου το βράδυ στο Συνεδριακό Κέντρο Δροσοπηγής έλαβε χώρα μία άκρως επιτυχημένη εκδήλωση. Μία καταγραφή, βιντεογράφιση και επιμέλεια του Θεόδωρου Τσάγκα και της Μαρούλας Παπαευσταθίου-Τσάγκα. Η παρουσίασή τους, μας φόρτισε συγκινησιακά, βλέποντας και ακούγοντας αγαπημένα πρόσωπα να

αφηγούνται τα βιώματά τους. Σας ευχαριστούμε για την τιμή να παρουσιάσετε στο Κάντσιακο τη δουλειά σας, η οποία καθήλωσε όλους τους παρευρισκόμενους.

12 Αυγούστου βράδυ

Παράσταση Καραγκιόζη για μικρούς και μεγάλους

Την απήχηση μικρών και μεγάλων είχε η Παράσταση Καραγκιόζη που οργάνωσε η Αδελφότητα στις πολιτιστικές της εκδηλώσεις για τους

μικρούς της φίλους και όχι μόνο. Μία παράσταση με γέλια μέχρι δακρύων από τον αγαπημένο σε όλους Καραγκιόζη. Να ευχαριστήσουμε το θέατρο Σκιών Άρης Δημήτρης Κίτσος που έφτασε μέχρι το χωριό μας για να μας χαρίσει μια όμορφη βραδιά.

13 Αυγούστου

Αιμοδοσία

Από το 2003, αυτή η εκδήλωση αλληλεγγύης και ανθρωπιάς έχει φανεί χρήσιμη στους συνανθρώπους μας, καθώς επίσης και στους συγχωριανούς μας. Μέχρι σήμερα εξυπηρετήθηκαν ανεξαιρέτως όλοι

οι συγχωριανοί μας που είχαν ανάγκη αίματος. Για να συνεχιστεί όμως να γίνεται παραχώρηση φιαλών σε άτομα που έχουν ανάγκη είναι φρόνιμο να κινητοποιηθούν κι άλλοι συγχωριανοί μας, καθώς τα αποθέματα ολοένα και εξαντλούνται με συνέπεια να μην μπορούν να εξυπηρετηθούν εν τέλει οι εθελοντές αιμοδότες σε κάποια έκτακτη ανάγκη τους. Πρέπει όλοι να μεριμνήσουμε γι' αυτό καθώς είναι θέμα υψίστης ανάγκης. Φέτος προσήλθαν 20 αιμοδότες συνολικά εκ των οποίων κρίθηκαν κατάλληλοι να δώσουν αίμα μόνο οι 14. Αίμα έδωσαν οι: Ζιγώγα Άρτεμις, Κρούλη Χριστίνα, Καρράς Θανάσης, Καρρά Μαρίνα, Μπίτου Ευμορφία, Δημητρούλη Μαρία, Σίμου Δέσποινα, Σπέλλας Αθανάσιος, Λέκκα Ευτυχία, Σιούτης Σπύρος, Μουκούλη Βίκυ, Σπέλλας Θωμάς, Σπέλλας Γιώργος και Χαρχαλάκης Μύρων. Προσήλθαν αλλά δεν έδωσαν αίμα: Χανταρεάν Μιχαέλα, Κουτρομπίνη Σταυρούλα, Καπλάνη Σεβαστή, Σωτηρίου Σοφία, Ζιγώγα Κωνσταντίνα και Ζιγώγας Παύλος.

14-15-16 Αυγούστου Πανηγύρι Δροσοπηγής

Από όταν αναλάβαμε τα νήια της Αδελφότητας θέσαμε στόχο να μη χαθεί ο παραδοσιακός τρόπος του πανηγυριού μας. Κάθε χρόνο το πετυχαίνουμε με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Έτσι και φέτος, συνεργαστήκαμε με την ορχήστρα του πολλά ανερχόμενου Αντώνη Κακούρη σε δύο πολύ όμορφα βράδια γεμάτα κέφι και χορό μέχρι πρωίας στις 14 και 16 Αυγούστου. Στις 14 το βράδυ το μικρό μας χορευτικό πάντα με την επίβλεψη της Κων/νας Ζιώγα, χόρεψε Κανταιωτικά ακούσματα με τους παππούδες και γιαγιάδες να τους καμαρώνουν. Στις 15 η βραδιά είναι γιορτινή, γιορτάζει η Παναγιά μας και η ορχήστρα του Νίκου Φιλιππίδη μας ξημέρωσε και φέτος με τα παραδοσιακά της ακούσματα. Και του χρόνου με υγεία!!

6η Γιορτή Τσίπουρου Νεολαίας Δροσοπηγής

Μία γιορτή που κάθε χρόνο, με τη συμμετοχή και τη βοήθεια του κόσμου, μας δίνει κουράγιο να συνεχίσουμε ακόμη καλύτερα τη χρονιά που ακολουθεί. Πραγματοποιήθηκε και φέτος με πλήθος κόσμου η 6^η Γιορτή Τσίπουρου Νεολαίας Δροσοπηγής στον πίσω χώρο του Συνεδριακού Κέντρου Δροσοπηγής. Όλα ξεκινούν από το μήνα Σεπτέμβριο, όπου και γίνεται η αγορά και εν συνεχεία το πάτημα των σταφυλιών και η τοποθέτησή τους στα βαρέλια για να ξεκινήσει η βράση τους, εις αναμονή της 26^{ης} Οκτωβρίου και την πιο όμορφη γιορτή της Νεολαίας του Κανταϊκού, τη γιορτή Τσίπουρου. Οι καζανιές είχαν γεμίσει τα καραφάκια με τσίπουρο, οι ψησταριές είχαν πάρει “φωτιά” και η Νεολαία με το χαμόγελο σέβριρε το πλήθος κόσμου που μας είχε τιμήσει με την παρουσία του! Η ορχήστρα του Βασίλη Τσιγκούλη ξεκίνησε και το κέφι δεν άργησε να ανάψει...

Ευχαριστούμε όλους όσους βοήθησαν και συντέλεσαν σε μια τόσο όμορφη βραδιά και σε όσους οικονομικά ενίσχυσαν τη Νεολαία Δροσοπηγής παρόλο που η εκδήλωση ήταν δωρεάν για όλους! Ιδι-

αίτερες ευχαριστίες: στον κ. Κώστα Τσάτσα για την προσφορά κρέατος, την Κιούσσογλου Λίτσα και τον Καθάριο Βαγγέλη για το εξαιρετικό μαγείρεμα της βραστής γίδας, την Ροιδούλα Πατσιοτού για την προσφορά μανιταριού για θέρμανση, τον κ. Σταύρο τον φούρναρη για την προσφορά ψωμιού, τους κ. Καζάκη Κώστα, κ. Ζιώγα Παύλο και κ. Λέκκα Πέτρο για την πολύτιμη βοήθειά τους στις καζανιές. Τέλος, όλους εσάς που μας στηρίζετε σε αυτήν την όμορφη και καθιερωμένη πλέον εκδήλωσή μας!!

Χριστούγεννα

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος, το πνεύμα των Χριστουγέννων έδωσε μια γιορτινή ατμόσφαιρα στη Δροσοπηγή! Ο στολισμός στα περισσότερα μέρη του χωριού μας, εντυπωσίασε μικρούς και μεγάλους την περίοδο των Χριστουγέννων! Το Δ.Σ. ευγνώμων για τον ενθουσιασμό και τα όμορφα σχόλια Κανταιωτών και φίλων του χωριού για το τελικό αποτέλεσμα!! Σας ευχαριστούμε!!

Κοπή Πρωτοχρονιάτικης Πίτας

Την Κυριακή 16/02 στο καφενείο της Ροιδούλας Πατισιωτού με τους μόνιμους κατοίκους της Δροσοπηγής αλλά και με ευχάριστες εκπλήξεις επισκεπτών, έγινε η κοπή της Πρωτοχρονιάτικης Πίτας. Οι τυχεροί της χρονιάς ήταν ο Χρυσόστομος Σίμος και Κώστας Σίμος! Κέρδισαν από μισό τόνο ξύλα ο καθένας! Ευχαριστούμε όσους παρευρέθηκαν και ιδιαίτερα τον Χρήστο Καθάριο που απθανάτισε φωτογραφικά την εκδήλωσή μας! Και του χρόνου!!

Απόκριες 2020

Τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα της Αποκριάς αναβίωσαν και φέτος στο Κάντισικο. Την Κυριακή 1 Μαρτίου το πρωί, μαζευθήκαμε μικροί

και μεγάλοι για το καθιερωμένο μάζεμα των κέδρων στην πλατεία Πατισιωτού. Το βράδυ, η μεγάλη στιγμή για το καθιερωμένο καρναβάλι με τους μασκαράδες και το κάψιμο των κέδρων είχε φτάσει. Το κέφι, ο χορός γύρω από τη μεγάλη φωτιά, τραγουδώντας τραγούδια της Αποκριάς και τα πειράγματα των μασκαράδων στους ανυποψίαστους χωριανούς έδωσαν μεγάλη ζωντάνια στο χωριό. Στη συνέχεια, το έθιμο του χάσκαρου, μας χάρισε στιγμές γέλιου. Χορέψαμε και τραγουδήσαμε παραδοσιακά Αποκριάτικα τραγούδια. Την Καθαρά Δευτέρα, η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών, προσέφερε σε όλους την ντόπια φασολάδα και άλλα νηστίσιμα εδέσματα καθώς και λαγάνες και χαλβά στο κατάστημα Αμπηλιακό της Ευτυχίας Παπαδημητρίου. Η μέρα συνεχίστηκε με το πέταγμα των καρταετών στην Αλατσία και τις τρελές αλλά πετυχημένες προσπάθειες να ανεβούν ψηλά στον ουρανό οι καρταετοί! Ήταν ένα όμορφο τριήμερο. Ραντεβού του χρόνου!!!

Ετήσιοι Χοροί της Αδελφότητας Δροσοπηγιωτών

Πέρυσι πήραμε την πρωτοβουλία ως Δ.Σ. να αναβιώσουμε και πάλι, όπως τόσα χρόνια γινόνταν,

τους ετήσιους χορούς σε διάφορες πόλεις όπου διαμένουν Καντισιώτες! Έτσι και φέτος, πραγματοποιήθηκε ο ετήσιος χορός στην πόλη της Καστοριάς στις 8/02 και στέφθηκε με απόλυτη επιτυχία καθώς είχαμε τη στήριξη και τη συμμετοχή όλων! Η κομπανία του Δημήτρη Χαλκιά με τους καντισιώτικους σκοπούς κράτησε το γλέντι μέχρι πρωιάς. Στην πόλη των Ιωαννίνων ο ετήσιος χορός δεν πραγματοποιήθηκε τον Μάρτιο, όπως ήταν προγραμματισμένο, καθώς η Αδελφότητα Δροσοπηγιωτών λαμβάνοντας σοβαρά υπόψιν τα μέτρα του κράτους, λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού, αποφάσισε στην ακύρωσή του... Σας ευχαριστούμε για τη στήριξη και καλή αντάμωση με υγεία του χρόνου!

ΧΡΗΣΙΜΑ ΤΗΛΕΦΩΝΑ

Δήμος Κόνιτσας: 26553 60326
 Αστυνομικό Τμήμα Κόνιτσας: 26550 22202
 Πυροσβεστική Υπηρεσία: 26550 22199
 Κέντρο Υγείας Κόνιτσας: 26550 23111

ΑΔΕΛΦΟΤΗΤΑ ΔΡΟΣΟΠΗΓΙΩΤΩΝ
 ΔΗΜΟΥ ΚΟΝΙΤΣΑΣ

Δροσοπηγή 441 00, τηλ.: 26550 81414, E-mail: info@drosopigi.gr
www.drosopigi.gr